

tv-15 naš TOVARIS

Št. 45—46

24. novembra 1988

Leto XXVI

Cena izvoda 700 din

Glasilo borcev narodnoosvobodilnega boja in rezervnih vojaških starešin Slovenije

Za praznične dni, ko naj naši pogledi ne bodo obrnjeni samo k spominom, ampak predvsem k novim razvojnim dejanjem na poti v prihodnost, želimo borcem in njihovim dedičem, pripadnikom mlajših rodov, kar največ vedrega neba.

Na poti v Jajce

Predpraznični pogovor z Josipom Vidmarjem

»Ta naša druga narodna pomlad«

Pred letošnjim dnevom republike, ob že kar častitljivi petinštirideseti avnojski obletnici, ki se ji tokrat pridružujeta še dva pomembna vzgiba: z ene strani spomin na čas zdaj že davnega jugoslovanskega zedinjenja pred sedemdesetimi leti, neposredno po končani prvi svetovni vojni, in z druge – v trenutku pripravljene ustavne prenove – obet prelomnega vstopa v nova, ustvarjalna bivanjska razmerja v tej naši pluralistični mnogonacionalni skupnosti, smo obiskali akademika Josipa Vidmarja, nedvomnega starosto naših borcev, naših razumnikov in vsega tistega, čemur bi se dalo reči: modrost naše zgodovinske sedanjosti. Bil je to obisk s karseda neposrednim namenom: zaprositi tovariša Vidmarja, sodobnika in sotvorca na vseh odločilnih nekdanjih in zdajšnjih etapah slovenske in jugoslovanske zgodovine skozi naš dramatični dvajseti vek, da nam ob jubilejnih in hkrati prelomnih

priložnostih izrazi svojo sodbo o nas samih in o svetu, v katerem živimo. Ta njegova beseda naj velja vsem, predvsem seveda borcem, njegovim sobojevnikom in soustvajalcem v narodnoosvobodilnem boju, pred njim in po njem.

»Mislim, da je organizacija borcev sama po sebi nekaj progresivnega in da bi moralo tudi njeno glasilo izražati pester misli svojih članov, brez pretirane obzirnosti do načel, ki jih eventualno izraža kdo pri vrhu. Pomembno je, da so načela glasila progresivna in bi ob svojem uresničenju mogla imeti svoj pomen za naše življenje.

Kar se preteklosti tiče, je seveda nujno prisotna v vsem našem razmišljanju, vendar pa ne gre za to, da bi obtičali pri takšni ali drugačni ideologiji. Naše razmišljanje bi vsekakor moralo vsebovati elemente, ki bi bili pozitivni za prihodnost in za vse naše življenje. Take misli, ki bi ustrezale tej zahtevi,

pa seveda nimajo izključnega lastništva pri nikomer. Vsak misleči človek ima pravico izpovedovati svoje misli in jih skupnosti predlagati v prešoj. In to naj botudi bistvo časopisa oziroma revije, kot je glasilo borcev.

Demokracija in pluralizem ostajata seveda še pod vprašajem. Popolnoma jasno je, da ni pozitivno prav vse, kar kdo misli. Toda kdor svoje misli zapiše in jih objavi, s tem že provocira sodbo drugih ljudi. Res pa je vsekakor tudi, da nazadnjaških misli nima smisla niti pisati niti objavljati.

Nasploh mislim, da je svobodnega duha precej pričujočega v našem pisanju, čeprav je res tudi, da izhajajo revije in časopisi z zaostalo mislijo. Zaradi tega naše življenje ni obrnjeno docela v eno smer, ampak eksistira v njem, tako kot v vseh družbah, progresivni in pozitivni elementi na eni ter zaostali in konservativni na drugi strani.

Naloga borcev je kazati pot v pozitivno prihodnost. Takšno bodi tudi njihovo glasilo.

Sicer pa imam o tem, kar se danes dogaja v Jugoslaviji in posebej v Sloveniji, povsem določno mnenje. V tem našem svetu ni pravega reda. Nekatere misli ali celo mnogotere poglede, ki hočejo danes krogiti usodo narodov pri nas, bi bilo treba razkriti in jih spraviti v red. Jasno je, da brez sporov in spopadov tega procesa ni mogoče izpeljati, pomembno pa je – za borce in za

vse nas, progresivne ljudi, da vemo, kaj je v resnici življenjsko važno in kaj ni dejansko nič drugega kot nekakšna življenjska tolažba, ki jo pač nekateri ljudje potrebujejo za to, da bi lahko z njo dokazovali svojo navzočnost, a samo to in nič več.

Kar se naše sedanjosti tiče, pa moram reči, da jo med Slovenci doživljamo kot zelo pozitivno, kakršna nasploh v jugoslovanski politiki ni. Slovenci smo se po letu enainštiridesetem oziroma dvainštiridesetem zdaj prvič in, upajmo, definitivno odločili za enotno politično zavest, ki vsebuje enotno voljo za eksistenco slovenskih ljudi kot naroda, da bi živeli svoje življenje čim bolj neodvisno, pa čeprav s tem nikakor nismo v skladu z burnimi težnjami tistih jugoslovanskih narodov, ki obsojajo to našo drugo narodno pomlad.

Ker je v bistvu naša nacionalna ideja popolnoma čista, brez priveskov kakršnihkoli pretenzij na oblast nad drugimi, sem prepričan, da s tako zavestjo v kulturnem svetu moramo prodrati, a če se to ne bi zgodilo, bi lahko ugotovili edinole, da svet, v katerem živimo, ni zrel za moralno vsebino naše ideje in naših stremeljenj.

Da temu je tako, nas je prepričala vsa naša zgodovina od leta enainštiridesetega do danes. To je vse, kar lahko povem in kar je po mojem treba povedati.

Iz vsebine današnje številke:

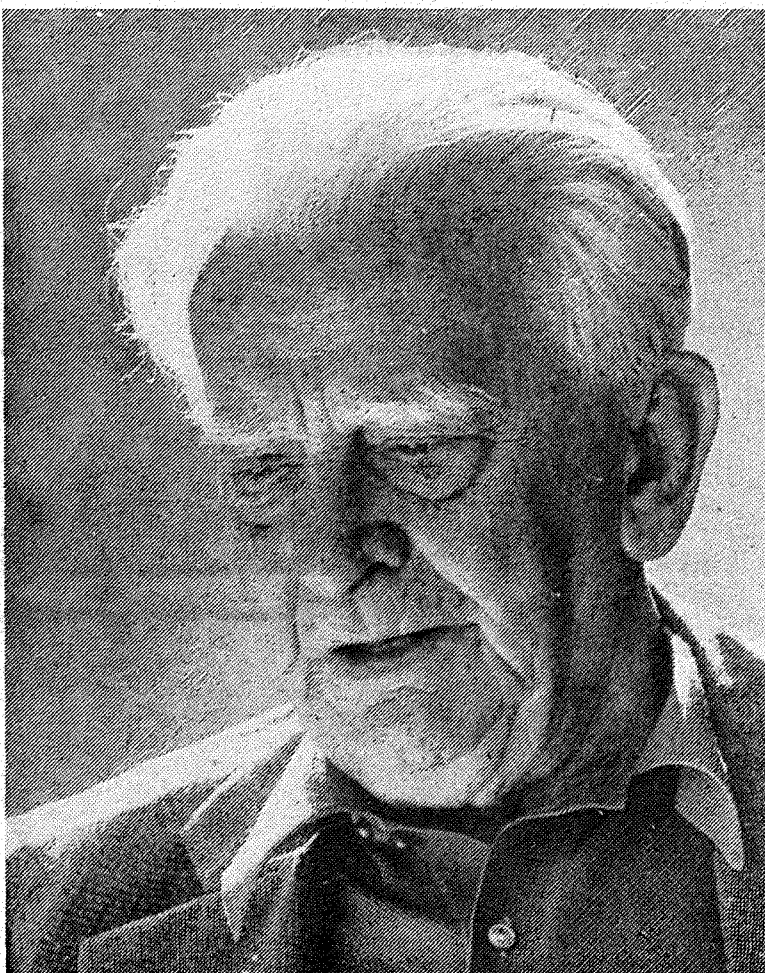
O dilemah, ki se po sprejetju ustavnih dopolnil razpirajo v zvezi z našo bližnjo gospodarsko reformo, pišemo v Razpotjih 2. stran

Nekatere naše »vlečne konje«: koprsko Luko, Rogaško ter Adrio-Airways predstavljamo na 6., 7. in 8. strani

Avnojskemu spominu in dnevu republike namenimo sredico tokratne dvojne številke 12. in 13. stran

K dnevom jugoslovanskega zedinjenja pred sedemdesetimi leti se vračamo z besedo in sliko 14. in 15. stran

Ne prezrite nagradne križanke 23. stran

Sporočilo bralcem in naročnikom

Zaradi praznikov sledi štirinajstdnevni premor do izida naslednje številke. 47. številka TV-15 izide v četrtek, 8. decembra.

Razpotja

Ne le javni govorniki, tudi naša zasebna premišljevanja se ob pripravah na reforme, ki naj bi se jih v Jugoslaviji lotili s 1. januarjem 1989, krepko razhajajo. Med priprave sodijo glasovanje o ustavnih spremembah, razvnete razprave o novih zakonih, ki naj bi uveljavljali nova razmerja, nenehni sestanki in konference, nešteta javna pisma in polemike, pa seveda tudi vsa mogoča manifestativna in demonstrativna zborovanja. Dalo bi se reči, da je vsa dežela na nogah.

Vsi čutimo in vemo, da potrebujemo nove impulze za življenje, delo in ustvarjanje. Po dosedanjih poteh ni mogoče nadaljevati. Sistem, ki nas je pripeljal v gospodarske, politične, razvojne in vse druge zagate in stiske, moramo, če hočemo preživeti, neizogibno spremeniti. Glede tega smo si enotnih misli. Razhajamo se, ko pridemo do odgovorov na vprašanje: kako. Nekateri pravijo: preboj je možen samo pod okriljem močne skupne države, ki jo bomo vsi ubogali in bo naglo ter učinkovito izravnavala razlike med našimi republikami, saj so prav te razlike razlog za nezaustavljivo inflacijo in iz nje izvirajočo vsesplošno paralizo gospodarske in družbene ustvarjalnosti. Drugi trdimo nasprotno: vsem posameznim subjektom – posameznikom, delovnim skupnostim, območjem in narodom je potrebno razvezati roke in jim omogočiti, da bodo svobodno in mirno zadihali, ne da bi jim ritem dela in razvoja odmerjali bodisi državna bodisi partijska oblast.

Ni dvoma, da do sprememb mora priti, morale pa bodo seči precej globlje v tkivo družbenih in političnih razmerij, kot smo si še do nedavnega predstavljali.

Kaj mislijo o tem strokovnjaki iz vrst teoretikov – politologov, ekonomistov, sociologov? Jugoslovansko časopisje, radijski valovi in televizijski zasloni so v teh dneh v takorekoč obsednem stanju,

saj si okrogle mize, polemična soočanja, izjave vseh vrst ter povzetki nenehnih konferenc in zasedanj dobesedno podajajo roke. Vsemu povedanemu je že kar težko slediti. Še teže je izluščiti zrnje od plev. Med javnimi tribunami, ki so skušale s kolikor mogoče trezno misliti odgovoriti na zamotana in prejkone še nerazjasnjena vprašanja, so bili nedavni Ziherlovi dnevi, namenjeni razmislekom o naši prihodnosti.

Ne zamudimo prihodnosti

»Kako stopiti v 21. stoletje?« se je vprašal dr. Stane Kranjc. »Bomo našli priključek k razvitemu svetu?«

Odgovor je na dlani: v temeljih spremeni gospodarski sistem in politiko. Te spremembe morajo biti zares radikalne. »Je čas, ko moramo misliti pogumno in v skladu z zahtevami položaja, ki mnogo obljublja, vendar skriva tudi številne nevarnosti.«

Dokončno moramo zavreči logiko državnega socializma. Avtoritarnost političnega sistema in ekonomska demokracija namreč nista združljivi. Kavarniški državnoadministrativni tip socializma nima nobene možnosti, da bi v 21. stoletju postal prepričljiva zgodovinska alternativa.

Uspeh ekonomske reforme je eksistencialno povezan z vsestransko demokratizacijo družbe. Marksova misel, da je delavskemu razredu najbolj nevarna njegova lastna birokracija, je v sedanjih razmerah dramatično aktualna.

Reforma bodi temeljita kadrovska obnova na vseh področjih gospodarskega in družbenopolitičnega sistema – s pomočjo ljudi, ki bodo s svojim znanjem, svežimi idejami, delom, poštenostjo, zaupanjem, tolerantnostjo in tudi odločnostjo sposobni in voljni dosledno uresničevati cilje reform. Kajti hitrejši tehnološki razvoj je v največji meri odvisen od sproščanja iniciative in kreativnosti ljudi. Pogoji zanju pa je odprava ideoloških in političnih blokad, se pravi takšne duhovne klime, ki ljudi odvrača od inventivnosti in kreativnosti, ki ne sprošča ini-

ciative, ne vzpodbuja tekmovalnega duha, pristaja na povprečje, omogoča intelektualno lenobo...

Glavne blokade so posledica prevlade politike nad ekonomijo in še močno živih elementov birokratskega socializma, ki se kaže v enormni moči politične oblasti.

Misliti, delati, živeti ustvarjalno – to mora pustiti način življenja, nova duhovna kultura. Udejani pa se lahko le v demokraciji in svobodi.

Razpoznavanje novih možnosti

Dr. Niko Toš, vodja raziskav Slovenske javno mnenje ugotavlja, da je skupna značilnost spreminjanja vrednot v sodobnem svetu – in za spreminjanje vrednot gre – njihova antiideološkost. Pri nas ima, spriči krize v 80-tih letih, še prav posebna obeležja, saj spoznanje o krizi (ki razkrajja človeški dejavnosti potencial) dozoreva – prek kritičnosti zavesti – v postopek in celo sunkovit preobrat v smeri zavračanja ideoloških postavk ter v razpoznavanju novih možnosti.

Nakazovanje nujnosti izhodov iz dogmatskega političnega monolitizma, zavzemanje za pluralizem, celo z nakazovanjem smeri k političnemu (strankarskemu) pluralizmu, visoko vrednotenje alternativnih družbenih gibanj, težnja za odpravo verbalnega delikta, pozitivno razumevanje pobude za civilno služenje vojske, zavračanje tendence k centralistični državi ter hkrati visoko vrednotenje demokratičnosti v postopkih odločanja oziroma konstituiranje državnih organov (volitve) usmerjenost k osebnosti, svobodi, človeškim pravicam, samoodločnosti in avtonomiji nacije – vse to so pozitivni izrazi aktualnega vrednotenja države in politike.

Brezpotje socializma?!

Dr. Jože Mencinger ugotavlja – kot ekonomist – da so socialistična gospodarstva manj učinkovita od kapitalističnih. Gospodarstvo, v katerem je dovolje-

na privatna lastnina produkcijskih sredstev, je namreč dinamično učinkovitejša od tistega, v katerem ni dovoljena. Problem marksizma in dežel, ki na njem utemljujejo svoj razvoj, pravi, je prav prevelik poudarek na lastnini kot izvoru neenakosti in zanemarjanje lastnine kot faktorja učinkovitosti.

V osemdesetih letih je val reform in prevrednotenj »revolucionarnih pridobitev« zajel vse socialistične države – in znova tudi našo, ki je po svojem večletnem dramatičnem stopenju na mestu spoznala, da je treba »uveljaviti ekonomske in tržne zakonitosti« (v zameno za dogovorno ekonomijo).

Toda, pravi dr. Mencinger: »Popravki sistema brez opustitve njegovih temeljev sploh niso mogoči.«

Med temelje sistema pa sodi – lastnina. Nobenega dvoma namreč ni o tem, da je odnos človeka, ki dela in sprejema odločitve o delu, do dela in upravljanja določen prav z lastništvom. Tega so se zavedali tudi v Mikuličevi komisiji. Ta je v svojih »Osnovnih smereh reforme gospodarskega sistema« lastninske odnose razčlenila kot centralno vprašanje gospodarskega sistema ter pripravila izredno radikalen predlog sprememb, ki bi, če bi jih res uveljavili, spremenili družbeno-ekonomsko ureditev in razmajali temelje političnega sistema.

Dr. Mencinger dvomi v možnost takšnega razpleta. Problem, pravi, je neresljiv. »Poskus spremeniti socialistično gospodarstvo tako, da bi pridobilo učinkovitost kapitalističnega in ostalo socialistično, je obsojen na neuspeh. Ali se bo spremenilo v kapitalistično ali pa ostalo neučinkovito.«

Povzemanje iz vsekakor izzivalnih razmišljanj, kot so se zvrstila na Ziherlovih dnevih, bomo nadaljevali, prepričani, da morajo argumenti in protiargumenti, zadevajoči našo družbeno in individualno prihodnost, postajati skupna last in gibal nas vseh.

Povzetek je pripravil
V. K.

Svojim slovenskim soborcem

Nekdanji načelnik štaba III. brigade VDV

Dragi tovariši in tovariši borci, dragi moji prijatelji Slovenci! V boju slovenskega naroda za enakopravnost rabe slovenskega jezika na vseh področjih dejavnosti, pa tudi v Jugoslovanski ljudski armadi (z izjemo poveljevanja) se zanesite tudi name.

Znano mi je, kaj vam pomeni vaš jezik. Če bi ne bilo tega lepega jezika, ki ga jaz sam, žal, ne obvladam prav dobro, vendar mi je zelo pri srcu in uživam v njegovi melodiki, bi ne bilo ne Slovenije ne Slovencev, saj bi jih bili močnejši sosedje že zdavnaj asimilirali.

Slovenci so majhen, kulturn, deloven in pošten narod, ki spoštuje sebe, a tudi druge narode in narodnosti v Jugoslaviji in po vsem svetu. Zato tudi ne sme nikomur dovoliti, da bi omalovaževal slovensčino, jezik Primoža Trubarja, Franceta Prešerna, Ivana Cankarja, Karla Destovnika – Kačuh in drugih velikih slovenske kulture ter mu ne bi priznaval enakopravnosti.

Jugoslovansko ljudsko armado so z rama ob rami, skupaj z drugimi, ustvarjali tudi slovenski borci. Jugoslovanska ljudska armada je torej tudi armada slovenskega naroda. In prav zato ni bilo pošteno, da proces pred vojaškim sodiščem v Ljubljani (cigar bistva se ne dotikam, ker je to pač posebna tema) ni potekal v slovensčini. Takšnega ravnanja ni mogoče z ničemer opravičiti. Zato se pridružujem protestom in zahtevam po prenehanju takšnega ravnanja, ki pomeni grobo kršenje Ustave SFRJ in Ustave SRS.

Tovariški pozdrav,

Ante Jukić–Mato
polkovnik JLA v pokoju

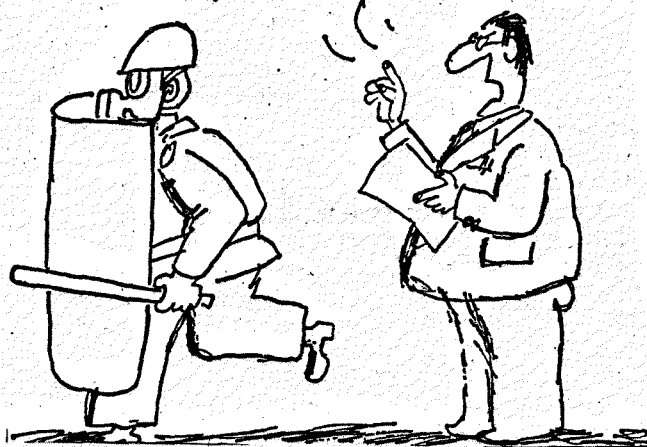
Ta cvetober

Prelistali smo posebno izdajo Politike – z naježeno kožo... ter izbrali nekaj cvetk za slovensko rabo. Ko je Jože Smole ondan na seji zvezne konference SZDL protestiral zoper takšno pisanje (berimo: psovanje), so posamezni glasnejši tovariši njegovo metodo označili kot nesprejemljivo. Na nas je, da se zamislimo...

Отворено писмо Јоже Смолеу.

Осудио је зборове солидарности а грађане назвао уличарима

ПОСТУПИ ПО НАРЕЂЕЊУ!.. ИМАМО ПОДРШКУ ЦИРИЛА ЗЛОБЕЦА!!

Проф. др Марно Давидовић (Београд)

Нису случајно на мети Србија и ЈНА

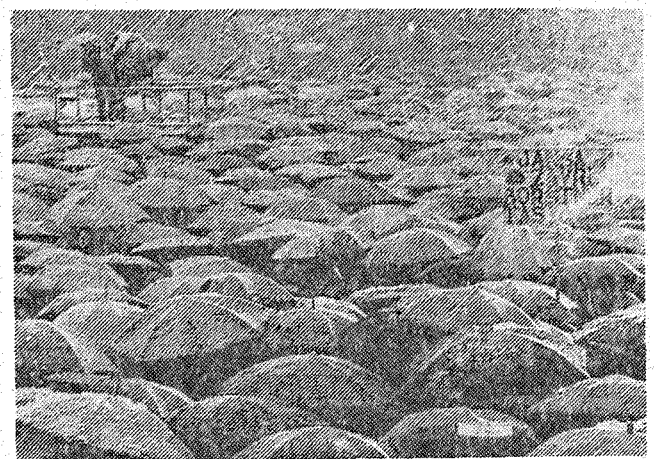
Велико је питање да ли „додатни комунисти“ уопште и могу другачије...

Радомир Смиљанић (Београд)

Клеветање своје земље

Антирбизам је изгледа постао изазов политичкој роби, па га је друг Јанез Становник пласирао спонтануларно у свет, користећи се својим „приватним послом“

Tisoči pod snežnimi dežniki

Ne gre le za četverico, za narod gre, je bila deviza ponedeljkovega zbora pred slovensko skupščino. Govorili so tudi že ponarodeli može (Mihailo Švabič jim pravi špijoni!) in slišali smo veliko misli, kakršne so bile izražene že pred tem zborovanjem na zboru kulturnih delavcev v Cankarjevem domu.

Ko to kaže: no comment?

Da ne bi segali predaleč in po številnih časopisih z juga, ki so te dni ob vseh vilah in drugih umazanih igrah z velikimi denarji, (pridobljenimi v trdem delavskem potu in zapravljenimi mimo vedenja ljudstva in volje ljudstva) pisali predvsem o Stanovnikovem obisku v Ameriki, smo si ogledali le komentiranje iz naše bratske borčevske novinarske hiše.

Že res, da vsako življenjsko okolje na posreden ali neposreden način vpliva na širše občinstvo ali posameznike, vendar pa je vprašanje vesti in morale, do kod se človek pusti voditi in od kod naprej mora nepreklicno uporabljati lastno glavo, razum in vest.

Zdaj sploh ne gre več za to, ali je predsednik Stanovnik uporabil to ali ono besedo, ali je stanje v Jugoslaviji komentiral na tak ali drugačen način, ampak gre v temelu za to, ali je ta družba sposobna končno enkrat zavreči stare metode dela in, ali je to sposobna storiti tudi na mednarodnem področju, kjer se naša uradna pred-

stavnštva sončijo v lenobi in (!) pogosto razkazujejo vesoljnemu svetu neznanje, ignoranco ter skrajno aparatčikovstvo. Vse, kar je v naši dolini Šentflorjanski »pa i šire« narobe, kar »se gremo« od severa do juga, kaj hitro in brez žegnove ali govorov naših uradnih (ali pa neuradnih) predstavnikov – obkroži svet! Informacijski mediji imajo svoja laserska, linkovska, satelitska in z vso še sodobnejšo tehnologijo opremljena pota; iz dežele bo »odcurila« še tako dobro prikrivana novica tudi, če ne bo na delu nobena diverzija, če ne bo nobenega topoglednega ekscesa in ne bo na delu noben notranji sovražnik. Ob dejstvu pa, da se vse bolj in bolj pozna tudi na naši jugoslovanski koži, da je denar kljub vsemu sveta vladar – mora biti vsakomur jasno, da hočejo tisti, ki nam posojajo, končno tudi enkrat začutiti neko trdnejše upanje v naše početje. Takšno upanje pa je nenazadnje odkrita beseda in prenehanje z našimi večnimi leporečnimi sprenevedanji. Vemo, kaj je

ostalo v letih praznega govoričenja od lepe ideje o neuvrčenosti in vemo tudi, da so številni neuvrščeni v teh letih napredovali, prevzemali pobude ter nas prehitevali. Mi pa se zdaj, na pragu tisočletja še kar naprej in v vse intenzivnejših valovih lovimo za slamice »ekscesov«, notranjih sovražnikov in tega, kaj je kdo kje javno rekel, pa ne bi bil smel reči, čeprav je morda večina tistega, kar je rekel, globoka resnica... Mi smo mojstri za afere, mojstri za to, da z aferami, v katere potiskamo posameznika, prekrivamo široka področja nesposobnosti in – vedno znova – lenobe.

Kako nonšalantno in z neznošno lahko pavšalnosti si novinar Četrtega julija privoščil v svojem komentarju misel: da v Stanovnikovem govorjenju pred ameriškim tiskom skorajda ni bilo stavka in misli, s katerim bi se dalo strinjati! Pri tem pa dodaja, da ni ne prostora ne potrebe, da bi zadevo globlje premislili, kajti, kar je predsednik Slovenije Stanovnik rekel, itak nima takšne teže, kot samo dejstvo, da si je upal spregovoriti!

B. Ž. J.

Seja republiške konference ZRVS Slovenije

V reforme z zavihanimi rokavi

Čeprav je bila na dnevnem redu nedavne seje republiške konference Zveze rezervnih vojaških starešin tudi tako pomembna točka, kot je sprejem programa dela za prihodnje leto, je največ pozornosti – in tudi časa – pritegnila razprava o aktualnih družbenih in političnih dogajanjih pri nas, kar je po svoje tudi razumljivo. Ker je bila razprava o vročem slovenskem in jugoslovanskem vsakdanjiku zares temeljita in zatorej tudi precej dolga, so bile volitve, ki so jih opravili javno na koncu seje, zato bolj ali manj le formalnost. Predsedniku republiške konference ZRVS Slovenije Branku Jerkiču in podpredsedniku Bojanu Fertinu so mandat podaljšali še za dve leti. Jožeta Berceta, Ivana Gradiška in Zorana Klemenčiča so zaradi njihovega odhoda na druge delovne ob-

veznosti razrešili članstva v predsedstvu te organizacije in se jim zahvalili za njihov prispevek, novi člani predsedstva RK ZRVS pa so postali: Zora Tomič, Aleksander Štampar, Jože Zbašnik, Marjan Vidmar in Janez Soderžnik.

Zdajšnja družbena dogajanja je delegatov konference najprej podrobno orisal član predsedstva CK ZKS Ivan Dolničar. Ko je govoril o treh reformah, je dejal, da je prenova ZK pogoj za izpeljavo drugih dveh, politične in gospodarske. Toda položaj se – ko gre za reformne cilje – nič ne spreminja. Ti so še vedno ravno tako daleč kot takrat, ko so se na obeh konferencah ZK dogovorili zanje. Še več Slovensko partijsko vodstvo danes nima več take podpore, kot jo je bilo deležno takoj po konferenci

ZKS. Ivan Dolničar je menil, da še posebno skrb zbuja konflikta z vodstvom mladinske organizacije (ki se zna prenesti na vso mlado generacijo) in pa s kulturniško srenjo. Potrebna je strategija sodelovanja, kajti, kot je dejal Dolničar, zveza komunistov ne sme in tudi ne more biti v sporu z mladimi in inteligenco. Brez sodelovanja prav vseh članov te družbe reform namreč ne bo mogoče uresničiti. Zato je dialog zdaj pravzaprav življenjska nuja.

Ivan Dolničar je menil, da je položaj v Sloveniji tudi sicer nad vse razgret. K temu je precej prispeval proces proti četverici, s tem pa je neposredno povezan tudi drugačen odnos do JLA, na katero leti zadnje čase kar precej kritik. Iz Jugoslavije je slišati sume, da slovensko vod-

stvo podpira težnje o nekakšni republiški armadi, toda Dolničar je take trditve obtožil kot sila neodgovorne.

O tej temi je govoril tudi drugi ugledni gost na tej seji: poveljnik ljubljanskega armadnega območja Svetozar Višnjič. General Višnjič se je strinjal, da je treba pomiriti hudo kri, ki je zavrela ob vseh zadnjih dogodkih. Poudaril je, da so v armadi vselej pripravljeni razpravljati o vseh razvojnih vprašanjih obojestranskih sil, o uporabi jezikov narodov in narodnosti, o spremembah zakonodaje, toda o vsem tem se je mogoče pogovarjati samo v za to pristojnih institucijah, v delegatskem in skupščinskem sistemu torej.

Razprava je bila tu in tam zelo ostra. Precej razpravljalcev se je spotaknilo ob nedavni plenum kulturnih delavcev, ki se je končal le dan pred sejo republiške konference ZRVS. Silvester Turk je plenum označil kot protikomunistični shod. Jezilo ga je tudi, zakaj so vse družbe-

nopolitične organizacije v nenehni defenzivi, opozicija pa v stalni ofenzivi. Postavil je tudi nekaj vprašanj: od kod Bavčarjevemu odboru denar za plače stalno zaposlenih ljudi, za potovanja po tujini, za propagando in druge dejavnosti. Jože Šeme je Cirilu Zlobcu zameril, ker je pustil, da je plenum zaplul v take opozicijske vode. Branko Jerkič je dodal, da se zdaj napada vse, kar je komunistično, socialistično in jugoslovansko. Stane Kotnik je menil, da je organizacija ZRVS preveč mlačno reagirala, ko so se začeli napadi na armado. Tedaj bi po njegovem morala bolj povzdigniti glas. Jože Zbašnik je ugotovil, da vse to, kar se zdaj dogaja, ni v prid enotnosti ne Slovenije ne Jugoslavije.

Slišati pa je bilo seveda tudi drugače ubrane tone. Veselin Kezunović je menil, da je opozicija prehitela marsikoga. Vzeli so si čas in delali, v marsikateri družbenopolitični organizaciji pa se še

vedno krčevito oklepajo forumskega sestankovanja. Zato bo treba čimprej izpisarn, v bazo in si z zavihanimi rokami spet pridobivati ljudi na svojo stran. Alojz Horvat je menil, da je zdaj dobrodošla vsaka ideja, ki naj bi nam pomagala iz krize, pa četudi pride z zbora kulturnih delavcev. Brkožne je le malo takih, ki hočejo rušiti državo, je dejal. Večina si želi boljše, demokratičnejšo, sodobnejšo, razvitejšo Jugoslavijo, tega pa ne bo mogoče doseči brez inteligence in mladih.

Ko je bil govor o prihodnjih aktivnostih Zveze rezervnih vojaških starešin, so v celoti podprli tri predlagane reforme, ki pa se jih bo treba lotiti v duhu zavihanih rokavov. Hkrati so zavrnili vse ideje in predloge, ki ne temeljijo na osnovnih vrednotah te družbe. Potrebne so tudi nove oblike in metode dela. Programi morajo biti sodobnejši, temeljiti pa morajo predvsem na kakovosti. **Branko Soban**

Šovinizem v šolskih klopek

Svet za SLO in DS pri RK SZDL o varnostnih razmerah in delu organov za notranje zadeve

Politične, gospodarske in druge razmere v naši družbi so zelo zapletene in zaostrene, kar močno vpliva na varnostne razmere. Časi, ko smo lahko rekli, da so te razmere dobre, so minili. To je uvodoma poudaril Republiški sekretar za notranje zadeve Tomaž Ertl na seji sveta za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito pri predsedstvu republiške konference SZDL Slovenije.

Ob naštevanju nekaterih podatkov je Tomaž Ertl ugotovil, da kazalci, razen v cestnem prometu, niso pretirano zaskrbljujoči. Opozoril pa je na dejstvo, da narašča šovi-

nizem med mladimi na šolah. Pri tem je nujno ukrepanje družbenopolitičnih in drugih organizacij, da se ne bi ponovilo Kosovo, kjer se je sedanja nacionalna nestrpnost rodila ravno v šolskih klopek.

Tomaž Ertl je tudi povedal, da so organi za notranje zadeve v letošnjih prvih devetih mesecih obravnavali šest (6) kršitev javnega reda in miru, ki so imele politični predznak. V skupnem številu kršitev je to manj kot 0,03 odstotka.

Ob koncu je Tomaž Ertl tudi povedal, da je vse več pojavov, da nekdo v imenu zgo-

dovinskega spomina napada delavce notranjih zadev, ki z dogajanjem v preteklosti nimajo nobene zveze.

Predsednik republiške konference SZDL Slovenije Jože Smole je med drugim dejal, da pri nas zadnje čase veliko govorimo o slovenski suverenosti in državnosti, toda če hočemo ti dve načeli v resnici zagotoviti, moramo imeti tudi ustrezen odnos do vseh legitimnih ustanov našega sistema. Dotaknil se je tudi treh reform in poudaril, da ena pogojuje drugo. Pri spremembah političnega sistema moramo izhajati iz spoznanja, da je naša družba pluralistična. Ne moremo tudi zanikati, da v slovenskem prostoru deluje za zdaj heterogena opozicija. Nujen je odločen boj, toda ne s tistimi, ki imajo alternativne poglede, temveč s tistimi, ki že-

lijo opozicijo zaradi opozicije.

Predsednik Sodišča združenega dela Slovenije Vinko Kastelic pa je dejal, da ima slovenska homogenizacija, ki že prehaja v nacionalni monolitizem, prve negativne posledice. V nekaterih delovnih okoljih že prihaja do izpadov proti delavcem drugih narodnosti.

V razpravi so člani sveta podprli uvodna izvajanja Tomaža Ertla in Jožeta Smoleta. Menili so, da je demokratizacija življenja in dela nujna, hkrati pa se je treba dogovoriti tudi za pravila vedenja, ki jih je treba spoštovati. Reševanje usodnih zadev ni mogoče prepustiti politiki ulice in stihije. Odločno se moremo upreti tudi tistim, ki bi radi brezakcije ustoličili kot prakso.

B. K.

Ob priključitvi slovenskega Primorja in Istre Jugoslaviji

Kaj menimo Primorci?

Te dni, ob dnevu republike, slavimo tudi okroglo obletnico avnojskega sklepa o priključitvi Slovenskega Primorja in Istre k Jugoslaviji. Datum je pomemben tudi zaradi stanja, ki ga zdaj preživljamo: le-ta zanesljivo ne ustreza težnjam, ki so bile domala vse Primorce spodbudile h končnemu boju za priključitev k domovini. Tedanja, zdajšnja, in neizbežno tudi bodoča zgodovina bo potrdila, da je boj za narodno ter kajpak tudi za takomimenovalno socialno osvoboditev bil najbolj množičen, samonikel in dosleden prav v slovenskem Primorju.

Osvobodilno gibanje se ni bojevalo za takšno Jugoslavijo, kakršna je bila. Seveda tudi zlasti in Primorci ne. Boj za novo Jugoslavijo je imel kot izhodišče, da bi bilo treba v prihodnje dosti bolj prisluhniti ter seveda podpreti silnice razvoja. V tem pa smo žal domala usodno zaostali – kot narod, kot evropska država se moramo kar naprej dokazovati.

Pojmi o razmejevanju, ali pa stališča o pripadnosti ozemelskim sferam, ki niso ne naravne in ne obetavne za naša bivalna dejstva, so nam tako utemeljeno tuji. Vključitev v Evropo je vzgib naše ga napredka. Tudi to so Primorci izpričali v NOB.

Bojevali so se tudi za socializem, v bistvu za njegov najmodernejši izraz, ki mu pravimo samoupravljanje. Seveda za resnično samoupravljanje – žal pa ob sprejemanju zadnje ustave kar ne moremo ubrati prave poti. Amandmaji bodo mašilo; potrebna je namreč resnično široka in korenita revizija ter uveljavitev takšne ustave, ki bo izhajala in imela za cilj res človeka in njegovo iniciativnost, delo ter družbeno in tehnološko prihodnost.

Boj Primorcev je imel za cilj tudi narodno in socialno osvoboditev. Te pa na žalost ne ponazarjajo birokracija, ki se je razbohotila v vseh

porah, SIS-i, ki so v glavnem postali njeno leglo, nebrzdano obremenjevanje gospodarstva, ki neusmiljeno zapira pot k razvoju in je doseženo, da je gospodarstvo že skorajda bankrotiralo. Med Primorci si le stežka utira pot novejša teza, da nismo več surovinsko, pa tudi sicer, bogata dežela.

Primorci nismo zadovoljni niti s kadrovsko problematiko, ugotavljajo, da je nagnjenost h korupciji velika.

Spominjamo se starejših komunistov, kako so nas, mlade intelektualce, svarili pred potrebo po nenehnem in navsezadnje življenjsko logičnem »kadrovskem menjavanju in preverjanju«. Pri nas pa je prejkoslej zagotovilo uspešne kadrovske politike v tem, da si, kot pravimo, v krožnici. To seveda ne gre več. Tla pod nogami so zmeraj bolj majava.

★ ★ ★

Žalostno stanje v naši državi, kjer zmeraj manj spoštujemo avnojska načela in izročila, Primorci zares občutimo s posebno tesnobo, izhajajočo iz razočaranja. Ne moremo si kaj, da tega ne ponovimo tudi ob zdajšnji zaokroženi obletnici zgodovinskega sklepa o priključitvi k matični domovini, ki je danes bodesedno na repu evropskega razvoja. Zadnje ali predzadnje mesto v evropski lestvici zagotovo ni bil cilj primorskega boja. Mnoge skrajnosti, politične, družbene in gospodarske, ki krnijo naše odnose in zavirajo rast, so hočeš nočeš posledica in rezultat ležerne in kajpak neodgovorne politike v zadnjih letih. Živimo ob meji in seveda nam ni neprijetno in ne preprosto razglasi vzrokov usodnega zastaja. Domala neizbežno je torej resnično storiti stvarnejše in hitrejša korake za prelom s krizo – seveda na pravni podlagi, v pravni državi in v samoupravnem duhu.

Miro Kocjan

Govorniki za vsako temo

V nemirnem, razdejanem sodobnem svetu smo bili sredi meseca le priče vzpodbudnemu dejanju, razglasitvi neodvisne palestinske države. Brez dvoma gre za najpomembnejši dogodek ne le meseca, temveč tudi leta; če pomislimo na dogajanja na Bližnjem vzhodu, pa je to tudi dogodek več desetletij. Če so dolgoletne vojne med Arabci in Izraelom do danes označevale obdobje izraelskega ekspanzionizma, potem upravičeno pričakujemo, da bodo sklepi najvišjega foruma Palestincev zaznamovali neko novo etapo, povratak k razumu in zakonitosti, vrnitev Palestine Palestincem in začetek konca krize na Bližnjem vzhodu.

Ta pot ne bo lahka, ne bo osvobodila brez boja in brez krvi, toda takšni odločitvi Palestincev, nihče ne bo mogel oporekati. Kot je bilo pričakovati, je Jugoslavija med prvimi priznala palestinsko državo. To je rezultat dolgoletne politične podpore palestinski osvobodilni organizaciji in boju palestinskega naroda tudi tedaj, ko je bilo to videti kot boj z mlino na veter in ko smo zaradi tega tudi sami doživljali pritiske in dobivali črne pike. Načelnost v zunanji politiki je pogosto trnova pot, vendar je konec koncev vedno nagrajena. S priznanjem arabske Palestine smo zdaj bliže normalizaciji diplomatskih odnosov z Izraelom, kakor prej, ne pa obratno. Bližnje smo tudi večji mirovni vlogi nevrščenih držav pri reševanju krize v tem delu sveta.

Vredno se je spomniti, da je imela Jugoslavija takoj po koncu 2. svetovne vojne pomembno vlogo v razpravah in odločitvah, da se Palestina razdeli na dve neodvisni državi in da so brez oklevanja priznali in dali vso podporo ustanovitvi izraelske države leta 1948. Že tedaj smo bili za samoodločbo

Palestincev in pri tem vztrajali ves čas. Prepričani smo, da je neodvisna in nevrščena Palestina ogrožje za trajno rešitev krize na Bližnjem vzhodu in tudi več kakor to.

Priče smo bili novemu demokracičnemu svetu, če že ne prodoru demokracije, v enem delu islamskega sveta. To so izidi parlamentarnih volitev v Pakistanu, tretjih v 41-letni zgodovini države. Zmagala je Benazir Bhuto s svojo Pakistanska ljudsko stranko, kar so številni poznavalci razmer v tej islamski državi tudi pričakovali. Dejstvo je, da z volilno zmago še ni vse končano, predvsem zaradi tega, ker je povolilno obdobje postalo z ustavnimi dopolnili, ki jih je vnesel avtokratski predsednik Zia ul Hak, enako pomembno za Pakistan, kakor volitve same, če zmagovalec ne dobi potrebne večine v skupščini, ki bi mu omogočila mandat za oblikovanje stabilne vlade. Po ustavnih dopolnitvah lahko v takšnih razmerah vmesni predsednik Gulam Išak-kan zaupa mandat za sestavo nove pakistanske vlade, komur sam želi. Tako bi se utegnili zgoditi,

da dobi mandat celo Navaz-šarif, voditelj Islamske demokracične zveze, pa čeprav je na volitvah osvojil samo 52 poslanskih mest. Opazovalci menijo, da bi takšna predsednikova poteza kaj lahko zapletla državo v splošno zmedo in nered, kar za Pakistan sicer ne bi bilo nekaj novega. S tem pa bi pakistanska vojska dobila adut, da še enkrat stopi na prizorišče, na katerem je gospodarila polnih 24 let.

Benazir Bhuto je še v predvolilni kampanji dopustila možnost vladne koalicije. Veliko je obljubljala in tudi popuščala, samo, da bi pritegnila na svojo stran manjše stranke in njihove glasove, ki bi bili sicer zanjo izgubljeni. Prav zaradi tega prevladuje mnenje, da bo Benazir Bhuto novi pakistanski premier. Za imenovanje mandatarja je predsedniku na voljo mesec dni časa. Če se bo odločil za Benazir, bo to njena sladka zmaga nad tistimi silami, ki so leta 1977. strmoglavile, nato pa usmrtili njenega očeta, Zulfikarja Alija Bhuta.

★ ★ ★

Prizadevanjem za povezovanje smo priče tudi na drugi strani naše bolj oddaljene sosseščine, v Franciji. Tam je bil na obisku šef madžarske partije in vlade Karoly Grosz, »sogovornik za vzhodne teme«, kot pravijo gostitelji. Opisujejo ga kot modernega voditelja, katerega sposobnost in dinamizem sta prevzela tako predsednika britanske vlade Thatcherjevo, kakor tudi pred-

sednika Reagana. Skratka, pariški časopisje prikazuje madžarskega voditelja kot državnika, ki se izvršnost sklada s francoskimi strateškimi opcijami v vzhodni Evropi.

Ta Madžar je, edini gost iz evropskega socialističnega kroga v sezoni, v kateri poskuša Mitterandova diplomacija doseči nov prodor na vzhodu. Morda je Madžarska res netipična glede na radikalne reformske ideje madžarskega voditelja, vendar je za francosko politiko dvakrat zanimiv partner: zaradi samih idej socialistične, demokratične in aktivne družbe ter zaradi obojestranskih gospodarskih interesov. Pripomniti pa je še treba, da tudi Groszova ekipa ni prišla v Francijo samo na izlet.

Karoly Grosz se je vrnil iz Francije z oceno, da se lažje pogovarja z Ameriko, kakor z Romunijo in da mu je Moskva bližja, kakor pa vzhodni Berlin. Dobrodošla ocena zanj, manj pa za dogajanja v socialističnih državah, kjer je nena doma postalo zelo napeto med denarjem zaradi estonskih zahtev o prednosti njihovih jezika pred ruščino, estonskih zakonov pred zveznimi sovjetskimi zakoni in o izselitvi tistih, ki ne znajo estonskega jezika – teh pa je okoli 600.000. To so zahteve, ki kaj lahko razžarijo nacionalne strasti in sovraštvo. Očitno je, pravijo opazovalci, da estonsko vodstvo ni pravočasno spoznalo, kakšne nevarnosti se skrivajo v ustanavljanju čisto nacionalnih gibanj in organizacij.

n-

Politkomisar Sime zbira in komentira

Olimpiada v Beogradu?

Predsednik predsedstva SFRJ Raif Dizdarević in naši najvišji državni in partijski voditelji so se v palači federacije v Beogradu dobro uro pogovarjali z jugoslovanskimi športniki, ki so sodelovali na 24. olimpijskih igrah v Seulu in s športniki-invalidi, ki so sodelovali na največjih mednarodnih športnih tekmovanjih.

Za sprejem se je v imenu športnikov, trenerjev, funkcionarjev, zdravnikov in novinarjev zahvalil Ivan Macanović, predsednik jugoslovanskega olimpijskega komiteja. Ob tej priložnosti je še dejal, da so naši športniki letos dosegli pomembne uspehe na zimskih olimpijskih igrah v Calgaryu in na letnih v Seulu ter da so v konkurenci 160 držav zasledili visoko 16. mesto.

Raif Dizdarević je športnikom iskreno čestital za dosegene uspehe.

Ob tem pa mi je padlo v oči, da tokrat predsednik JOK Ivan Mekanović ni niti z besedico omenil svojih precejšnjih prizadevanj v Seulu, da bi Beograd dobil organizacijo letnih olimpijskih iger! S tem namenom je celo povabil v Beograd predsednika mednarodnega olimpijskega komiteja Samarancha...

Prizadevanja, da bi Beogradu zaupali organizacijo letnih olimpijskih iger, sta že pred časom odločno podprla Branko Mikulić, predsednik zvezne vlade in Josip Vrhovec, član predsedstva SFRJ. Kot je znano, je prvi izpeljal zimsko olimpiado v Sarajevu, drugi pa univerziado v Zagrebu; posledice obeh pa še sedaj občutimo...

Seveda pri tem ni držal križem rok niti beograjski župan Aleksandar Bakočević.

V svojem komentarju Radodaren beograjski župan sem že 23. oktobra 1986 med drugim zapisal: »Španski športni list Marca je v daljšem prispevku z naslovom »Beograd med vzhodom in zahodom« ter podnaslovom »Varnost in politična stabilnost – prva aduta« dobesedno navedel tudi naslednjo izjavo beograjskega župana Bakočevića: »Jugoslavija je neuvrščena država in če dobimo olimpijske igre, bomo zagotovili nemoten nastop športnikom iz vseh dežel sveta. Pripravljeni smo celo finančno pomagati tistim deželam, ki se zaradi skromnih možnosti ne bi mogle udeležiti iger v Beogradu!«

Zamisli, da bi bil Beograd gostitelj olimpijskih iger, je tam še zelo živa. To med drugim dokazuje tudi celostranski oglas, ki ga je CIP Saobračajni inštitut iz Beograda še pred kratkim objavil v beograjski reviji-tehniku »8 – Novosti« in iz katerega navajam:

Svojo kandidacijo za Organizacijo Olimpijskih iger Beograd je više puta isticao. Takmičare, organizatore i posetioce Olimpijskih iger u Beogradu očekuju siguran i udoban boravak, vrhunski sportski objekti i naša tradicionalna gostoprimljivost. Saobračaj, permanentni problem grada, dobio je posebno mesto u pripremama kandidature Beograda za organizacijo Ljetnih olimpijskih iger. Stručnjaci Saobračajnog instituta CIP, kao sponzori kandidature, uradili su studije sobračaja i sportskih objekata i dali efikasna rešenja za prevoz takmičara, organizatora i posetilaca Olimpijskih iger. Snažan transportni sistem sačinjavali bi železnica, metro, tramvaji, autobusi i trolebusi. Posebno organizovani »zatvoreni« sistemi prevozili bi takmičare, sudije, zvanične goste

i članove Olimpijskog komiteta«. (konec navedbe)

Zadnje čase se mi beograjski župan Bakočević že kar malo smili. Nekajkrat sem ga namreč videl po televiziji, kako skuša zelo gled potolažiti razjarjene delavce pred in v zvezni skupščini, kar mu ni prav nič uspevalo... Po mojem mnenju jo je Bakočević takrat odnesel prav počeni le zato, ker lačnim delavcem ni povedal, da Beograd še vedno kandidira za organizacijo olimpijskih iger!

Da ne bi dolgoval, naj zaključim z vprašanjem: ali Beograd in z njim vred jugoslovanski vrh še vedno vztrajata na organizaciji letnih olimpijskih iger? Menim, da mora biti javnost o tem jasno in nedvoumno takoj seznanjena!

Nisem še namreč pozabil, kako je Jugoslavija po »zelo skrajšanem postopku« in, kot nas sedaj tolažijo, dočela »nenačrtovano« postala gostiteljica prihodnjega vrha neuvrščenih...

Pri tem pa seveda ne pozabljam, da sicer bogata Jugoslavija postaja iz dneva v dan, vse hitreje, kolektivna ubožnica...

Skrben oče

V znanem intervjuju beograjskemu NIN-u je predsednik srbskih komunistov Slobodan Milošević izjavil o svojih soborcih iz političnega vodstva SR Srbije:

»Mislim, da so predvsem poštene in v zasebnem življenju skromni ljudje. Razen plač nimajo drugih dohodkov. Privrženi so svojim družinam in žive v skromno opremljenih stanovanjih, kar kršne imajo številni Beograjčani.«

Dr. Živorad Minović, direktor politike in član CK ZK Srbije, je pred kratkim dobil novo štiriinpolsočno stanovanje. Kot vzoren in

skrben oče je staro – trisobno – stanovanje prepustil sinu...

Še o skrbnih očetih

Da je v naši socialistični domovini zelo pomembno imeti pomembnega in temu primerno vplivnega očeta, je danes že kar dolgočasno ponavljati. Pred vplivnim očetom namreč poklekne še tako demokratična kadrovska politika naše samoupravne socialistične družbe.

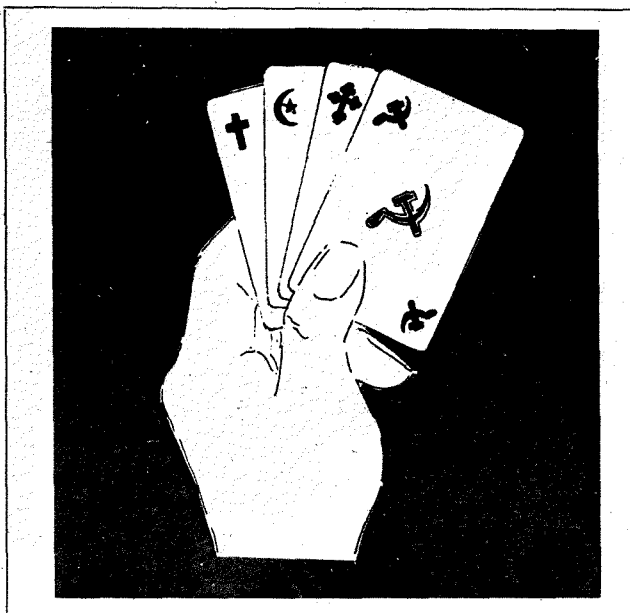
V sarajevskem Unisu, ki je drugi največji jugoslovanski izvoznik, so kar v tovarniškem časopisu »Unis-princip« razkrili, da je demokratična kadrovska politika kot nalašč za izkazovanje očetovske ljubezni.

Goran Deronja bo strokov-

odšla na dobro plačano delo v tujino zgolj »po naključju« v času, ko je bil njen oče Abaz Deronja še generalni direktor Unisa in član najvišjih partijskih organov Bosne in Hercegovine.

Nobenega dvoma ni o tem, da je Abaz Deronja uspešen gospodarstvenik; bolj bode v oči in ušesa njegova dvoličnost, saj je v številnih govorih »radniškoj klasi« ničkolikokrat s pretresljivim glasom govoril o delu, redu, spoštovanju zakonov in konceptu tudi o demokratični in samoupravni kadrovske politiki. Pri tem se zdaleč ni bil osamljen...

Nedavno so objavili, da je Abaz Deronja tudi na spisku pomembnih bosanskohercegovskih velmož, ki so dobili izredno ugodne kredite za gradnjo vil v sedaj že proslulem Neumu.

ni sodelavec firme Unis International Corporation v Chicagu še do marca prihodnjega leta. V ZDA je že od 26. marca 1985. Njegov brat Zoran je od 27. decembra 1984 strokovni sodelavec mešanega podjetja Prohang GmbH v Freiburgu. Na delu v Zvezni republiki Nemčiji bo še do 27. decembra letos.

Brata Goran in Zoran sta

Abaz Deronja je pred desetimi leti dobil kar sto milijonov dinarjev kredita na odplačilo 20 let ob smešno nizki obrestni meri – samo 4 (z besedo: štiri) odstotke. Tako je Deronja zelo uspešno odrl skupnost...

Pri ugodnih kreditih za gradnjo vil v Neumu Deronji delajo družbo Milanko Renovica, Savo Čečur, Hrvoje

Ištuk, Mirko Vranić in Alija Latić. Renovica in Latić sta sedaj pohitela in vrnila banki kredit, kar pa jima spričo inflacije sploh ni bilo težko...

Pozabljiva Politika

Tudi objava stenograma izjav Janeza Stanovnika med njegovim nedavnim bivanjem v ZDA ni pomirila protestov v delu jugoslovanskega, še zlasti srbskega tiska. Beograjska Politika, ki v tem prednjači, piše celo o zgroženosti ob prebiranju delov stenograma, v katerih Stanovnik »ponižuje Jugoslavijo, favorizira Slovenijo in hudo žali Srbijo«.

Politika se med drugim tudi čudi Stanovnikovi izjavi o Miloševiću čistki v srbskem cekaju – saj je po njenem mnenju šlo pri znameniti 8. seji CK ZK Srbije za »najbolj demokratično razpravo v zgodovini ZK Srbije!«

Pri tem pa je Politika povsem pozabila, da niti v Srbiji vsi ne odobravajo metod, ki jih uporablja Slobodan Milošević.

Tako je nedavno dr. Ljubinka Trgovčević, članica Predsedstva SR Srbije, odstopila s tega uglednega položaja z obrazložitvijo: »Že več kot leto niso številne metode in načini izvajanja skupnih ciljev v naši republiki v skladu z mojim pojmovanjem demokracije in odgovornosti za bodočnost naroda in države, ki ji pripadam...«

Skupščina SR Srbije je dr. Ljubinko Trgovčević razrešila dolžnosti člana Predsedstva SR Srbije (210:54 glasov) z obrazložitvijo, da je njen odstop »poskus neargumentiranega napada na politično in državno vodstvo Srbije.«

Tako se je dr. Ljubinka Trgovčević pridružila Stanovniku še pred njegovim obiskom v ZDA, ki je dvignil toliko prahu...

Vaš Sime

Gledališki Stalin polni dvorano

Perestrojka spreminja tudi repertoarje gledališč

Že nekaj tednov je neko gledališče v Moskvi razprodano. Na sporedu je nekaj senzacionalnega in komičnega obnem: v senci Lubijanke se pojavljata Stalin in njegov šef tajne policije Lavrentij Berija. Gre za obračun s preteklostjo, vendar s pogledom na sedanost...

»Iz trupa bomo naredili mumijo, iz mumije pa mit«. S temi besedami se dva, v zdravniške halje oblečena, vržeta na Stalina, mu zadržeta vrh okoli vratu in ga zadavita. Toda Stalin zaradi tega še ni mrtev. Obrne se k občinstvu in vpraša: »Ali potrebujete novega Stalina?« Na koncu je slišati besede: »Komedije je konec – toda mit o ubogem Soso Džugašviliju se šele začne.« Džugašvili, to je bil rojstni priimek Stalina, Soso pa je gruzinska izpeljanka imena »Josef«.

Vse to se dogaja na odru moskovskega Študentskega gledališča v srcu sovjetskega glavnega mesta, nekaj sto metrov od Kremlija, v katerem je Stalin nekdaj kraljeval, danes pa tam vlada Gorbačov; komaj streljaj daleč od Lubijanke, »tradicionalnega« sedeža tajne policije.

Pred že vnaprej razprodano dvorano izvajajo sovjetski študenti neko absurdno, grozljivo in obenem tudi komično igrjo, katere naslov je: »Črni mož – ali, Jaz sem ubogi Soso Džugašvili«, kakor piše na plakatih, ki vabijo na predstavo. Avtor Viktor Korkija, tudi sam je Gruzinec in s tem rojak obeh glavnih osebnosti, ocenjuje svoje delo kot »paratragedijo«. V svoji igri je obudil Stalina in njegovega šefa tajne policije Lavrentija Berija. Tega so poleti 1953 po Stalinovi smrti odstavili in ustrelili.

Papagaji, udarci in fotografiranje

Poleg Stalina in Berije se pojavlja na odru tudi »papagaj« v človeški podobi. Z odra vzklikne občinstvu: »V tej državi mora biti vsakdo papagaj, če hoče preživeti«. Nato pride na oder še »pet mož v sivih dežnih plaščih« – očitno opozorilo na tajne policiste, torej na pripadnike KGB ali – veliko pred tem – na pripadnike NKVD. Svojo vlogo začnejo s tem, da primejo nekega igralca, ki je očitno hotel napovedati razplet, mu potisnejo kepo blago v usta, mu odmerijo udarec v trebuh in potegnejo za zastor. Ob koncu dejanja se moške v sivem zelo nenavadno posloviijo od občinstva, ki jim ploska. Tajni policisti pridejo pred zastor in namesto da bi se priklonili, potegnijo iz žepov majhne fotoaparate in začnejo slikati občinstvo – med katerim je veliko mladih ljudi, vendar pa tudi starejših, ki so Stalinove čase sami doživeli. Navdušeni so, vendar se jim obenem ustavlja dih. »Nenadoma«, je dejal neki navzoči sovjetski študent, »me je obšel občutek, kaj pa če so tisti, ki slikajo, resnični in nas res fotografirajo?«

Stalin – Džugašvili se pojavlja s svojo tipično čepico s senčnikom, v škornjih in neizogibno pipo. Ne namerava uničiti samo svojih »sovražnikov«, temveč tudi šefa tajne policije Berijo, osumljenega izdaje in od njega zahteva da popije kozarec strupa.

Berija pa namesto tega dviga iz zaboja tajne dokumente in anonimne prijave, med drugim dosje o Stalinu, ki da je bil svojčas agent caristične tajne policije »ohrane«. Stalin se jezi na ljudstvo, »ker si dovoljuje slabe šale« na račun svojega voditelja.

»Najhujši sovražniki me obdajajo in mi grozijo. Če nisi sovražnik ljudstva – čemu ti bo svoboda?«, se na odru huduje Stalin.

»Kaj prinaša nesrečo? Literatura. Kaj nam prinaša srečo? Diktatura«, modruje Stalin in nadaljuje o SZ kot o »sfingi«. »Ko bom umrl, boste podrlili moje spomenike. Toda«, je zagrozil, »jaz bom ostal...« Nato se je spomnil duha carja Ivana Groznega: »Kdo se še spomni Tvojega umorjenega sina in umorjenih žena? Nihče se ne spominja!«

Tudi Berija se na odru pritožuje, češ »slab spomin«, vendar drugače. Na stvar gleda s stališča preiskovalnega uradnika, ki hoče priznanje od aretiranega. »Ne svetu je veliko ljudi, ki veliko vedo – toda vsi molčijo kakor ribe. Če koga kaj vprašaš, se ničesar ne spominja. Nihče noče govoriti«. Pomivalno ugotavlja: »Kot bolan človek moram preganjati zdravnika, ker nočejo govoriti« (mišljena je nekdanja »zdravniška zarota« v Kremliju, ki jo je Stalin sam skonstruiral.)

Namigi na sedanost

Med realizmom in surrealizmom poteka joči pogovori med Stalinom in Berijo spominjajo na nekatera poglavja novejših sovjetske zgodovine. Kot da bi hoteli igralci – vsi so mladi in »po poklicu« v glavnem študenti – iz vse duše prikazati strahote mlajše preteklosti njihove domovine. V igri je več sto namigov na rusko zgodovino, vrstijo se citati in odlomki iz ruske literature, ki jih tuji, ki gledajo igro, ne morejo razumeti, sovjetski gledalci pa takoj reagirajo nanje.

»Jaz sem Stalin – genij vseh časov«, pravi diktator, nato pa-ošteje vse kot sovražnike ljudstva. »Ali se strinjate?« kliče v dvorano. Ker ljudje osupli molčijo, začne zmagovalno vzklikati: »Torej se soglasno strinjate«. To naj bi bila kritika volitev in referendumov v SZ.

Vendar se igra ne ukvarja samo s stalinizmom, ki ga prikazuje kot nesmiselni zločin

in z njegovimi milijonskimi žrtvami. Slišati je stavke, ki jih je mogoče povezati s sedanostjo kot na primer: »Dokler je voditelj na vrhuncu, ga ni mogoče klicati na odgovornost«, s čimer je mišljena nedotakljivost generalnega sekretarja partije za kritiko. Stalin takole govori o SZ: »V državi, ki je odpravila boga, lahko vsak postane bog«. Ali pa: »Večno truplo ne leži v mavzoleju. Spravljeno je v srcu države.« Očitno je, da to lahko velja le za Lenina.

»Ali si genij, ali pa član politbiroja«, sprašuje Stalin svojega prvega policista in spravi s tem dvorano v smeh. Nato stvar še dopolni: »Same ideje ne zadoščajo, potrebujemo jeklenega voditelja (Stalin – ojeklenili voditelj)«.

Na koncu pravi Stalin Beriji: »Lavrentij, tole igro, ki jo izvajajo tukaj, je treba prepovedati!« Berija je pripomnil: »Če bo minister za kulturo prepovedal to igro, potem bova vedela, da je najin človek«. Znova smeh v dvorani. Nato pa še stavek o usodi sovjetskih voditeljev: »Kdor je bil vse, ko je živel, je po smrti nihče. Ti nisi živel, zato tudi ne moreš umreti. Tako si nesmrten.«

Sredi igre reče Stalin Beriji: »Zdaj pa malo zamenjajva vloge. Zdaj si ti malo Stalin, jaz pa Berija«. Šef tajne policije začudeno vpraša: »Zakaj pa potrebujemo v naši igri takšno perestrojko?«

Igra se konča tako, da se igralci postavijo na odru v vrsto. Nastane vtis, kot da so se sovjetski partijski voditelji postavili na galerijo Leninovega mavzoleja, s katere bodo gledali parado. Pionirček z rdečo ruto okoli vratu izroči Stalinu šopek, Stalin pa šopek takoj vrže v zaboj s tajnimi dokumenti. Za igralci se pokaže velika rdeča zvezda, ki pa razpade in pusti za seboj veliko črno luknjo. Gledališki Stalin se še enkrat oglasi in pravi: »Vsi, prav vsi bodo tam izginili!«

Pravijo, da takšne gledališke senzacije Moskva že ni imela desetletja dolgo. Neki gledalec pa je med odmorom pripomnil: »Če ne bi tega sam gledal, ne bi verjel, da je kaj takšnega pri nas možno.«

Slovenci in vojaštvo

Ko ob koncu leta 1988 premišljamo o minulih dogajanjih v naši ožji in širši domovini, zlahka ugotovimo, da so se na kulturno-politični sceni znova pojavila tudi izzivalna vprašanja o odnosih Slovencev do vojaštva. Prepričan sem, da moramo zgostitev in konfliktnost pojavljanja teh vprašanj presojati predvsem v okviru oživiljenega gibanja za suverenost slovenskega naroda in slovenske republike v okviru zvezne jugoslovanske države na eni, pa tudi svetovnih dogajanj, ki so tudi v znamenju nove »pomladi narodov« na drugi strani. Čeprav se v svojem besedilu ne bom ukvarjal s tovrstno analizo globalnih dogajanj, da bi tako preizkusil to temeljno razlagalno podmeno, sem prepričan, da bo celota prispevkov o suverenosti Slovenije tej podmeni prej pritrjevala, kot pa jo zanikala.

Konfliktnost pojavljanja vprašanj o odnosih Slovencev do vojaštva se je posebej kazala v obliki trdovratnega vztrajanja treh sintagm (besednih zvez), ki so v preteklem letu funkcionirale v slovenskem in jugoslovanskem družbenem prostoru: protiarmažno razpoloženje v Sloveniji, napadi na Jugoslovansko ljudsko armado, vojaške starešine in na družbeni sistem splošne ljudske obrambe in samozaschite ter sintagma o kontrarevoluciji oziroma specialni vojni, ki naj bi se dogajala pri nas. Ni odveč opozoriti, da lahko kot tvorce teh sintagm identificiramo visoke vojaške funkcionarje, novinarje in urednike vojaškega časopisa, pa tudi visoke politične (partijske) funkcionarje in ustanove, ki so takšne vrednostne sodbe o dogajanjih v Sloveniji brez sramu, pa tudi brez dokazovanja, večkrat javno poudarjali. Vzpostavljamo s temi tremi sintagmami je v slovenskem družbenem prostoru zlasti od marca dalje funkcionirala še sintagma o pripravljenem vojaškem puču (udaru) v Sloveniji, ki jo je v prostor sprva lansiralo naše alternativno politično gibanje, a je kasneje postala prepričanje večine prebivalstva.

V svojem prispevku se ne

bom ukvarjal z notranjo analizo vseh štirih sintagm, z različnimi pomeni, ki so jim jih pripisovali posamezni izrekovalci in zagovorniki, pa tudi ne s socialnimi skupinami ter njihovimi interesi, ki stojijo za njimi. Vsekakor bi moralo biti opravljeno tudi to delo. Moj edini namen je preizkusiti, ali lahko v prepričanjih, stališčih in v kulturnopolitični zavesti prebivalstva Slovenije lahko najdemo oporo predvsem za prve tri apriorne vrednostne sodbe. S pomočjo tega pa bom poizkusil tudi rekonstruirati dejansko stališče slovenskega prebivalstva do vojaštva, do družbenega položaja vojaških ustanov v naših razmerah in s tem do takojenovanega sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozaschite, ki ga uradna politika šteje kot enega izmed temeljev z ustavo zaščitenega globalnega družbenega sistema. Za oporo mojega početja mi bodo služili le pridobljeni rezultati raziskav slovenskega javnega mnenja.

Kakšni so podatki?

Že prvi preizkus s stališči do stereotipnih očitkov o ravnanju Slovencev pokaže, da preko 70 odstotkov vprašanih zavrača trditve, da

so »Slovenci nastrojani proti oboroženim silam JLA«, pa tudi druge očitke o popušcanju proti tim. notranjim sovražnikom, razbijanju Jugoslavije in podobne. Skoraj 60 odstotkov vprašanih pa bi sprejelo velike žrtve ali dalo celo svoje življenje za obrambo domovine. Tega razpoloženja, ki ga moramo oceniti izrazito pozitivno, ne zmanjšujejo tudi primerjalni podatki, da bi vprašani predpostavljali žrtvovanje svojega življenja ali velike žrtve »za svoje najbližje« (89,7%) in da podobno kot obrambo domovine vrednotijo sprejemanje velikih žrtv tudi za obrambo svojega osebnega prepričanja, človekovih pravic in miru v svetu. Hierarhija navedenih vrednot je logična, smiselna in kaže na visoko stopnjo politične, kulturne in civilizacijske zavesti slovenskega prebivalstva.

Naši empirični podatki pritrjujejo oceni, da je zamisel o takimenovani vseljudski obrambi v primeru ogroženosti naše države od zunaj na Slovenskem slej kot prej množično sprejeta. Še vedno preko 50 odstotkov vprašanih v celoti ve za svoje naloge v primeru zunanjega napada. In če k temu pridružimo še preko 25 odstotkov tistih, ki za to vejo vsaj deloma, dobimo ugodno sliko več kot dveh tretjin prebivalstva o pozitivnem in spoštljivem odnosu do SLO. In to navzlic temu, da prebivalstvo registrira popušcanje napetosti v svetu in jih zato kakih 40 odstotkov meni, da nam ne grozi nevarnosti vojaških posegov niti z vzhoda, niti z zahoda. Sodbi o pozitivnem in spoštljivem odnosu, kakor sem ga imenoval, pritrjujejo tudi mnenjski podatki, da bi se večina (spodobnih) Slovencev uprla zunanjemu napadalcu (dve tretjini vprašanih), pa tudi preko polovice stališč, da bi

bil odpor naše armade v tem primeru uspešen.

Kritičnost, ki je normalna

Zdaj pa začnemo lahko smiselno pojasnjevati pridobljene podatke o stališčih slovenskega prebivalstva neposredno do JLA. Ta odnos je nesporno popolnoma normalen, pozitiven, in če je v določenih točkah kritičen, je tudi ta kritičnost popolnoma normalna, tako kot to velja za vse druge ustanove našega sistema. To pa pomeni, da je, splošno vzeto, to odnos na ravni vrednotenja in ravnanja v vseh sodobnih civiliziranih državah, v katerih prebivalstvo ne želi sakralizirati, mitologizirati in izvesti ničesar, niti državnih poglavarjev niti ustrezno delujočega socialnega sistema, pa tudi ne vojaštva.

Če prek distribucije različnih pogledov in stališč poskušamo ugotoviti osnovne zamisli prebivalstva o armadi, potem lahko rečemo, da JLA funkcionira pri veliki večini prebivalstva kot povsem legitimna družbena ustanova in kot normalna sestavina našega socialnega in političnega sistema, ki pa naj ne ima nikakršnih prednosti (privilegijev) tako v finančnomaterialnem pogledu kot glede izpostavljenosti družbeni kritiki.

Kritični odnos do sredstev, ki so (ali naj bi bila) na voljo za oborožene sile pri nas, je nedvomno pod velikim vplivom težkih ekonomskih razmer, v katerih se nahajamo. Zato in predvsem zato je nekaj nad 40 odstotkov vprašanih mnenja, da dajemo »preveč denarja za oboroževanje in vzdrževanje JLA«, da naj bo »financiranje armade odvisno od gospodarskih razmer, kot to velja za šolstvo, zdravstvo in drugo« (81,5%). V tem kontekstu je razumeti tudi

mnenjsko polovico tistih, ki odklanjajo prvotno verzijo zveznega ustavnega dopolnila o posebnem financiranju armade. Pa tudi mnenjsko polovico tistih, ki ne odobrava proizvodnje domačega nadzvočnega letala in ki odklanja, zavrača izvoz orožja jugoslovanske vojaške industrije kot »izraz naše nenacionalnosti v mednarodnih odnosih.«

Hkrati s temi kritičnimi poudarki pa velja še posebej opozoriti, da se skoraj 70 odstotkov vprašanih zavzema, da bi morali plače poklicnim vojakom (oficirjem) brezpogojno prilagajati različnim stroškom življenja v različnih delih Jugoslavije. In prav pri tem podatku se ne le problematizira, marveč se, vsaj po mojem mnenju, dobesedno sesujejo tista očitanja, po katerih naj bi v Sloveniji obstojal negativen odnos do vojaških starešin, ki naj bi bil vzrok za nekakšno »vz nemirjanje armadne javnosti«, kot smo to lahko brali v množičnih medijah.

Ne kot kakšna samostojna republika

Iz posameznih izjav lahko vidimo, da prebivalstvo daje prednost funkciji »armada naj varuje deželo pred morebitnim zunanjim napadalcem« (preko 90%), »armada naj pomaga v primeru katastrof in naravnih nesreč« (prek 90%), »naj sodeluje pri gradnji cest, spravilu pridelkov« (skoraj 90%). Ne gre nadalje prezreti pomena, ki ga prebivalstvo pripisuje funkciji, »naj vzgaja mladino v patriotskem duhu« (skoraj 70%), pa tudi »naj varuje politični sistem in notranji red v državi« (prek 50%). Tega slednjega pa ne kaže brati kot soglasja s posegovanjem armade v politična dogajanja, saj to izrecno zanika dvotretjinsko mnenje, da »naj (armada) skrbi za vojaško usposobljenost in naj se

ne vmešava v politična dogajanja«, pa tudi manjšinsko mnenje (do 25%) tistih, ki soglašajo s trditvijo, »če se zdi to potrebno, naj armada prevzame državno oblast v svoje roke.« Teh ugotovitev pa kajpak ni mogoče uporabiti kot morebitno dokazilo, da se slovensko prebivalstvo zavzema za to, da naj vojaštvo »ostaja v vojašnicah« v dobesednem pomenu te besede, kot smo to lahko brali kot očitanje in dokaz za protiarmažno razpoloženje pri nas. Če si lahko dovolim svoj komentar ob tem, potem bi lahko domneval, da se večinsko mnenje v Sloveniji zavzema za to, da se armada ne pojavlja kot samostojna, neodvisen, nadnacionalen in federalni politični dejavnik, kot nekakšna »samostojna republika.« To pa je nekaj povsem drugega kot nesporno zavzemanje in priznavanje, da imajo tudi poklicni vojak politične pravice in dolžnosti tako kot drugi državljani SFRJ. Tako moramo brati tudi druge pridobljene podatke iz te raziskave, pa naj gre za takšne, v katerih prebivalstvo o armadi izreka pretežno ugodna ali pa neugodna mnenja. Tako npr. skoraj polovica vprašanih zavrača mnenje, da bi »brez močne JLA danes Jugoslavija razpadla.« Na drugi strani pa dve tretjini vprašanih pritrjuje stališču, da »JLA utrjuje bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov«, in to navkljub temu, da je popolnoma enak delež tudi takšnih, ki soglašajo s trditvijo »da je slovensčina v JLA zastopljena.« Vsa ta nasprotja so navidezna in samo dokazujejo tisto, kar sem označil kot večinski, normalen, pozitiven odnos prebivalstva do armade kot družbene ustanove.

Dr. Zdenko Roter
(del referata, prebranega na 2. zboru kulturnih delavcev)

Prejeli v objavo

Rad bi nam solil pamet

Dne 15. oktobra letos je bil v rubriki »Pisma bralcev« v sobotni prilogi »Dela« objavljen prispevek Ivana Laha z naslovom »Ustavni položaj Slovenije v federaciji.«

V njem Ivan Lah poskuša polemizirati z znanim pravnim strokovnjakom Ivanom Kristanom, ki se je v eni izmed svojih razprav o pravicah in dolžnostih socialistične republike Slovenije skliceval tudi na trditve, zapisane decembra 1942 ob prvem zasedanju AVNOJ: »Slovenski narod je s svojim bojem in s svojimi žrtvami prispeval k skupni osvoboditvi toliko kot le redkokateri narod v Evropi.«

Ravno zavračanje te trditve je jedro pisma Ivana Laha, kar izpričuje njegova povsem nedvoumna sklepna misel, kjer pravi: »Poveljevanje sebe in zaničevanje drugih namreč nista lastnosti, ki bi spodbujali sožitje med narodi.« Torej je Ivan Lah omenjeni trditvi naproti še zaničevanje drugih...

Da bi dokazal, kako je omenjena trditev iz decembra 1942 navadno bahaštvu, Ivan Lah navaja tudi nekatere številke. Decembra 1942 naj bi bilo v Sloveniji samo nekaj manj kot 5.000 partizanov, približno toliko belogardistov in kar 100.000 vermanov, ob tem pa še dodaja, da boja belogardistov in vermanov pač ne moremo prištevati k boju za svobodo.

Vmes Ivan Lah tudi priznava, da je do tedaj, to je do decembra 1942, Slovenija resda že veliko pretrpela. S tem pa dejansko samemu sebi skače v usta, žal pa ne navaja, kako in koliko. Prav na to poldrugoletno razdobje se namreč nanaša trditev o izjemnem prispevku Slovenije v boju za svobodo, ki je, mimogrede rečeno, ni zapisal Ivan Kristan, pač pa tedanje vodstvo slovenske OF na čelu z Edvardom Kardeljem. Zakaj zdaj, po tolikih letih, poskuša Ivan Lah ovreči izjavo takratnega vodstva OF? Na temeljih kakšnih podatkov?

Ivana Laha ne poznam, zato ne vem, ne kaj je po poklicu in ne kakšna je njegova izobrazba. Upam pa si trditi, da je njegovo poznavanje osvobodilne vojne in socialistične revolucije površno in enostransko, vsaj tako lahko sodim po njegovem pisanju v že omenjenem pismu uredništvu.

Predvsem mora vsakdo, ki skuša kako ustajeno mnenje ovreči, poiskati ustrezne zgodovinske virov ter jih nepristransko ovrednotiti. Ivan Lah ni navedel, odkod je dobil podat-

ke, ki jih navaja. Znano pa mi je, da belogardistični emigrantski tisk že vsa povojna leta skuša dokazati, kako je bila OF v Sloveniji maloštevilna in brez množične podpore, partizani pa so zmagali v zadnjih dneh vojne le zaradi posega velike množice vojaštva, ki so pridrl iz Srbije, Bosne in Hrvaške. Pri tem naj dodam še to, da je med vojno, vse tja do srede 1944, belogardistična propaganda zastopala popolnoma nasprotno mnenje: da je najmočnejše »komunistično« gibanje samo v Sloveniji, medtem ko so mu drugje ljudje obrnili hrbet.

V zadnjem času smo tudi pričre protislovenske gonje v nekaterih časopisih in revijah po drugih republikah, zlasti beograjskih. V njenih okvirih posamezni zgodovinarji, publicisti in novinarji skušajo zmanjšati tudi moč in učinkovitost osvobodilnega gibanja v Sloveniji. (Predrag Matvejević, znameniti Lazanski v zopravju Francetu Popitu lani in še nekateri). Očiten je cilj takšnega pisanja: vcepiti množici bralcev napačne predstave in jih nauhujskati proti Slovincem, češ, dvakrat smo vas osvobodili, zato je vaša dolžnost da nam zato v nedogled plačujete odškodnino.

Se je Ivan Lah oglasil prav zdaj, da bi se, čeprav očitno sam Slovenec, pridružil protislovenski gonji?

Njegove navedbe so, razen tega, da navaja netočne podatke, nevzdržne tudi s stališča strategije. Vsak vsaj malo razgledan in v vojaški vedi podkovan človek mora vedeti, da v vojni ne odloča samo število vojakov, pač pa tudi njihova izurjenost, oborožitve in zagnanost, razen tega pa še usposobljenost njihovih poveljnikov. Zatorej ni nobenega dvoma, da se slovenski partizani že s tem, da so se po hudi poletni okupatorski ofenzivi leta 1942 in po nastanku oboroženih enot bele garde obdržali v Sloveniji, prispevali izjemno delež v skupnem boju proti nacizmu in fašizmu. Zakaj tako, bi zahtevalo dokaj obširno razlago, toda omenim naj samo goste naseljenost, prepredenost z železnicami in cestami, industrijo ter bližino Italije in Avstrije (Nemčije). Povrh vsega tega pa so ravno leta 1942 tudi zanesli partizanstvo na Koroško in Primorsko, torej prek meja versajske Jugoslavije.

Zdaj pa še nekaj o številu partizanov, belogardistov in vermanov, ki ga navaja Ivan Lah. Nasploh je posegel po podatkih o številu slovenskih partizanov decembra 1942, ko je

celotno slovensko partizanstvo komaj šele prebolelo posledice velike poletne okupatorske ofenzive in nastanka oboroženih enot bele garde. Zato ni nič čudnega, če je število partizanov glede na poletne mesece precej upadlo. Tako je bilo tedaj poleg štirih dokaj maloštevilnih brigad še sedem odredov (Kokrški je imel le en bataljon in eno četo) ter 4. operativna cona s tremi bataljoni. Če upoštevamo povprečno številčno stanje brigad, odredov in bataljonov v teh za partizane hudih časih, lahko celo podvomimo, da je bilo tedaj partizanov 5.000, najbrž jih ni bilo niti 4.000. Toda pri tem je potrebno upoštevati vsaj 1.000 članov Narodne zaščite v Ljubljani, ki so bili vedno pripravljeni prijeti za orožje in pa nekaj tisoč Slovencev po nemških taboriščih ter italijanskih ječah in taboriščih. Prav tako tudi tisoče slovenskih fantov in mož, ki se v boju za svobodo že do takrat žrtvovali svoje življenje. Nadalje tudi v italijansko in nemško vojsko mobiliziranih fantov in mož, ki so kasneje izkoristili priložnost in se pridružili NOVJ.

Kot že rečeno, Ivan Lah trdi, da je bilo tedaj okoli 5.000 belogardistov. Po dostopnih virih in literaturi jih je bilo tik pred italijansko kapitulacijo nekaj nad 6.000, decembra 1942 pa jih je bilo še veliko manj, največ 2.000 do 3.000. Vsekakor pa vodstvo OF decembra 1942 ni štel boja belogardistov kot boj za svobodo, takšni očitki Ivana Laha so povsem nesmiselni.

Višek netočnih in tendencioznih trditev Ivana Laha pa je podatek o 100.000 vermanih. Vojna enciklopedija jih za september 1941 omenja le 66.000, do decembra 1942 pa se je njihovo število precej zmanjšalo, med drugim tudi zaradi tega, ker se Nemcem niso zdeli dovolj zanesljivi, kar zlasti velja za gorenjske. Splah pa je Ivan Lah nekako »pozabil« omeniti, da fante in možje po pretežni večini pri vermanih niso služili prostovoljno, ampak da so jih k temu prisilili.

Pretiranost številke 100.000 pa lahko dokažemo tudi na statističen način. Leta 1941 je Nemčija zasedla dele Slovenije z okoli 800.000 prebivalci. Od tega so jih nacisti približno 80.000 izgnali že 1941 ali pa so bili prisiljeni pobegniti na italijansko zasedbeno območje. Na Štajerskem je živel od 1942 dalje kakih 13.000 kočevskih in besarabskih Nemcev, ki se jih tja naselile nacistične oblasti na kmetije izgnanih ali pobeglih Slovencev, leta 1941 pa tudi kakih 10.000 kulturbundovcev iz vrst štajerskih Nemcev ali nemčurjev.

Torej je leta 1942 živel na Štajerskem, delu Koroške in na Gorenjskem okoli 700.000 Slovencev. Kar 100.000 vermanov, torej vojakov, bi pomenilo svetovni mobilizacijski rekord,

celo nekaj nad 14 odstotkov. Zakaj naj bi Nemci na Štajerskem in Gorenjskem tedaj izpeljali takšno supertotalno mobilizacijo, če so potrebovali poleg vojakov tudi obilo delavcev za vojaško industrijo? Povrh so tedaj tudi še skoraj vsepovsod zmagovali, vojakov jim tudi še ni primanjkovalo. Zato so klicali pod orožje le tiste obveznike, ki so ustrezali dokaj strogim zdravstvenim, političnim in starostnim merilom. Zakaj naj bi v zasedenih deželah, pri katerih so se dobro zavedali, da jih precejšen del prebivalstva ne mara, postopali drugače?

Trditve o izjemno velikem prispevku Slovencev v skupnem boju proti nacizmu in fašizmu potrjuje tudi primerjava z odporništvom v drugih zasedenih evropskih državah. Tedaj so nemške, italijanske, madžarske, romunske, bolgarske in finske čete nadzirale vso celinsko Evropo razen Španije, Portugalske, Švice, delno SZ in Švedske. Močnejše partizansko oziroma odporniško gibanje se je razen v Jugoslaviji (z izjemo Makedonije zaradi znanih težav ter severnega dela Vojvodine) razvilo le v Grčiji in Albaniji ter na Poljskem. V okupiranih predelih Sovjetske zveze se je sicer partizansko gibanje prav tako okrepilo, vendar je bilo tam težišče vojnih prizadevanj na fronti, ne pa v nacističnem zaledju.

Po podatku Vojne enciklopedije je bilo konec 1942 v vsej Jugoslaviji 37 patizanskih brigad, 67 odredov in 45 samostojnih bataljonov, oziroma po dokaj približnih cenitvah okoli 150.000 partizanov. Vendar je to število očitno prav tako precej pretirano, saj bi v tem primeru moralo biti v brigadah in odredih po 1.250 partizanov in partizank, po bataljoni pa po 400. Leta 1942 pa je preživljalo osvobodilno gibanje hude težave ne le v Sloveniji, ampak tudi v Srbiji (razen v vzhodnem delu), Hercegovini in Črni gori, glavnina partizanov se je od tam sploh morala umakniti v Bosno.

Zato tudi primerjava števila prebivalstva s številom partizanov v posameznih jugoslovanskih deželah potrjuje izjemen prispevek Slovenije v osvobodilni vojni in socialistični revoluciji.

Mile Pavlin

Vlečni konji

Ne držite nas za jezik, če nekoliko nepreverjeno trdimo, da je prispodoba o »vlečnih konjih«, naših najboljših in najbolj obetavnih gospodarskih organizacijah, recimo jim kar podjetjih, izrekel Marko Bulc, predsednik Gospodarske zbornice Slovenije, zdaj pa jo veselo ponavljamo za njim, saj je videti še najbolj ustrezna in takorekoč povedno nenadomestljiva.

Žal uporabljamo to prispodobo ponavadi le v žalopojkah o sistemskem pritisku, o pretiranih obremenitvah, o blokadah in o ustvarjalni zavrnosti, kar vse celo najboljšim kolektivom in njihovim vodstvom onemogoča izkazovanje znanja, sposobnosti ter delovnega oziroma poslovnega elana in energije. Tudi najboljši vlečni konji, ugotavljamo, prihajajo ob sapo.

Toda žalostnih pesmi imamo kljub temu že polna ušesa. Njihovo prepevanje nas že počasi utrjuje. Zdravi življenjski vzgib nam veleva, da se vsem mrzlim sapam in sencam navkljub oziramo po tistih dejavnikih med nami, ki so se, čeprav ne skrivajo oči v plašnice, odrekli jalovim tožbam in se s poživiljeno vneto pogladi v delo, v ustvarjanje, v uspešna proizvodna in poslovna dejanja.

Saj... kot pravi vlečni konji... živahni, razposajeni, pogumni, zaljubljeni v delo, ki ga opravljajo, in trdno odločeni, da ne popustijo pod pezo težav, pač pa da jih premagajo in dosežejo zastavljeni cilji.

O njih, ki so lahko zgled, pišemo – s precej večjim veseljem kot o nenehnih sistemskih vozilih – z mislijo na praznične dni in s hkratnim upanjem, da z zdajšnjo, vsaj po kompetentnih besedah sodeč radikalno reformo – vendarle prihaja do preloma, ki bo omogočil, da bodo »vlečni konji« potegnili voz v strmi klanec, brez bojazni, da bo obtičal v blatu in se ustavil.

Na obisku v Luki Koper

Naše edino okence s pogledom na morje

Naša edina luka. Lahko postane tudi edinstvena? Po mednarodnem prometu, po specializaciji tovora, po organizaciji dela in predvsem, po poslovnem slovesu? O vsem tem sem se pogovarjala v Luki Koper s predsednikom poslovnega organa Brunom Koreličem, ki je sicer kot vsak dober gospodar, hvalil svojo firmo, je pa tudi opozoril na nekatere probleme, ki jih naša edina luka nikakor ne more reševati samostojno, saj so povezani s širšim družbenim planiranjem v Sloveniji in Jugoslaviji.

Pa uokvirimo tale pogovor v vremensko-krajinski okvir. Bil je prvi snežni dan v Sloveniji. Še zadnji griči tja proti Rižani in njeni dolini so bili narahlo poprhnjeni s snežno kopreno. Komaj kilometer naprej, na Koprskem, pa je med dežjem skozi oblake celo posijalo sonce.

manj oddaljena od vseh evropskih središč.

Naša luka pripada krogu sredozemskih pristanišč, pri čemer pa se Koper neposredno primerja (in tekmuje) z Reko, Trstom in Benetkami. Z večjimi evropskimi pristanišči seveda ne more tekmovali in se primerjati,

lahko pa se razgleduje po lukah, kakršni sta na primer Marseille ali Genova – predvsem v smislu tehnologije in organiziranosti, saj imajo ta pristanišča že prastaro tradicijo. Podatki govore, da je imela reška luka v lanskem letu 6,7 milijonov ton prometa, koprška 4,1 milijona ton, tržaška 3,5 milijonov ton in beneška 4 milijone ton prometa. Seštevek te tonaže prometa je količina, ki se med temi štirimi pristanišči prelijeva.

Zato je tekmovaljevanje nujno in zato je tovariš Korelič na začetku pogovora poudaril, da se njihova delovna organizacija že leta na mednarodnem trgu bori za svoj prostor in zaslužek. To pa pomeni, da jim beseda tržno gospodarjenje že zdavnaj ne pomeni več politično parolo, ampak stvarno življenje.

Kako pa bi opredelili obseg in poslovanje Luke Koper v okviru jugoslovanskih luk?

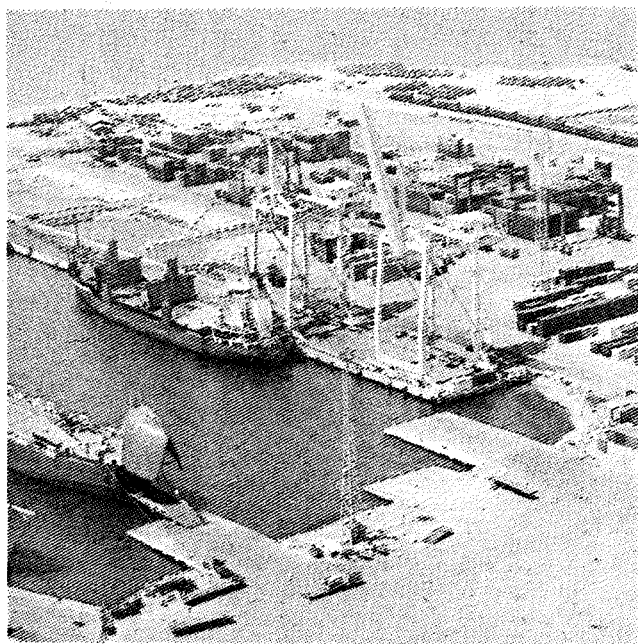
»V primerjavi z drugimi jugoslovanskimi lukami je koprška izredno sodobno opremljena in organizirana, pri čemer ima tudi še velike razvojne možnosti. Žal pa so te slednje v tem času omejene s slabo cestno in železniško povezavo z notranjostjo. Koprška luka je med jugoslovanskimi lukami takoj za reško, sledijo pa jima Kar deljevo, Bar in Split.

Kakšna pa so predvidevanja za nadaljnji razvoj koprške luke?

Danes je naša luka predvsem servis za zaledje brez spremljajoče industrije, kakršno poznajo sodobna evropska pristanišča, s katero bi lahko razvijali širše razvejane posle. Takšne dejavnosti bi zagotovo omogočilo tudi dejstvo, da imamo tukaj prosto carinsko cono. Res pa je, da je danes težko oceniti, koliko te kopenske infrastrukture še potrebujemo. Trden je le podatek, da je nekakšen realni prag naše zmogljivosti in poslovanja glede na povpraševanje nekje pri šestih milijonih ton prometa letno. Vsakršno povečevanje te številke je neizbežno povezano z nujnostjo širjenja železniškega omrežja in sodobne cestne povezave z notranjostjo. Obstajajo podatki iz študija, ki smo jo opravili skupaj z obema sosednjima lukama, ki pravijo, da h koprski luki gravitira zaledje s potencialnimi 45 milijoni ton prometa. Ob tem podatku pa je treba takoj dodati, da so naši (in drugim bližnjim) lukam postale nevarno konkurenčne druge plovne poti v notranjosti, zlasti pa Donava. Velik del luškega prometa se obrača tudi na severne luke, ki imajo izjemno dobro urejeno prometno povezavo z notranjostjo. To pa je priročno tudi za dežele, kakšne so Avstrija, Madžarska, Češkoslovaška in Švica, ki so sicer za nas zelo pomembne države. Celo slovenski kontejnerski transport, zlasti na poti proti Ameriki, se povezuje s severnoevropskimi lukami. Konkurenca je izredno huda in mi se je zavedamo. Pripravljeni smo tudi na spreminjanje naše orientacije, kakor smo to morali že tudi v preteklosti početi. Saj je najbrž še vsem v spominu, da smo bili izrazito pristanišče s prometom južnega sadja in podobnega. Danes je razmerje takšno: 72 odstotkov prometa, ki gre skozi našo luko, je z razsutim in tekočim tovorom. Sem pa sodijo premog, rude, žitarice, umetna gnojila in fosfati, kemikalije, fosforna kislina, olja in seveda – nafta. Za vse to imamo tudi ustrezne terminale. Generalnih tovorov (južnega sadja, mesa in druge hrane...) natovarjamo in iztovarjamo približno 16 odstotkov, 2 odstotka lesa... Imamo enega najsodobnejših kontejnerskih terminalov, sodobno skladišče za prehranske izdelke...

Kako pa je z vašim neposrednim tekmečem – tržaško luko?

Luka Trst postaja vse nevarnejši tekmeč, ker je pač Italija v EGS, zato menim da bo zelo težko, če do leta 1992 ne bomo imeli enakih pogojev kot Trst. Italijanska država je v zadnjem času ogromno investirala v izgradnjo vsega, kar sodi k tržaški luki:

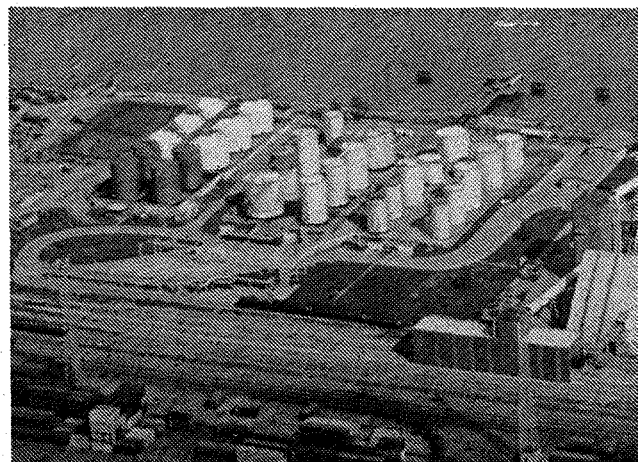
Sodoben kontejnerski terminal

zgradila je hitro cestno povezavo z notranjostjo in gradi tudi sodobno železniško mrežo. Tržaška luka se tako tudi z vse večjimi koraki obrača k poslom z vzhodom.

Je pa za koprsko luko leto 1992 nevarna prelomnica tudi zaradi nove povezave med Rajno, Majno in Donavo, ki naj bi začela takrat delovati. Mi celo menimo, da je zaradi vseh takšnih in podobnih obetov v Sloveniji pomembnejša izgradnja slovenskega cestnega križa kot pa gradnja osimskih cest. Toda takšnega mnenja ne delijo z nami še drugi... Tudi nekaterih obetov, ki so v okviru skupnosti Alpe-Jadran ponujali možnost prevoza železniških vagonov prek morja, smo se morali že na začetku odpovedati, saj je ob tem obveljalo odklonilno stališče Jugoslovanskih železnic, kljub pozitivnemu stališču slovenskega železniškega gospodarstva in zveznega komiteja za promet in zveze. Tako bo pač še en posel pograbil kdo izmed spretnostnih v naše sosedstvu, ta čas, ko doma premišljujemo, koliko bi takšen posel odvezal prometa jugoslovanskim železnicam...

Kaj pa lahko rečete na temo Luka Koper in Koprsko?

Za začetek kaže povedati, da Luka Koper zaposluje približno deset tisoč ljudi ali četrtno zaposlenih v občini. Zato mnogi pravijo, da je Koper luka in Luka – Koper. To je za občino pomemben nas.

Terminali za razsute in tekoče tovore

in za luko tudi obvezujoč dejavnik, ki zahteva nenehno usklajevanje med razvojem in potrebami luke ter razvojem in potrebami ostalih dejavnosti v občini. Lahko rečem, da je uspešno desetletno gospodarjenje luke tudi v širšem pomenu prineslo občini vrsto pridobitev. Če omenimo le podatke, da je v teh letih dobilo stanovanje osemsto družin, da so bili zgrajeni pomembni objekti

Bruno Korelič je na koncu najinega pogovora še enkrat opozoril, da se sicer v Luki zavedajo, da v lastni hiši lahko in morajo skrbeti za kontinuiteto razvoja, da pa se mora o širših posegih in njihovi smotrnosti (železnica, cesta), odločati vendarle širša skupnost. Dobro bi bilo, da bi se odločila kar najhitreje, kajti leto 1992 se bliža z neverjetno naglico.

B. Ž. J.

Še nekateri podatki o Luki Koper

Ob sedanjih 1000 hektarjih luških zmogljivosti imajo na voljo še dodatnih 600 za nadaljnje širjenje dejavnosti.

Status carinske cone daje široke možnosti za razvoj višjih oblik gospodarskega sodelovanja z domačimi in tujimi partnerji – v obliki skupnih vlaganj in poslovno-tehničnega sodelovanja.

Od tod (in sem) gre najkrajša pomorska povezava med Evropo in deželami Vzhoda, kar pomeni 4 do 5 dni krajšo pot, kot je ona iz luk Severne Evrope.

Kontejnerji-zabojniki, ta sodobna oblika prevoza, je našla v koprskem kontejnerskem terminalu že vse od začetka (leta 1970) pomembno delovno torišče.

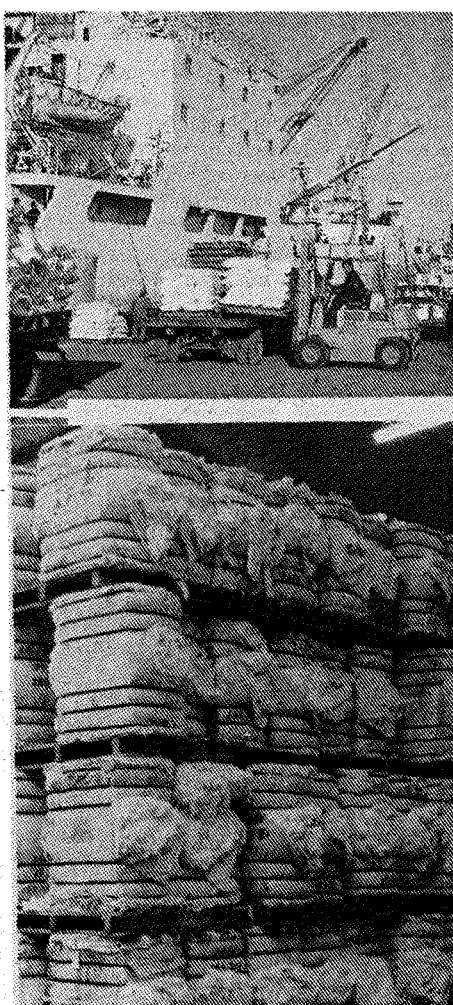
V takšnem vremenu so videti vsa mesta bolj žalostna, pa tudi koprška luka se je zdela, kot da nekam dremavo začne teden. Toda to je bil le prvi videz. Tam zadaj, v skladiščih, so vrveli viličarji in nakladalke so žvižgale svojo večjo kovinsko violino.

V upravni stavbi imajo zgleden red, kar gotovo ni nepomembno v poslih, ki pogosto gostijo tuje. Tem pa se razkriva firma in njeno gospodarjenje že s prvim vtisom.

Bruno Korelič smo za začetek postavili takšno vprašanje:

Lahko začneva ta pogovor z malo širšim pogledom na luški promet v svetu in o tem, kako sploh dandanes funkcionira ta promet ter, ali je v splošnem gledano, sploh lahko prida donosen?

»Luke se, kot vemo, v svetu gradijo najpogosteje na dveh tipičnih lokacijah: ob ustju velikih (plovnih) rek in tam, kjer se morje najgloblje zajeda v kopno. Koprška luka spada v to drugo vrsto. Takšen položaj daje luki strateško prednost v tem delu Evrope. Ugotovljeno je, da je na primer koprška luka od luk njenega ranga naj-

Skladišča za generalne tovore

Rogaška Slatina: z obveznicami v boljše čase

Tek čez ovire

Prizadevnim tudi priznanja ne koristijo. Ideološki strahovi krojijo usodo. Novi hotel lux kategorije. Tuji partner zahteva golf, kazino, bazen... Jelšingrad se bo prelevil v reprezentančni objekt, v ponos kraju. Cesta ne bo več povzročala glavo-bola.

Politika naslanjanja na lastne sile, v nekaterih primerih tudi na združeno delo (primer kranjske Save), je bila v zadnjih dvajsetih letih edini in odločilni dejavnik razvoja Zdravilišča Rogaška Slatina, vendar je praksa zadnjih let pokazala, da je to nevzdržno; kljub ugodnejši devizni zakonodaji pa ne obstajajo skorajda nikakršne možnosti za razvoj. Visoke obresti dušijo podjetništvo, povsem ista logika pa velja tudi za tuja posojila, ki jih je treba vračati v dinarjih, skupaj s kurznimi razlikami. Zaradi teh dejstev so se v Zdravilišču odločili za iskanje sprejemljivih rešitev, ki bi naposled vendarle omogočile dohitevanje konkurenčnih podjetij doma in v tujini.

Zdravilišče je letos zaslužio okoli 15 milijonov mark, le slabih desetih odstotkov pa jim je ostalo za lastne potrebe. Nikakršnih problemov ne bi bilo, če bi lahko delovna organizacija sama razpolagala s temi sredstvi, oziroma z nekoliko večjim deležem ali če bi bil možen neposreden poslovni odnos med delovnimi organizacijami – nedvomno bi brez težav našli takšno, ki bi bila pripravljena vlagati v razvoj Zdravilišča, v zameno za prepotrebne devize. Na takšnih temeljih je bil, pred leti, v sodelovanju s kranjsko Savo, zgrajen hotel z istim imenom. Odkar so se zadeve bistveno spremenile, je usahnil tudi interes za sovlaganja, razen nekaj skromnejših izjem. Tako se v Rogaški Slatini dogovarjajo z organizacijo Intertrade (sovlaganja v računalnik, ki bi ga tudi vzdrževali), in mariborskim Zlatogomom.

Z obveznicami do hotela

Zaradi navedenih težav se je Zdravilišče, ki je doseglo raven, s katere je moč le napredovati ali pa se pogrezniti v životarjenje, odločilo, da je treba odgovor na vsa vprašanja iskati v dveh smereh: v sovlaganjih tujih poslovnih partnerjev in zbiranju sredstev s pomočjo obveznic. Odločitev o obveznicah je v naši javnosti zbudila skorajda nekajen nemir, večinoma pa odobravanja. Zakon o obveznicah obstaja sicer že kar nekaj časa, nikomur, razen žalske obrtne zadruge – in sedaj Zdravilišča – pa ni prišlo na pamet, da je to vsekakor dobra in ustrezna oblika reševanja investicijskih vzlovov.

Ker so pri nas obveznice v podzvesti nekaterih nekako v bratskem objemu z delnicami, te pa so kratkoročno ideološko nesprejemljive, je vendarle dobro, da si vso stvar ogledamo nekoliko pobliže.

»Denar, ki ga bo vložil ali zasebnik ali delovna organizacija, najmanjša vsota je stara milijarda,« nam je povedal direktor rogaškega Zdravilišča, Darko Bizjak, »bomo vrnili v šestih letih v nominalnem znesku. Dve leti glavnice ne bomo vračali, temveč v štirih enakih delih zadnja štiri leta. Na to glavnicu priznavamo 25 odstotkov obresti, ki pa jih plačujemo za vseh šest let in to že prvo leto. Ker je zaradi visoke inflacije ta obrestna mera nična, smo si izmislili obresti v naturalijah ali variabilne obresti, kar pomeni 28 dni bivanja na leto v hotelu A kategorije vseh šest let. V tej milijardi je torej cena polnega penziona, v hotelu B kategorije pa se število dni povzpne na 42. Ker se cena

Darko Bizjak: »Najpomembnejše odločitve mora prevzeti poslovodni odbor, delavski svet pa naj bo preprosto posvetovalni organ. Razumljivo je tudi, da hoče tuji partner enakovredno odločati, ne pa da se odločitve raztegujejo po vseh možgih samoupravnih telesih...!«

naših uslug viša, se ustrezno viša tudi realna cena te variabilne obrestne mere in tako bo vlagatelj dobil ob izplačilu natanko toliko, kot je vložil, brez dobička. Velja pa upoštevati, da bo zaradi tega »pridelal« določene davčne olajšave. V bistvu gre za to, da država na ta način stimulira predvsem zasebnike, ki naj bi intenzivneje vlagali v produktivne projekte.

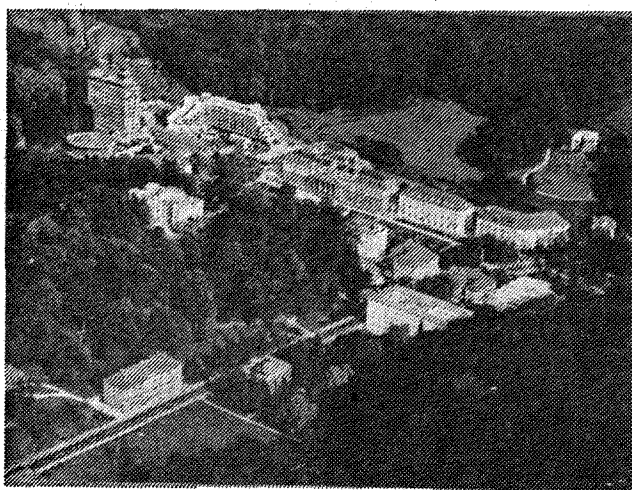
Odziv je proti pričakovanjem izreden, začeli smo že premišljevat, da bi po izteku prvih vplačil, ki naj bi nam prinesle 12 milijard, zaprosili za nov krog obveznic. Dnevno prodamo do ene milijarde vrednosti obveznic in če bomo dobili soglasje republiških finančnikov, ne bomo oklevali.»

Lastniku kapitala je težko soliti pamet

Uspeh z obveznicami je delavce Zdravilišča Rogaška Slatina opogumil, vendar je to le pol poti do cilja, ki je nedvomno zelo ambiciozno zastavljen. Z zbranim denarjem bodo v Rogaški Slatini in v bližnji okolici zgradili igrišče za golf (veliki golf), dvorano za tenis, smučišče, letni bazen, free shop center, igralnico, lepotalni salon z naravnimi preparati, nočni bar, semkaj pa sodi tudi prenova privlačne izletniške točke Bellevue. Na ta način izboljšana izvenpenzijska ponudba bo dobra odskočna deska za Zdravilišče samo, s tem pa se bo povečal tudi interes tujih partnerjev, ki za svoja sovlaganja vse našeto tudi zahtevajo.

»Smo v dogovoru z italijanskim partnerjem, ki je v Rogaški Slatini voljan zgraditi hotel lux kategorije s pogojem, da uresničimo naš program. Ime našega partnerja naj zaenkrat ostane skrivnost, povem pa lahko, da pripravljamo pogod-

bo za ustanovitev mešanega podjetja in za deleže pri investiranju. Italijani so že obiskali zvezni izvršni svet, se pozanimali o novem zakonu o sovlaganju tujcev in dobili ustrezna zagotovila; tako že sodelujejo s svojimi pripombami pri izdelavi projekta, ki ga pripravlja ljubljanski Smelt. Tuji partner je pripravljen zagotoviti denar za celoten hotel, mi pa bi radi imeli kar največji delež in s tem tudi soodločanje. To, kar nudimo sedaj, infrastruktura in drugo, brez dodatnih sredstev, je avtomatično vredno 30 odstotkov celotne investicije,« je povedal direktor rogaškega zdravilišča in še dodal, da novi zakon o tujih vlaganjih ne stoji na trdnih nogah, saj je

Rogaška Slatina. Ali se vendarle odpirajo nova obzorja?

v njem vseh preveč lukenj in očitno ideološkega strahu, pod temi pogoji pa tujci zagotovo ne bodo zlezli na našo trhljo vejo. Težko se je strinjati s stališčem, da naj bi tujec dobil svoj delež dobička v dinarjih, kar je zanj gotovo nesprejemljivo. Prav tako je tujcem nemogoče vsiljevati naše polovične rešitve.

»Tudi ta predlog kaže (novega zakona o sovlaganjih tujih partnerjev), da nekateri nikakor nočejo odstopiti od (samoupravnega?) dušebrižništva za našega delavca, ki bi ga menda tuj kapital oropal njegovih pravic pri (ne) odločanju, ne glede na to, da je iz dneva v dan večji revež.«

Novi hotel bo imel 500 postelj, za katere zdravilišču ne bo treba plačevati nikakršnih anuitet in kurznih razlik, pač pa bodo svoje delo dobili pošteno plačano. Niti jih ne zanima, kdo bo lastnik zgradbe, pač pa dejstvo, da bo ta zgradba pošteno vzdrževana in poslovni odnosi korektni. V bistvu gre za hotel s 360 posteljami, 140 pa bi jih pridobili s prenovljenim Zdraviliškim domom. V sam projekt sodi še večja podzemna garaža in pa dostavna cesta za hotel, prav tako pod zemljo. Hotel bo vključen v okolje tako, da nikakor ne

Zdraviliški dom. Novopreurejen bo ponudil zahtevnejšim gostom 140 postelj.

bo porušil sedanje arhitektonske zasnove zdravilišča, pa tudi krajini ne bo napoti. Z gradnjo naj bi predvidoma začeli že spomladi, kar velja tudi za projekt izvenpenzijske ponudbe, pri čemer velja omeniti, da veliko golf igrišče že delajo.

Ni še tako dolgo, kar je pozornost vzbudila vest, da se Zdravilišče Rogaška Slatina pripravlja na graditev velikega golf igrišča, kar je v slovenskih razmerah še vedno novost, smo povprašali Darko Bizjaka.

»Pogodba o časovnem za-

stuje za gradnjo novega kvadratnega metra hotelskih kapacitet. Naša dolžnost je financiranje igrišča za golf, sobe za igralce pa že imamo v hotelu Zagreb. Urediti še nameravamo nekaj apartmajev v gradu Jelšingrad v neposredni bližini Šmarja pri Jelšah, ki bi brez tega kaj kmalu propadel, pa viteško dvorano, lovsko sobo, klubске prostore za igralce in še kaj. K sreči premoremo originalne fotografije dvorca, ki mu nameravamo vrniti prvotno podobo, s tem pa tudi večjo privlačnost.«

Vsega tega – to pa je zahteva tujega poslovnega partnerja – zgolj z lastnimi sredstvi nikakor ne bi zmogli, ne glede na to, da se tako zdravilišče kot kraj sam na vse kriplje trudita, da bi zlezla iz mrtvila. Premostitev težav so – obveznice in kot je videti, je rešitev prava, res pa je da imajo v Rogaški Slatini še nekaj želez v ognju, ta hip pa bi bilo o njih še preuranjeno govoriti. Dovolj je že, da v njihovih načrtih, zaloga pa je velik, prevladuje zmeren in trezen optimizem, vključno z dosedanjimi uspehi, ki ga tudi neustrezna zakonodaja ne more izničiti, še manj zaustaviti.

Kljub vsemu pa vendarle še obstaja nekaj nerešenih, motečih vprašanj, ki bodo v oči tujega partnerja, ki si ne mara privoščiti nikakršnih poenostavitev. Nedolgo tega so v tem znanem zdraviliškem kraju končno uredili avtobusno postajo, ki je leta dolgo burila duhove (neustreznost lokacije je bila tudi vzrok prometnim nesrečam) in dobili nov poslovni center, ki ga je zgradil celjski Marx. Silne težave je povzročala tudi regionalna cesta, speljana naravnost skozi na-

selje in ki je bila prav tako vzrok mnogim nesrečam. Nova cesta, tranzitna obvoznica, bo dobila svoje mesto ob naselju, sedanja pa se bo preselila tik proge. Tako bodo, z nekaj kozmetičnimi popravki, pridobili sprehajališče, ob katerem naj bi bile nanizane manjše trgovine in različni lokali.

V prizadevanja za kar najboljše počutje gostov v tem zdravilišču z večstoletno tradicijo in z mnogimi priznanji se seveda zelo intenzivno vključujejo tudi krajanje. Novi, a še dolgo ne dokončani kulturni dom, bo zmogel v svojo dvorano sprejeti precej več gostov, kot pa največja dvorana v kraju, v Zdraviliškem domu. Pri tem je treba omeniti, da so dom – in ga še – občani zgradili s samopriskom in da tudi zdravilišče ni stalo ob strani. Po mnenju Darka Bizjaka pa je tako za samo Rogaško Slatino kot tudi za širšo okolico zdravilišča možnosti za služek še dovolj. Omenja kmečki turizem, ki goste vse bolj privlači in v tem kraju oziroma okolici nikakor ne more zaživeti; kmetijstvo nasploh, ki premalo proizvaja za potrebe zdravilišča; možnost pridobivanja povsem naravne hrane, ki je vedno bolj zaželena; urejenejšje parkovne površine, predvsem gozdne, izven zdraviliških nasadov in še bi lahko naštevati. Ne nazadnje se bodo tudi v prihodnje morali sprijazniti s težkim glavnobolom, ki se mu reče regionalna cesta Celje-Šmarje pri Jelšah-Rogaška Slatina, ta voznike, zlasti seveda tujce, prej odbija kot vabi v sicer privlačno zdraviliško gnezdo pod Donačko goro.

Milenko Strašek

Hotel Sava. Interes delovnih organizacij, da bi vlagale v takšne projekte, je zaradi mnogih preprek – izhlapel.

Naš letalski prevoznik Adria Airways v pričakovanju novih letal

Ali je naše gospodarstvo izpustilo še eno možnost?

V izredno zapletenih in napetih razmerah, ki smo jim priče v Jugoslaviji, se le-te marsikomu zdijo brezizhodne. Toda, tudi v tej sivini povprečja in izgub so podjetja, ki s svojo prodornostjo, znanjem in profesionalnim odnosom do dela uspevajo na svetovnem tržišču in jih je na njem vedno bolj čutiti. Med takšne sodi tudi edina slovenska letalska družba Adria Airways. Vzrok za naš obisk v Adrii pa je bil nakup petih novih letal Airbus 320, ki jih bo dobila v prihodnjih dveh letih. O tem poslu in nekaterih tehničnih lastnostih letala smo se pogovarjali s komercialnim direktorjem Petrom Graškom in vodjo inženiringa Pavlom Prhavcem.

»Vzrokov za nakup novih letal je več. Prvi je ta, da so nas grenke izkušnje iz preteklosti naučile, da ne smemo zaostajati pri posodabljanju naše flote,« poudarja Peter Grašek. »Leta 1968 je Adria skoraj doživela polom, saj je imela v svoji floti še vedno letala DC-6B, ki so bila propelerska, medtem ko so druge letalske družbe že letele na reaktivnih letalih. Nenadoma se je zanimanje potnikov za naše polete zmanjšalo. Da se ne bi to ponovilo, smo se pred štirimi leti odločili za nakup novih letal z imenom Air bus.

Drugi razlog za ta nakup pa je bilo dejstvo, da smo do zdaj imeli v svoji zračni floti izključno ameriška letala, celoten naš dohodek pa je plod dela na evropskem nebu. Tako bomo del našega dohodka vrnili

vah, kjer izdelujejo letalo. Po goji, pod katerimi smo kupili letalo, se bistveno ugodnejši, kot pa jih imajo zdaj kupci letal tega konzorcija,« pravi Peter Grašek. »Povedati pa moram, da se bo polovica denarja vrnila v Jugoslavijo, in sicer tako, da bo Airbus kupil v Jugoslaviji industrijske izdelke in jih uporabil pri proizvodnji letal.

Pričakovali bi, da se bodo slovenska in jugoslovanska podjetja dobesedno raztrgala, da bi dobila to možnost. Toda temu ni tako. Adria je poskušala privabiti nekaj slovenskih delovnih organizacij, ki naj bi izdelovale pomožne nosilce za motorje in stojala, pogonske sklope in drugo, a se na žalost niso zagele za ta posel. Raje so se usmerile na vzhodnoevropsko tržišče, kjer je trenutni dohodek bolj privlačen, kot

konzorcija, ki nosijo oznako 300, dosegajo zadnje čase velike prodajne uspehe, ki so bili včasih rezervirani za ameriško družbo Boeing. Letalo 320, ki jih bo dobila tudi Adria, pa so postala pravi hit, saj se je še pred dokončno izdelavo prvega prototipa zanj odločilo dozdaj največ letalskih družb. Letos spomladi so prva letala te serije poletela v barvah Air Francea in British Airwaysa.

»Letalo A 320 sodi danes med tehnološko najbolj dovršena letala. Njegova proizvodnja se je začela leta 1984,« nam je povedal Pavel Prhavec. »Takrat se je letalska industrija ozirala po tehnično in tehnološko izpopolnjenih letalih, katerih odlike bi bile povečana zanesljivost in operativna učinkovitost, manj hrupni motorji, manjša poraba goriva, racionalni

Od maja prihodnje leto bodo tudi potniki našega edinega letalskega prevoznika leteli v tem »lepotcu«.

sodelovala pri sami definiciji letala, saj smo do zdaj kupovali letala, ki so bila že nekaj let v proizvodnji. Pomembno je tudi, da smo skupaj s proizvajalcem, drugimi letalskimi družbami in letalskimi oblastmi izdelali začetni program vzdrževanja letala, kar je tudi edini način, da

gled 4 C, ki je obsežen pregled vseh struktur in komponent na letalu. Obstaja pa še pregled 8 C, ki je v bistvu generalni remont in ga opravijo vsaki osem let. Mi tega ne bomo delali, ampak bo za nas to naredila ena izmed večjih tujih letalskih družb, s katero že imamo tesne po-

njem, bo imelo zaporedno številko 43, saj jih bodo do takrat izdelali toliko. Naslednji letali, ki jih bodo dobili leta 1990, bosta imeli številko 113 in 114, leta 1991 pa bodo dobili še naslednji dve letali.

Kot smo že zapisali, sodi letalo A 320 med najsodobnejša letala, imenujejo pa ga tudi letalo 21. stoletja. Dolg je 37,6 m, visok je 11,8 m, razpon kril pa je 33,9 m. Pri vzletu je težko 73.500 kg, pri pristanku pa 64.500 kg. V rezervuarje gre 23.432 litrov goriva, njegov največji nalet pa je 5900 km. Adriina letala pa bodo imela večji dolet, saj bodo imela dodaten rezervuar. V njeno letalo pa bo lahko vstopilo 168 potnikov. K precejšnjemu zmanjšanju stroškov pa bodo prispevali popolnoma novi motorji. Pri Adrii so se odločili, da bodo v njena letala vgradili motorje V 2500, ki jih izdeluje združenje International Aero Engines.

Nakup teh letal zagotavlja, da bo našega slovenskega letalskega prevoznika še vedno videti na evropskem in še kakšnem nebu, ter da bo v prihodnje dobro gospodaril, čeprav mu okolje, v katerem živi in dela, ni vedno najbolj naklonjeno. Hkrati

Komercialni direktor Adria Airways Peter Grašek

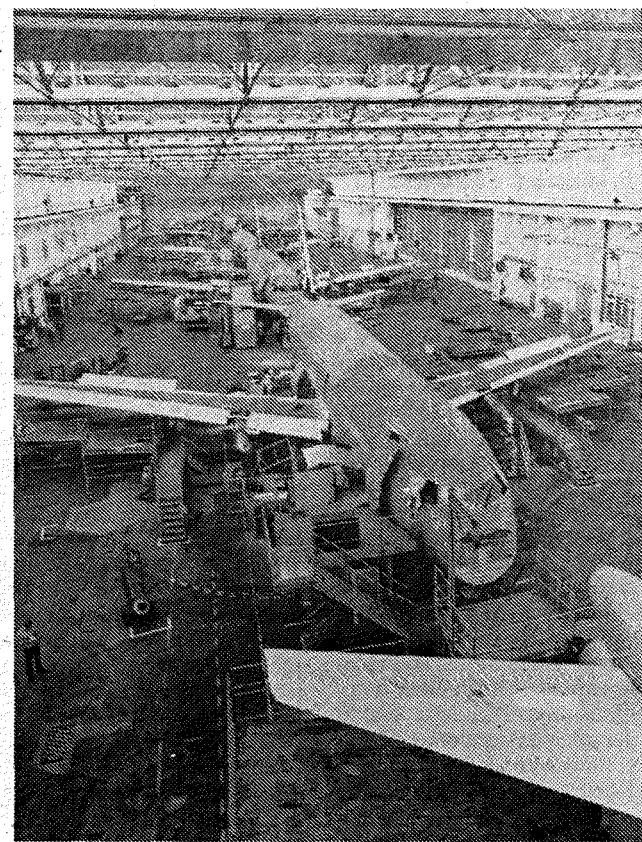

Vodja inženiringa Pavel Prhavec

neposredno sodeluješ s proizvajalcem. Samo tako lahko spoznaš filozofijo, na kateri je nastal nek sistem, zakaj deluje tako in ne drugače. Hkrati pa smo pri tem delu navezali številne stike s predstavniki drugih letalskih družb, ki že imajo izkušnje s temi letali. Do zdaj je bila navada, da se je tehnična služba srečala z letalom nekaj mesecev, preden je prišlo na matično letališče. V primeru A 320 pa že dobra štiri leta pridobivamo izkušnje.

Čeprav bo prvo letalo A 320 prišlo v Jugoslavijo v drugi polovici maja prihodnje leto, se v Adrii že pospešeno pripravljajo na njegov prihod. V začetku oktobra so začeli s šolanjem posadk, šestnajst delavcev tehnične službe so poslali na tečaje za vzdrževanje elektronskih in električnih sistemov, šestnajst pa na tečaje za vzdrževanje mehaničnih sistemov; to so tisti mehaniki, ki pregledajo letalo pred vsakim poletom. Nekaj teh fantov je šlo na posebne tečaje za razstavljanje in sestavljanje motorjev in drugih sistemov, ki potekajo pri posameznih dobaviteljih. Precejšnja novost bodo kompozitni materiali, saj zahtevajo drugačno vzdrževanje in ravnanje kot prejšni kovinski.

»Naši mehaniki in drugo tehnično osebje se bo usposobilo, da bomo sami delali štiri vrste vzdrževanja. To so linijski pregledi, ki jih opravimo pred vsakim poletom, pregled A, ki ga opravimo vsakih 350 ur poletov, pregled C, to je v bistvu letni pregled in ga opravimo vsakih petnajst mesecev in pre-

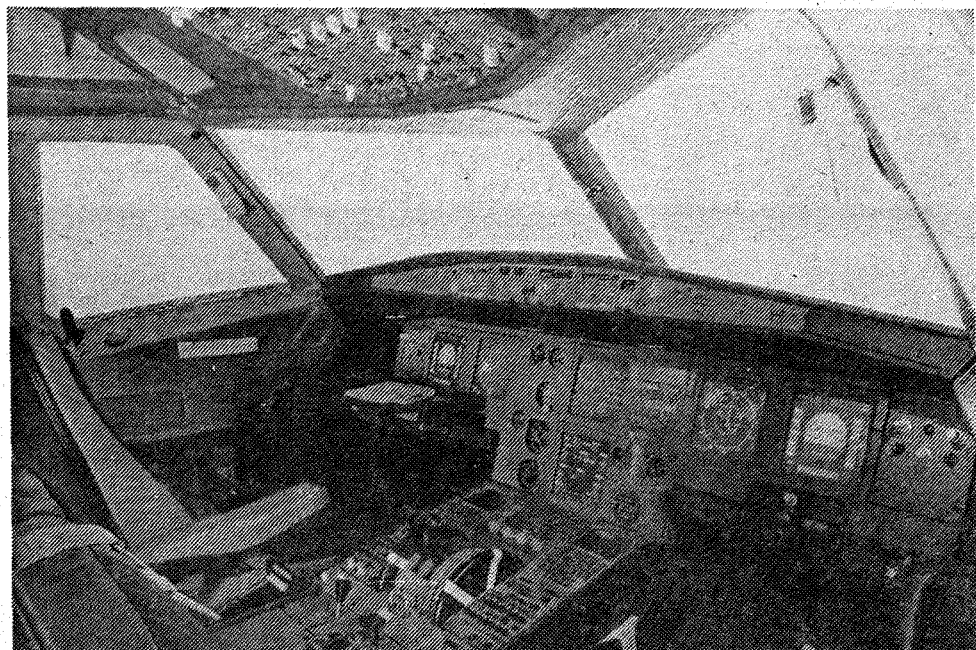
Sestavljanje letal Airbus v Toulouseu v Franciji.

narejeni tako, kot predvidevajo načrti. To kaže, da tudi zahodni proizvajalci niso tisto, kar si predstavljamo v Jugoslaviji.

Letalo, ki bo spomladi poletelo z Adriinim zname-

pa je lahko Adria Airways svetel primer drugim delovnim organizacijam, kako lahko s poslovno drznostjo in usmeritvami še naprej uspevaš – na najzahtevnejših tržiščih.

Bojan Kuntarič

Čudo digitalne tehnike in sodobne elektronike je pilotska kabina, ali kot pravijo v žargonu, »cockpit«.

evropskemu tržišču. Tretji in glavni razlog za našo odločitev pa je bilo dejstvo, da je letalo A 320 najsodobnejše letalo v svojem razredu, kar priznavajo tudi konkurenčni izdelovalci letal.

Adria je pri Airbus Industrie, ki je v bistvu konzorcij francoskih, britanskih, nemških in španskih proizvajalcev, naročila pet letal, imajo pa tudi tri opcije, kar pomeni, da se morajo do sredine prihodnjega leta odločiti, ali bodo kupili tudi ta tri letala. Kot vse kaže, se bodo odločili tudi za ta nakup. Vedeti namreč moramo, da so leta A 320 zelo iskana in je povpraševanje precej večje, kot pa je proizvodnja.

»Posel je vreden približno dvesto milijonov dolarjev. Toda ne obsega samo nakupa letal, ampak vse drugo, kar sodi zraven: šolanje pilotov in mehanikov, rezervni deli in podobno. Del sredstev, ki jih bomo plačali, bomo zagotovili iz lastne akumulacije, ki znašajo približno petnajst odstotkov vrednosti posla, ostanek pa bomo povrnili v obliki posojil pri komercialnih bankah v drža-

sodelovanje z Airbusom. Sodelovanje z njim bi dalo rezultate v daljšem času, pozabiti pa ne smemo predvsem tistega znanja in tehnologije, ki bi jo pridobili na ta način. Problem pri tem pa je tudi pomanjkanje investicijskih sredstev. Do zdaj je bila podpisana ena pogodba o sodelovanju med Airbusom in jugoslovansko delovno organizacijo, to je, s Sokom iz Mostarja. Ko so prišli predstavniki Airbusa v to našo tovarno, so bili začudeni, s kakšnimi sodobnimi stroji delajo njeni delavci. Pogodba med Sokom in konzorcijem pa je vredna dobrih šestdeset milijonov dolarjev.

Vsi izdelovalci letal na svetu iščejo svoje dobavitelje po vseh štirih straneh sveta. Razlog za to je predvsem varnostni, saj si proizvajalec ne more privoščiti, da zaradi stavke pri enem dobavitelju proizvodnja pri njem zastane.

Nikakršna novost ni, da evropska letalska industrija dohiteva tradicionalno ameriško. Kot smo že dejali, je Airbus eden njenih najvidnejših predstavnikov. Letala tega

operativni in vzdrževalni stroški in večja udobnost potniške kabine; lahko rečem, da A 320 izpolnjuje vse te zahteve.

Najbolj revolucionarna novost tega letala je pilotska kabina, v kateri so združene vse tehnološke novosti in izkušnje iz letal serij A 300 in A 310. Pilotska kabina pomeni v tehnološkem pogledu še korak naprej. Klasični komandni volan je zamenjal komandna palica, ki je ob strani pilotovega sedišča. Klasične instrumente so zamenjali računalniški pokazalniki (display), s katerih je odčitavanje podatkov lažje in preprostejše. Računalniško upravljanje letala (fly-by-wire) povečuje varnost letenja in pomeni pomemben prihranek pri teži in vzdrževanju letala.

»Kot začetni kupec smo sodelovali pri oblikovanju pilotske kabine in veliko naših pripomb, ki smo jih oblikovali na podlagi izkušenj naših pilotov na drugih letalih,« poudarja Pavel Prhavec. »To je bilo tudi prvič, da je neka jugoslovanska družba

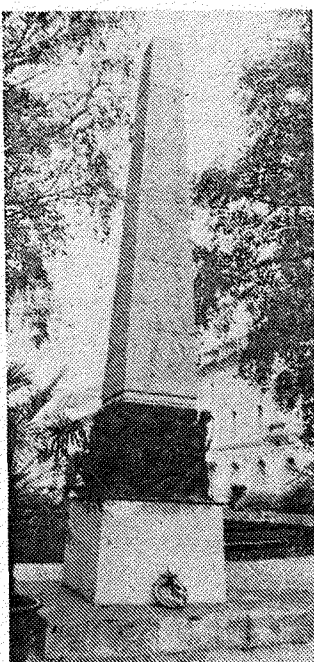
Podboški utrinki

Steklarji – prvi znanilci upora

Zapisi o narodnoosvobodilnem gibanju pod Bočem (pravijo mu tudi »panonski Triglav«) pričajo, da so steklarji v Rogaški Slatini bili prvi znanilci upora proti nemškemu okupatorju. Med prvimi žrtvami, ki so padle pod okupatorjevimi streli, je bilo največ steklarjev. Na južni strani zdraviliškega parka so postavili spomenik ljudske revolucije. Na njem je vklesanih 118 imen padlih borcev, ustrelenih talcev in umrlih v koncentracijskih taboriščih.

Uporniška misel je pravzaprav tla že mnogo prej. Povezana je z ustanovitvijo steklarne 1927. leta. Prvi, zlati kvalificirani delavci, so bili iz Zagorja ob Savi, ki so se semkaj preselili iz tamkajšnje steklarne. Ko se je pričela druga svetovna vojna, je bilo v Rogaški Slatini zaposlenih že 225 delavcev; eni so bili čisti proletarci, nekaj pa je bilo takih, ki so imeli doma zemljo.

Spomladi 1927. leta so v steklarni ustanovili partijsko organizacijo z ilegalnim imenom »Plešivec« (zraven Boča je tudi gora s takim imenom). Tega leta so v Rogaški Slatini že praznovali 1. maj. Na njeni proslavi je govoril France Klopčič. Leto dni pozneje so steklarji pod vodstvom partijske organizacije organizirali generalno stavko z uspešnim koncem. Idejni vodja slatinskih komunistov je bil Boris Kidrič, ki je med nje prihajal občasno in se med počitnicami zadrževal na Knežcu pri Rogaški Slatini.

Kljub zastraševanju in terorju, ki ga je izvajal okupator, so člani partije in njeni kandidati uspeli že v 1941. letu organizirati mrežo zaupnikov med delavci in napredno inteligenco. Potekala je iz steklarne in zdravilišča ter zajela celotno območje Rogaške Slatine, segla pa je še v Rogatec, Stoparce in Kostivnice pod Bočem. Upor je dobival začetne oblike oboroženega boja. Prvo akcijo so po nalogu Pokrajinskega komiteja KPS za Severovzhodno Slovenijo, ki se zadrževal 1942. leta pri Kamenškovi v Kamencah in katerega sekretar je bil

Sergej Kraigher. V tem letu so izvedli že drugo akcijo. Pri prvi so napadli Sretenovičovo vilo v Rogaški Slatini, kjer je bil sedež nemške zveze, v drugi pa skladišče vermanov v Rogatcu. Odnesli so 25 pušk in tri zaboje streliva.

Nemcem je spomladi 1942. leta uspelo, da so odkrili nekatere člane te organizacije, med njimi precej komunistov, ki so bili odpeljani v celjske zapore. Mnoge med njimi, če že ne vse, so ustrelili. Narodnoosvobodilno gi-

banje na območju Rogaške Slatine in Kostivnice je bilo nekaj časa zatrto. Tisti, ki so še ostali, da bi zabrisali sledove, so se preselili v druge kraje, nekateri so se priključili partizanskim borcev.

V letih 1942 in 1943 so se začeli pojavljati posamezniki, nato manjše skupine. Eno je vodil Ivan Skvarča-Modras, drugo Anton Vratnar-Antonesko (oba narodna heroja). Narodnoosvobodilni boj pa se je na Boču in njegovem podnožju razvil od spomladi 1944. leta naprej in je trajal do osvoboditve.

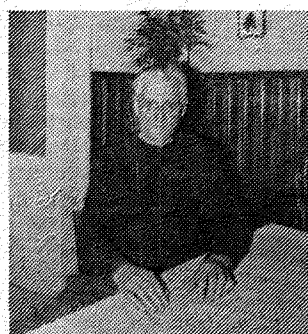
Srečanje boških borcev – aktivistov

Nekdanji borci-aktivisti Boča so se srečali že devetlet; osemkrat v Kostivnici, v kraju pod Bočem, kjer so že prve dni nemške okupacije ustrelili dve žrtvi, letos v Rogaški Slatini ob njihovem krajevnem prazniku, prihodnje leto pa naj bi se v Rogatcu ali Stojnem selu. Teh še živčih borcev-aktivistov je okoli 25. Zanje in za tiste, ki so jih med vojno podpirali, so to nepozabna doživetja.

Ne gre le za gola srečanja in obujanja spominov. Prav ti borci so bili ob pomoči občinskega odbora ZZB NOV Šmarje pri Jelšah, krajevne skupnosti Kostivnica, njenih organizacij in domačinov pobudniki številnih akcij, katerih uresničitev predstavljajo za kraj in njeno okolico trajne vrednote.

Uspeli so, da je bila tamkajšnja osnovna šola, poimenovana po njihovem nadučitelju Otonu Kovačiču, zavednemu Slovincu, ljudskoprosvetnem buditelju, aretiranemu 1941. leta in ki je podlegel gestapovskemu mučenju in zgorel v koncentracijskem taborišču Auschwitzu. Na tej šoli so uredili stalno razstavno zbirko z okoli sto dokumentarnimi fotografijami. Razstavili so tudi nekaj medvojne partizanske litera-

vseh tistih nekdanjih boških partizanov, ki so v letih 1944 in 1945 delovali na tem območju. Snidenje je bilo v oktobru 1979 v Kostivnici. Bi-

Franc Krivec, predsednik rogaških borcev

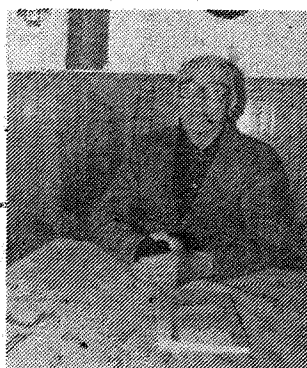
lo je zelo prisrčno, saj smo se srečali prvič po 35 letih.

Ze takrat smo se dogovorili, da se bomo dobivali vsako leto. Ustanovili smo odbor, mene so izvolili za tajnika, Vlada Miklavca iz Mozirja pa za predsednika. Na vsakem srečanju smo si zadali kakšno novo nalogo. Dosegli smo kar precej, radi pa bi še več in čimprej. Prihajamo v leta, jaz imam šestinsedemdeset. Z našimi srečaji bomo nadaljevali toliko časa, kolikor bomo mogli. V imenu še živčih boških partizanov naj se zahvalim domačinom v Kostivnici in onim v Rogaški Slatini ter njihovim organizacijam za tako ganljive sprejeme.

Kako so nastajali Zapisi o osvobodilnem gibanju pod Bočem?

»Pobuda o tem je nastala na enem izmed naših prvih srečanj. Ker sem domačin Kostivnice in poznam te kraje, bil sem tudi član Okrajnega odbora OF Rogatec, potem še njegovega Okrajnega komiteja KPS, so določili mene, naj pričnem zbirati gradivo. Pri tem so mi s svojimi spomini pomagali ostali borci. Delo ni bilo lahko in je trajalo kar precej časa. Pri zbiranju podatkov in opisovanju dogodkov mi je največ pomagal Vlado Miklavc. Za strokovno pomoč se zahvaljujem tudi Dušanu Spindlerju, ki je bil od septembra 1944 do 1945 sekretar Okrožnega komiteja KPS Kozje.

V teh zapisih so zajeti dogodki z Boča in njegovega območja (Kostivnica, Rogaška Slatina, Stojno selo in Donačka gora). Manj so opisana območja Obstotelja in Kristan vrha do Pristave. Središče vsega dogajanja med NOB je bila Kostivnica z Bočem. Opravljeno delo so le zbrani spomini.«

Franc But-Branko

ture. Speljali so še avtocesto do Petkove domačije, ki je bila med vojno požgana in v kateri je živa zgorela njihova mati. Izdali so v 2.500 izvodih broširano publikacijo: Zapisi o osvobodilnem gibanju pod Bočem. Zbral in uredil jo je Franc But-Branko, tudi sam udeleženec bojev na in pod Bočem, sedaj pa krajan v Rogaški Slatini.

O dosedanjih srečanjih je razmišljal:

»Na pobudo Milana Garantinja iz Zagorja ob Savi in ob sodelovanju s krajevno skupnostjo Kostivnica, borčevsko organizacijo, osnovno šolo in domačini, sem pripravil srečanje borcev-aktivistov kurirjev nekdanjega okraja OF Rogatec, torej

Dejavni rogaški borci

Na območju Rogaške Slatine je 160 borcev. Krajevno organizacijo vodi dvainšedesetletni Franc Krivec.

Člani so prizadevni, hkrati pa skromni. Dejavni so v vseh množičnih organizacijah in društvih. Borci boli, ker se ne dela, tako kakor bi bilo treba. Od 17. seje CK ZK

so veliko pričakovali.

V krajevni skupnosti Rogaška Slatina so med najboljimi organizacijami. Borci v tej skupnosti je čuti povsod, pomagajo zdaj tu drugič zopet druge. Krajevna skupnost jim je pred kratkim izročila denarno nagrado. Bili so jo zelo veseli, saj jim pride prav sleherni

dinar.

Takrat, ko se pripravljajo na krajevni praznik, so poleg ostalih zaposleni tudi borci. Praznujejo ga 16. septembra. Takrat sta v letu 1944 ob 5. uri zjutraj dva bataljona Sercejeve brigade v Tekavčevem napadla osebni vlak, ki je peljal iz Rogaške Slatine proti Celju. Sodelavci so že prejšnji dan prek zveze obvestili partizane na Boču, da bo tega dne s tem vlakom potovala skupina visokih gestapovskih in policijskih funkcionarjev iz Rogaške Slatine v Maribor na konferenco. Borci so ob napadu ujeli sedem oficirjev. Med njimi je bil zloglasni krvolok Zoller, vodja policije v Rogaški Slatini. Šestim so sodili na Boču, enemu je uspelo

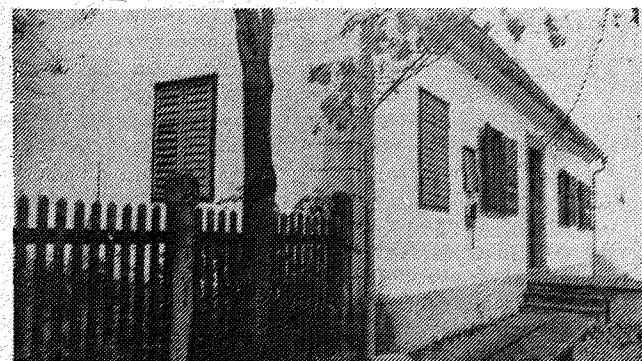
pobegniti.

Tamkajšnje borce podpira delovni kolektiv zdravilišča. Ko pripravijo izlet, jim dajo na voljo brezplačen avtobus. Lani so lahko odšli na dnevno potovanje po poteh AVNOJ-a. Letos so bili na Sv. Urhu pri Ljubljani, Turjaku, Ribnici na Dolenjskem in Kočevju. Borci se jim zahvaljujejo.

Štirideset njihovih članov prejema priznavačnine. Te so skromne. Pomoč bi potrebovalo še več borcev. Njihova organizacija poskrbi, da vsako leto 25 do 30 članov, ki so tega najbolj potrebni, prejme še denarno pomoč za ožimnico ali pa za kaj drugega. Lani je takšno pomoč posameznik prejel po deset starih milijonov dinarjev.

Razstava o Kidričevih

V hiši, ki jo je posestnik Vinko Žurman na Kneževu pri Rogaški Slatini podaril dr. Francetu Kidriču in v kateri so tudi nekaj let živeli, je sedaj spominski dom, v kateri je razstava obeh velikih mož.

V tej hiši je razstava o Kidričevih.

V enem delu je predstavljena mladost Borisa Kidriča, njegova navezanost na Rogaško Slatino z že zgodaj razvito nadarjenostjo in marksistično razgledanostjo, njegovo delovanje med slatinskimi komunisti in skojci ter drugod pri najpomembnejših dogajanjih pred vojno, med narodnoosvobodilnim bojem in v povojni graditvi. Številni dokumenti, fotografije, korespondenca... ga prikazujejo kot neutrdujivega snovalca velikih dejanj, za katere je tudi izgoroval. Bil je izreden gospodarstvenik, hkrati izjemen organizator, ki je teorijo povezoval s prakso in obratno. Njegova življenjska pot se je utrnila istega meseca in dan po njegovem rojstnem dnevu pred tridesetimi leti. Star je bil enainštirideset let.

V drugem delu si lahko ogledamo razstavo o delu iz življenja akademika univerzitetnega profesorja dr. France Kidriča, slovenskega slovstvenega zgodovinarja,

znanstvene ustvarjalnosti. Njegovo glavno področje je bila slovenska literarna zgodovina starejših dveh. S svojim polemičnim duhom se je postavil po robu dotedanji površinski in literarni zgodovinski praksi.

Tudi sam napredno usmerjen je bil 1941. leta v Ljubljani aretirani. Spoznal je italijanski zapor v tem mestu in onega v Padovi, spomladi 1943. leta je bil celo med talci. Po kapitulaciji Italije so ga Nemci odgnali v begunjske zapore in internirali na Dunaj. V Ljubljano se je vrnil jeseni 1945. leta. Sredi še vedno ustvarjalnega dela se je utrnilo njegovo življenje. To se je zgodilo 1950. leta. Ocenjujejo, da je zapustil okoli 400 objavljenih del.

Spominski dom na Knežcu pri Rogaški Slatini so vpišali v register kulturnih spomenikov in ga uvrstili v prvo kategorijo. Občina Šmarje pri Jelšah ga je z njegovo okolico zaščitila z odlokom.

Besedilo in posnetki
Drago Miklavc

Obetavni načrti

Priprave na proslavo 45-letnice 11. SNOUB
Miloš Zidanšek

Pod vodstvom predsednika Toneta Kropuška se je v Mariboru sestel odbor 11. SNOUB Miloš Zidanšek in razpravljalo o pripravah na proslavo 45-letnice ustanovitve njihove brigade, ki je bila ustanovljena 8. januarja 1944 pri Primožu na Pohorju, na prvo obletnico padca legendarnega Pohorskega bataljona.

Letos so se dogovorili, da proslave ne bodo organizirali tako kot vsako leto 8. januarja, temveč bodo to storili prihodnje leto 11. februarja v dvorani Tabor, ker bo takrat v Mariboru tudi slavnostna zaprisega vojakov v enoti, ki nadaljuje izročila Zidanškove brigade. Takrat bo najbrž prišlo v Maribor tudi več tisoč starejših vojakov, ki služijo vojaški rok v Mariboru, predvidevajo pa, da bo prihodnje leto na proslavi 45-letnice brigade govoril nekdanji borec Zidanškove brigade in pozneje tudi komisar 4. bataljona te brigade Stane Dolanc. Predvidevajo tudi pobratenje enote JLA, ki razvi-

ja tradicije Zidanškove brigade in Teritorialne enote Maribor, izdali pa bodo tudi skrajšano monografijo na osnovi knjige Mirka Fajdiga »Zidanškova brigada« v slovenščini in srbohrvaščini ter jo delili učencem in staršem vojakov.

Na proslavo 45-letnice Zidanškove brigade bodo povabili mladino Maribora, posebej pa mladino iz gimnazije Miloš Zidanšek. Borci 11. SNOUB Miloš Zidanšek in Pohorskega odreda, kakor tudi borce Lachovega odreda in aktiviste mariborskega okrožja in pododbove drugih enot, ki delujejo v Mariboru. Na odboru so posebej poudarili, da želijo dati 45-letnici ustanovitve Zidanškove brigade poseben poudarek, saj si ga ta partizanska enota in njeni borci zaslužijo; tako načrtujejo tudi oblikovanje zgodovinskih koticov v koroških osnovnih šolah, radijsko oddajo Se pomnite, tovariši pa naj bi januarja posvetili tej obletnici.

M. K.

Predstavili so zbornik Boj za Maribor 1918–19 in Maistrove pesmi

Knjigi v oddolžitev

Pri založbi Obzorja v Mariboru sta izšli ob 70-letnici bojev za severno mejo in v njihovo oddolžitev dve pomembni deli – zgodovinski zbornik Boj za Maribor 1918–19 in izbor Maistrovih pesmi. Založba Obzorja je ob tem pomembnem jubileju želela opozoriti javnost tudi na generala Maistra kot pesnika, so dejali na predstavitvi, glavni urednik zbornika Janez Švajncercer pa je v razpravi dejal, da je izdaja zbornika 70 let po dogodkih pozna predvsem za Maistrove borce, ki ne živijo več, ni pa prepozna za sodobnike.

Po njegovih besedah so prvič začeli zbirati gradivo za zbornik že leta 1938 in so ga pozneje pred prihodom Nemcev sežgali. Številni borci za severno mejo so bili izgnani, zaprti internirani, številni pa so se vključili tudi v narodnoosvobodilni boj in so v njem padli.

Tudi drugi poskus izdaje zbornika leta 1958 ni uspel. Šele leta 1968 je bila v Mariboru velika proslava bojev za severno mejo, Dialogi pa so objavljali spomine Maistrovih borcev.

Švajncercerjeva pobuda za zbornik je obsežna knjiga s 500 stranmi, z osmimi zgodovinskimi razčlembami, z več kot 50 pričevanji borcev, s podatki o borcih NOB in bibliografijo, vse skupaj pa je posebej aktualno v današnjih časih, saj zgodovinsko dokazano izpričuje, da smo Slovenci

vstopili v prvo Jugoslavijo oblikovani, s svojo vojsko. Ta knjiga je potemtakem tudi dokaz za slovenski prispevek k nastanku Jugoslavije.

Herman Vogel, urednik založbe Obzorja je predstavil izbor iz obeh Maistrovih zbirk, Poeziji (1904). Poudaril je, da je bil Maister – Vojanov prvi slovenski častnik, ki je izdal pesmi Kitice mojih. Izbor in spremno študijo je pripravil dr. Franc Zdravec. V svojih ugotovitvah poudarja pri Maistru motive domoljub-

ja, domače pokrajine, ljudi in ljubezni. Njegove pesmi so dragocen kulturni dokument, saj v njih po besedah dr. Zdravca poje preprosto, kot kmečki fant, v pesmih za padlimi pa obtožuje vojno. Ostane nam torej le, da zbornik in zbirko vzamemo v roke in ju preberemo.

M. K.

Položaj otroka v današnji družbi

Treba je biti glasen

Otroci delijo z nami dobro in slabo tega trenutka, in kar priznajmo – več je slabega. Kaj storiti, da bi bilo njihovo otroštvo čimbolj sončno? Razni ukrepi, ki so največkrat posledica finančne stiske, se dotaknejo naših najmlajših in oklestijo njihove možnosti zdravega telesnega in duševnega razvoja. Pa naj še velja: zdrav duh v zdravem telesu! O, saj imamo zapisane temeljne pravice otroka, da se rodi zdrav, da ima možnost razvijati svoje posebnosti itd... A kaj, ko tolikokrat odstopamo od zapisanega. Pri denarju se vse konča.

Tako je bilo tudi na pogovoru predsedstva Zveze prijateljev mladine Slovenije, organizacije, ki je namenjena otrokom, pa noče biti le organizacija, ampak si njeni

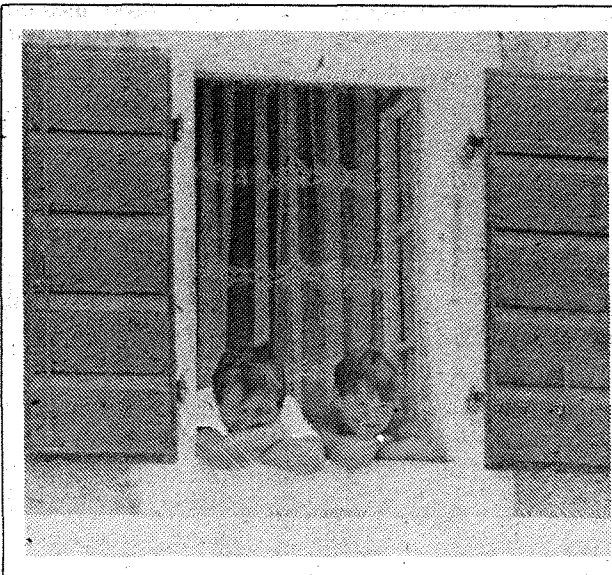
aktivisti po svojih najboljših močeh prizadevajo delati za otroka in z otroki. Delegati z vzhoda in zahoda, severa in juga Slovenije so nizali svoja opažanja. Več ali manj je bilo od vseh povsod slišati enako vižo, turobno melodijo, ki jo morajo poslušati tudi naši otroci. Predvsem je bilo izpostavljeno vprašanje prehrane. Predraga je, zato je vedno manj otrok, ki imajo kosilo v šoli. In ker so starši v službi, prihajajo otroci k popoldanski izmeni brez

kosila. Sprašujem se, ali niso otroci zapostavljeni za delavci v združenem delu, kjer se o vprašanju toplega obroka za delavca sploh ne razpravlja? Tako v šolah pada število oddelkov podaljšanega bivanja, vedno manj je celodnevni osnovni šol, socialno ogroženi starši izpisujejo svoje otroke iz vrtcev in iščejo kakršnokoli drugo obliko varstva. Na Jesenicah celo grozi ukinitve nekaj oddelkov vzgojno-varstvenih ustanov.

Jože Božič, sekretar RO ZZB NOV Slovenije:

»Nismo še na višku krize. Treba je pričakovati nove travme. Zveza prijateljev mladine kot subjekt celotnega političnega sistema mora v prenovi podpreti stvari, ki tudi za otroka pomenijo del produktivne naložbe naše družbe. Biti mora tam, kjer družba išče pot v višjo produktivnost. Ne bi smeli popuščati socialni diferenciaciji, ki se pojavlja, saj je to načelo stalnica našega povišnega razvoja. Gre za človeka, za varstvo otrokovih pravic, da ne bo jutri nastala še večja krivica.

Vse sile je treba usmeriti v prostovoljno delo, ki v tem našem pridobitništvu tako izumira. Samo z besednimi programi ne bomo ničesar dosegli; kvečjemu še večje medsebojne konflikte. Soočiti se je treba z vsemi političnimi subjekti – od ZK do SZDL.«

Prvi oddelek dnevnega varstva in osnovnega usposabljanja razvojno motenih otrok Centra »Dolfke Boštjančič«

Majhen korak – veliko dejanje

Štirinajst dni je že, kar so v prostorih vzgojno-varstvene organizacije Andersen v Šiški odprli pri nas prvi oddelek dnevnega varstva in osnovnega usposabljanja razvojno motenih otrok Centra »Dolfke Boštjančič«. Zanj imajo zasluge MK SZDL, Zveza društev za cerebralno paralizo Slovenije, Društvo za pomoč duševno prizadetim Slovenije, še posebej pa so ob otvoritvi poudarili imeni tovarišice Erne Snuderl in Vere Snoj, ravnateljice zavoda

Andersen, ki je tako veliku dušno ponudil prostor tistim otrokom, ki ne morejo živeti polnega življenja, da bodo vendarle živeli svoje otroštvo med nami.

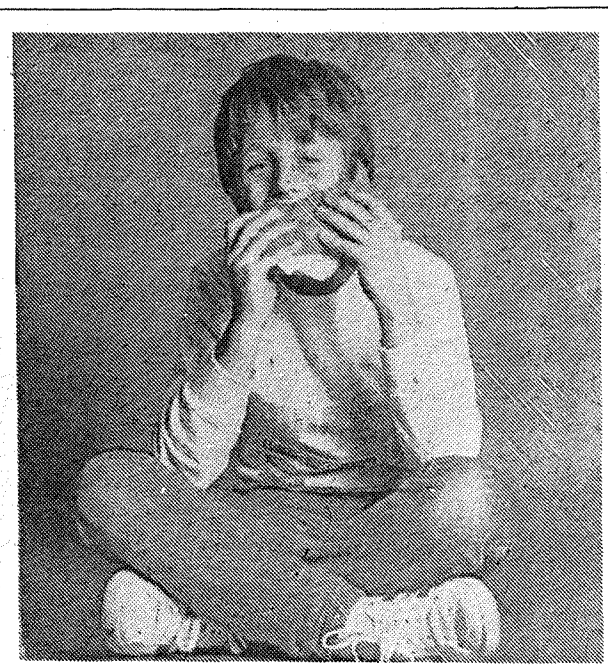
Štirideset let se je skrb za duševno prizadete vrтела samo v zavodu, posebej ustanovljenem za takšne otroke. Toda, »to je lahko le zadnja oblika v vrsti oblik skrbi za razvojno motene otroke,« pravi Dušan Parazajda iz Centra Dolfke Boštjančič, »ne pa edina oblika.« Prednost takšnega dnevnega od-

delka pred zavodom je v tem, da so otroci tu bliže staršem, da se odnosi v družini normalizirajo in da staršem postane delo z otroki lažje.

Seveda bodo imeli v oddelku tudi ustrezne didaktične pripomočke. Oddelek lahko zaenkrat sprejme sedem otrok in s šestimi se vzgojiteljice že kar redno vsakodnevno ukvarjajo. Že sedaj je jasno, da je en sam oddelek premalo. Morali bi imeti vsaj še en prostor. Toda, korak je storjen; za družbo je morda to majhen korak, za duševno prizadete pa velik. Premišljanja že tečejo v smeri, da bi ustanovili tudi ustrezen dnevni center za odrasle duševno motene. Poleg tega prihajajo klici z Jesenic, iz Kranja in Nove Gorice, kjer se zanimajo, kako bi lahko tudi pri njih ustanovili podobne oddelke. Težav naj ne bi bilo, saj se v vsa-

In posledice? Zdravstveni pregledi kažejo slabo zdravstveno stanje otrok, število prosilcev za socialno pomoč se povečuje.

Večkrat bi sicer radi povedali, da nismo ravno najbolj navezani na denar. Ampak samo od iluzij se ne da živeti, uresničiti pa jih brez materialne podlage ni mogoče. Zaradi denarja hodijo otroci v šolo peš po zelo prometnih cestah, ker je avtobusni prevoz predrag. In kaj bo pozimi, v snegu in temi? Zaradi denarja se je zmanjšalo število naročnikov na pionirski tisk, starši pa otrokom le še redko kupujejo knjige. Zaradi denarja se bodo v glasbeno šolo lahko vpisovali samo še otroci bogatejših staršev, saj znaša prispevek že 45.000 din. In zaradi denarja se tolčejo učitelji okoli svojih osebnih dohodkov, namesto da bi to energijo porabili v dobro otrok. Da ne govorimo o permanentnem izobraževanju učiteljev, ki ga skoraj ni. Tudi padec volonterskega dela za prostovoljne

dejavnosti je opaziti, čeprav – iskreno rečeno so še aktivisti, ki so pripravljeni delati za otroke, le nuditi jim je treba potrebno izobraževanje in ne le naloge.

Skratka, vse se drobi, ostaja na entuziazmu posameznikov in vendar bi prav kriza morala biti vzvod za strnitev vrst in za konkretno delo z otroki.

Živa Drole

Zora Tomič, dolgoletna aktivistka ZPM

Kot organizacija smo preveč stvari prepuščali drugim institucijam in ustanovam, še zlasti tam, kjer se odločajo o otroku. Nam pa so prepustili lepši – manifestativni del. Kdaj smo zamudili vlak in ostali na peronu? Pozabili smo na izhajanje iz otroka. Saj ne gre za organizacijo kot tako, kot usmeritve, ki jih nosi s seboj, ampak za način delovanja, za organizacijske oblike in način dela. Pustili smo, da so otroke razdelili na sektorje in te še ogradili s samoupravnimi »finančnimi« ogradami. Ali nam takšen sektorski pristop ustreza? In sprašujem se, kdo bo za otroke vodil konkretno akcijo in bo tudi agresiven v njihovem imenu? Treba je biti glasen.

Tudi v našo organizacijo se je pritihoval oportunitizem, češ da ljudje niso več pripravljeni prostovoljno delati. Pa izkušnje kažejo, da je med starši in strokovnjaki še zanimanje. Vrniti se je treba osnovnim življenjskim okoliščinam – v krajevno skupnost, šolo, vrtec in tam združevati ljudi v konkretnih interesih, na možni materialni osnovi. Ali ne bi kazalo, da se odmaknemo od specializacije (pionirski odred, družina, prazniki...) in razmislimo, kako delati, ne da bi samo kot organizacija potrjevali svoj obstoj, ampak bi bili zares dejavnik za otroka?!

Moje najlepše doživetje

Revija Kurirček je letos že petič razpisala likovni nagrajni natečaj. Učenci drugih, tretjih, četrtih, petih in šestih razredov so risali in slikali na temo: Moje najlepše doživetje. Pri svojem delu so otroci uporabljali najrazličnejše slikarske tehnike, risali pa so na risalni list.

Ko se je sešla strokovna žirija, ki so jo sestavljali akademski slikarji Danijel Demšar, Jelka Godec-Schmidt, Matjaž Schmidt ter Alenka Sottler in urednik Kurirčka Boris A. Novak, jo je čakalo naporno delo. Mladi slikarji iz vse Slovenije so poslali ogromno svojih risb. Odloči-

tev, kdo bo dobil nagrade, je bila težka, tako da so v vrstnem redu odločale podrobnosti.

Komisija se je odločila, da prve tri nagrade prejmejo Matej Eljon z OŠ Simon Jenko iz Kranja, Nika Grabar z COŠ Fran Roš iz Celja in Marjetka Lukan z OŠ Ivan Cankar z Vrhnike.

Pred dnevi pa so v uredništvu Kurirčka izročili zmagovalcu tega natečaja Mateju Eljonu nagrado, to je kolo BMX. Podelitve nagrade pa so se udeležile tudi učenke OŠ Simon Jenko, ki so na tem natečaju dobile knjižne nagrade.

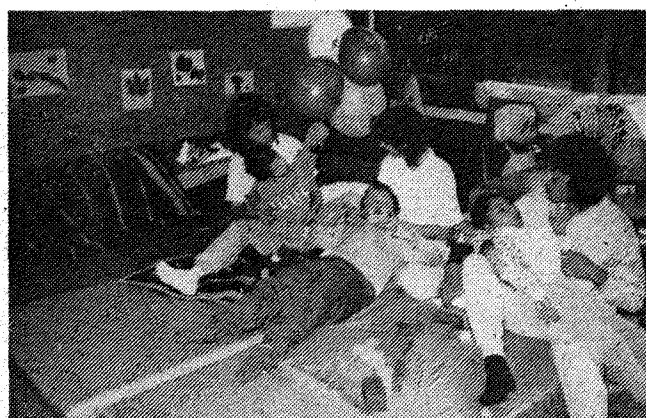
B. K.

VVO Andersen, Rašiška 7, Ljubljana

Prav je, da predstavimo, v kateri ustanovi so duševno moteni našli svoje zatočišče, svoj drugi dom. Ta vzgojno-varstvena organizacija, o kateri nam je pripovedovala njena ravnateljica Vera Snoj, je prejšnji mesec praznovala 57-letnico ustanovitve.

Devetnajstega oktobra 1931 je namreč začel poslovati otroški vrtec z enim oddelkom v osnovni šoli Valentina Vodnika. Svoje delo je prekinil le za eno leto v času druge svetovne vojne. Natanko sedemindeset let pozneje je vrtec prvič dobil svoje namensko zgrajene prostore in ime po svetovno znanemu danskemu pravljicarju Andersenu. V 37 letih je prostore večkrat menjaval in prav tako tudi ime. Po letu 1968 so se potrebe po vzgoji in varstvu otrok pospešeno večale. Tako so bile od tega leta do danes zgrajene še štiri vzgojno-varstvene enote, zmogljivost zavoda pa se je povečala od 160 do 1050 otrok. Delavci zavoda Andersen so se odzvali vsem potrebam časa. Z lastno udeležbo v višini 75 odstotkov celotne vrednosti so zgradili dodatne štiri prostore-igralnice za otroke, motene v telesnem in duševnem razvoju. Tako je že leta 1980 začel delovati prvi razvojni oddelek, nekaj let pozneje pa še drugi.

Skratka, v zgodovini zavoda se je dejavnost neprestano širila: s predšolskim oddelkom, ki so se mu pridružili jaslični, razvojni, izmenski, pa oddelki priprave otrok na šolo in številne druge dejavnosti, zlasti še za otroke zunaj dnevnega varstva, sedaj pa je tu še oddelek dnevnega varstva in osnovnega usposabljanja razvojno motenih otrok Centra Dolfke Boštjančič.

Potrebujejo vsak trenutek pozornosti.

Z leve proti desni: likovna pedagoginja Jolanda Pibernik, Matej Eljon, Sabina Mesec, Irena Kalan ter Metka Pirc, ki so dobile knjižne nagrade, glavni in odgovorni urednik Založbe Borec Janez Mušič in stalni sodelavec revije Kurirček Miha Maté.

Delček moje domovine

Doma sem v Artičah. Artiče so v resnici prijazna majhna vasica, ki leži na gričku severno od Brežic. Pravijo, da so dobile Artiče ime v davnih časih po rti, mimo katerega je tekla Sava. Ob njegovem vzhodu je po vsej verjetnosti vozil tudi brod. Naj bo kakorkoli že, resnica je, da je iz Artič najlepši razgled na Brežice in Krško. Pa tudi iz obeh mest lahko vidiš največkrat na gričku s soncem obsijano cerkvico sredi vasi.

V vasi imamo šolo, prosvetni dom, krajevni urad, pošto in skromno založeno trgovino. Popotnik, ki pride v Artiče iz ene ali druge smeri, lahko opazi ob obeh straneh ceste same nove stanovanjske hiše in ob njih lepo urejene zelenice s cvetjem. Pred leti je Turistična zveza imenovala Artiče, da so 3. najlepši kraj v Sloveniji. Takrat še niso podeljevali turističnih nageljnov.

V našo krajevno skupnost

spada 9 vasi in šteje približno 1700 prebivalcev, ki živijo na 15 kvadratnih kilometrih. Ljudje se ukvarjajo v glavnem s sadjarstvom in poljedelstvom. Tudi po vojni so bili v Artičah znani slivarji. Danes je tega sadja manj, zato pa je več kmetov, ki imajo nove nasade jabolk in breskev. Mogoče bi koga zanimali naslednji podatki:

- da imamo v Artičah 470 gospodinjstev
- da je večina ljudi zaposlenih v Brežicah in Krškem
- da je na našem področju 27 objektov za počitek in rekreacijo
- da žive med nami tudi Hrvatje in Makedonci in se vsi razumemo
- da smo leta 1981 imeli 35 konj, 691 govedi, 769 prašičev, 150 traktorjev... Danes so prvi podatki gotovo manjši.
- da se jih je lansko leto pri nas rodilo 22, da se jih je poročilo 22 in da smo imeli 22 pogrebov.

- da imamo že okrog 200 telefonskih priključkov in kar 283 vodnjakov zraven vodovoda z zdravo pitno vodo, kar je zelo pomembno.

- da se v Artičah ogromno naredi s prostovoljnimi delom občanov. Tako je bila skoraj v celoti zgrajena tudi mrliška vežica, nova asfaltna prevleka in še marsikaj.

V kraju je živahno kulturno delo Prosvetnega društva Otona Župančiča s svojimi številnimi sekcijami: pevski zbor, tamburaši, folklorna skupina... Zelo aktivno je tudi Društvo prijateljev mladine, ki kaže razumevanje za delo in potrebe naše pionirske organizacije.

V našo šolo hodijo tudi učenci iz drugih KS: Sromlje, Pečice, Brežice, Pišce, Podsreda. Vozijo se z avtobusi in kombijem, zato so prikrajšani za marsikatero zunajšolsko dejavnost. Na šoli imamo 13 oddelkov, ki vključujejo 264 učencev in 3 oddelke predšolskih otrok. (61) Zanje skrbi 22 prosvetnih, 8 tehničnih delavcev in ravnatelj. Kot je že znano, imamo razgibano delo v inte-

resnih dejavnostih: naravoslovni, dramski, lutkovni, tehnični, računalniški, planski, novinarski krožek...

Že v letošnjem šolskem letu so posamezne interesne dejavnosti dosegle zelo vidne rezultate.

Mislim, da je življenje pri nas dovolj pestro in zdravo, če odmislimo bližino atomske, ki nas le neke na tihem vznemirja čeprav verjamejo tudi strokovnjakom, ki trdijo, da so poskrbeli za našo varnost. Razen tega pa lahko rečem, da je v Artičah najbrž tako kot povsod drugod, kjer so dobri in tudi slabi ljudje. Vendar mislim, da je prvih pri nas le več.

Zdi se mi, da Artiče niso neznana vas. Njeno ime so ponesla med ljudi uspešna srečanja pihalnih orkestrrov, pevske zborove, tamburašev, folklornih skupin... Gotovo pa smo k temu pripomogli tudi mi s svojim pisanjem, saj dobivamo pošto od vsepovsod in to od ljudi, ki jih sploh ne poznamo. O Artičah bero tudi na Hrvaškem, v Bosni in Srbiji.

Če bi Tito še živel

Če bi Tito še živel, bi nam bilo lepo. Sedaj, ko ni Tita, se na Kosovem prerekajo, se kregajo in ga zaničujejo. Mene je sram, da Jugoslovani ne spoštujejo našega voditelja, ki nam je priboril svobodo. Če bi bil Tito med nami, ne bi bili tako prestrašeni. Veliko se govori, da bo še huje. Najbolj se bojim vojne. Vendar vseeno verjamem, da do tega ne bo prišlo. Imejmo se radi, ljudje! Za vse je dovolj dela in prostora. Vsi smo ljudje, radi živimo in se veselimo. Kdor svoje domovine ne spoštuje, je ni vreden!

POLONCA JANČIČ, 4. r. Stranice

Domovina

Domovina je vsaka zastava, ki v vetru plapolja.

Domovina je lahen veter, ki po žitu pihlja.

Domovina je reka, ki teče do našega morja.

Domovina je dolga cesta, ki pelje do vsakega srca.

Domovina smo mi vsi, vsak pošten človek, ki se trudi, da živimo v njej brez večjih skrbi.

VESNA DERŽANIČ, 7. b. nov. krožek, OŠ Artiče

Domači kraj

V jutranji megli ležijo Predgrize. Vaške hiše, med katerimi imajo nekatere star kmeči videz, druge pa se kakor nov popek na drevesu bahajo visoko zunaj njih, so razstresene po vsej kotlini, ki je od blizu videti kakor ravnina.

Hiše povezujejo stare prašne poti. Glavna veja se je odtrgala od asfaltna ceste in kakor vrinjenec prodira zmeraj globlje v vas. Vas je pozno spomladi najlepša. Gospodinje prinašajo iz hiš okenske rože, ki takrat cvetijo v svojih najlepših barvah. Puste kmečke hiše, pa tudi tiste nove, zaživijo v lepoti rož in krasijo vas! Pa tudi mati narava poskrbi za lepoto vasi. Pravkar prebujene zelene travnike obsuje z raznobirnimi cvetovi. Ljudje, ki so se komaj poslovili od pomladi, že segajo v sadove poletja in ne odnehajo, dokler niso travniki pokošeni. Travniki pa vedno znova oživljajo, dokler ne pride zlata jesen in jih pobarva z rumenkasto-rjavo barvo. Ljudje se s stroji vred s travnikov preselijo na njive in začnejo se polniti stare kašče in shrambe. Vsako jutro začnejo iz vasi odhajati tudi šolarji, katerim so bili čudoviti dnevi še prekratki.

Ob dolgih delovnih jesenskih dnevih vas kar pozabi na zimo, tako da jo vsako leto obišče kakor mati, ki pride domov in umiri svoje poredne otroke. Vas se pozimi umiri, kakor da bi zaspala pod snežno odejo. Edini dokaz, da je v vasi še življenje, so dimi iz dimnikov, ki se v vseh mogočih oblikah dvigajo proti nebu. Nema lokrat zapiha mrzla burja, ki se poigreja s snegom in dela velike zamete. Včasih je tako močna, da bi odnesla kar hiše. Vendar pa so Predgrize zavarovane z obširnimi, predvsem temnimi smrekovimi gozdovi. Burja načenja tudi nje, vendar se ne dajo.

Spomladi vas zopet zaživi in začenejo se zopet nove skrbi, ki se zategnejo čez celo poletje - tja do jeseni.

NATAŠA FELC,
OŠ Janka Premrla-Vojka
Črni vrh nad Idrijo

Moje življenje

Pišem se Fijavž, ime pa mi je Natalija. Rodila sem se v celjski bolnišnici. Mamica pravi, da sem bila bolj močna. Rada sem spala na peči. Mamica mi marsikaj pove o časih, ko sem bila dojenček. A jaz se tega ne spominjam. Spomnim se male šole, ko sem padla in prvega razreda, ko sem imela vodene koze. Doma pomagam na kmetiji, da lepše živimo. V šoli se učim, kolikor zmorem in obiskujem krožek. Rada pomagam kuharicam ali komu drugemu. Rada pa se tudi igram s sestro ali prijateljicami. Sosedom raznašam pošto, ko grem iz šole, tudi vabila nosim za sestanke v KS.

Vesela sem, da sem doma v naši lepi Jugoslaviji in rada grem na izlet, da vidim, kakšna je naša domovina. S sošolci obiskujem partizanske grobove in jih pomagam čistiti. Zahvaljujem se vsem borcem, da imam mir, srečo in svobodo.

NATALIJA FIJAVŽ, 4. r. Stranice

Reka in strupena snov

Nekega dne sta se reka in strupena snov pripravili. Reka je vsa žalostna vzdihovala: »Kako sem onesnažena! Ko bi me vsaj kdo očistil! Ribe so vse bele zaradi umazanije. Ojoj! Ojoj!«

Strupena snov pravi: »Le čemu se prepiraš? Jaz nisem čisto nič kriva.«

»O, kar tiho!« pravi onesnažena reka. Vsak ribič bi rad kakšno ribo, a zaradi tebe vse poginejo.«

»Sedaj te imam pa že polno glavo,« nesramno reče strupena snov. »Nehajva se pripraviti. Boš že nekako čista in ribe ne bodo več bele, temveč vse zdrave in okusne za ljudi.«

Ampak reka vzdihuje in vzdihuje. »Slišiš, že celo popoldne se pripravava. Sedaj pa že pojdiva spat,« reče strupena snov in zaspi.

Reka pa ne more spati. Njeno življenje je vsak dan bolj klavarno. In od nje je odvisno življenje ljudi, živali in rastlin. Poglejmo okoli sebe. Morda se prav v naši bližini dogaja nekaj podobnega. Skušajmo to rešiti, ker brez čiste vode ne bomo mogli živeti.

ANKA NAGLIČ, 3. a
OŠ Matija Valjavec
Preddvor

Ljubezen naj vodi svet

Sedim v sobi in se učim. Premišljam. Le zakaj se moram učiti? Zase, za svojo prihodnost - že kljuje odgovor v meni. Toda, moja prihodnost se ne kaže v dobri luči. Gospodarska kriza, vedno nižji standard... Vse to mi črni pogled v moje odraslo življenje. Kdo je za vse to kriv? Mi sami, ki ne moremo živeti brez prepričev in sovražstva.

Najlepša beseda, ki jo morajo izgovoriti človeška usta, je MIR. Ta pozna le ljubezen in svobodo. Ali se dovolj zavedamo, da imamo mir, ki premaguje vse druge težave? Se zavedamo, da nešteto ljudi umira zaradi pomanjkanja? Od kod vse to pomanjkanje? Zaradi vojn, zaradi pomanjkanja miru. Že se vidi, kako čez deset let prebiram v časopisu: »Svet na robu propada! Hočemo mir!«

Tudi mi smo se morali bojevati za mir in izbojevali smo si ga. Toda, brez trdnega upanja na boljšo prihodnost, si ne bi izbojevali miru, ki ga sedaj uživamo. Pa se bojim, da se začneja ta mir krhati. Moramo si obdržati svobodo in ljubezen, ker le s tem lahko živimo in delamo.

Če bi lahko, bi kupila mir za vse ljudi po svetu, posebno pa za vse otroke!

ANDREJA KOVAČ, 8. d
OŠ Boris Kidrič
Ajdovščina

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Pričakovanje

Kaj pričakujemo od prihodnosti? Ne samo, da se človek to sprašuje; celo večkrat na dan se nam kar samo ponuja vprašanje. Sicer pa, čisto nič čudnega ob vsem tem, kar se vsak dan dogaja okoli nas, kar vidimo in slišimo od daleč, pa tistega, sredi katerega živimo in smo pravzaprav del tega dogajanja. Da ne naštevam: vojne po svetu, pustošenje, naši državni problemi - politični, gospodarski in še kakšni, vedno večja draginja, vedno bolj zastrupljen zrak, mrtve reke, mrtvi gozdovi... Kaj še lahko pričakujemo od prihodnosti? Ja, večkrat dodamo tisti »še«, potem pa nočemo biti tako črnogledi in upamo, da se bo že vse skupaj nekako razrešilo in eden drugega tolažimo, »da bo bolje«.

Včasih je samo starše skrbelo, kaj bo. Otroci so pač živeli svoje otroštvo in niso imeli »družbenih problemov«, če jih lahko tako imenujemo. Že druga svetovna vojna pa nam je na primer pokazala, da znajo tudi male glavice misliti in da drobne ročice in nožice lahko veliko storijo. Tako je v težkih, kritičnih časih. In zdaj visijo nad nami prav takšni, kritični časi. Kaj pričakujemo od prihodnosti? O tem so nam pisali naši mladi dopisniki iz osnovne šole 9. korpusa NOVJ Nova Gorica:

Da se bodo razmere v Jugoslaviji izboljšale.

Anita, 8.d

Spoštovanje vseh ljudi, ne glede na raso in narodnostno pripadnost.

Janja, 8.c

Mir in svobodo v državi.

Tanja, 8.d

Ko prebiram odmeve tujih časopisov, me je strah, da se bodo uresničile njihove napovedi. Piše namreč, da bomo v Jugoslaviji kmalu vsi životali v pomanjkanju in da nam grozi državljanska vojna.

Tomaž, 8.c

Pričakujem manj vojn, več miru; srečo za vse ljudi na svetu...

Janko, 8.d

Mislim, da bo v prihodnosti vse mehanizirano, da se bomo namesto v avtomobilih vozili v aviončkih. Otroci se ne bodo več igrali v zelenih parkih, temveč na umazanih betonskih igriščih.

Patricija, 8.d

Mislim, da bo veliko sprememb v industriji, tehnologiji, strojništvu, računalništvu...

Marko, 8.d

Želim, da bi se uresničile želje tistih, ki ne hrepenijo po motorju, ampak bi bili veseli kruha.

Peter, 8.d

Vedno več bo betona.

Primož, 8.c

Človekovo delo bo zamenjal robot.

Matej, 8.c

Želim biti uspešen v šoli in v življenju.

Peter, 8.d

Rada bi tak šolski uspeh, ki mi bo omogočil nadaljnje šolanje.

Anita, 8.d

Da bi se mi uresničile ljubezenske želje...

Mojca, 8.d

Pričakujem, da bodo uničili vse jedrsko orožje.

David, 8.c

Da bi živeli v miru in zdravem okolju.

Mitja, 8.d

Od prihodnosti smemo pričakovati zelo malo, sicer bomo preveč razočarani.

Ana, 8.d

Ste prebrali vsa ta pričakovanja, strahovanja in želje? No, vse le ni tako črno. Naš mladi rod vidi med drugim tudi razvoj, napredek v znanosti in tehnologiji in se zaveda svoje vloge. Vedo, da se bodo morali potruditi naprej v šoli in potem v življenju, kajti - brez dela ni jela. Dajmo jim priložnost, dajmo jim možnost!

Živa!

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Svet, v katerem živimo

Ko stopiš danes v naravo, se lahko zgroziš. Vse te odpadne surovine! Pa kar po gozdu ležijo. Saj imamo prostore in odpad, toda nam, ljudem, se ne zdi potrebno, da bi smeti umaknili.

Kaj pa voda? Ko pogledaš rečno strugo, vidiš le še rjavo, skoraj črno onesnaženo vodo, tu in tam pa plavajo smeti. V rekah ni več rib in drugih rečnih živali. Pomrle so! Nekje drugje pa je v reko speljana cev iz tovarne. Vse strupene snovi se zlivajo v reko. Je to prav?

Nič bolje ni z zrakom; poln izpušnih plinov je, ki se kadijo iz tovarniških dimnikov.

Tako uničujemo naravo - svet, v katerem živimo. Mar ljudje res ne moremo storiti ničesar za boljše, bolj zdravo življenje?

MAŠA OSTRUH, 5. b.
COŠ Fran Roš
Celje

Pričevanja in spomini

Spomin na dogajanja in dožitja iz doli 2. zasedanja Avnoja smo tokat zajeli iz knjige enega izmed tvorcev Osvobodilne fronte slovenskega naroda in njenega prvega predsednika, znanega voditelja slovenskega sokolstva ter uglednega družbenopolitičnega delavca – Josipa Rusa.

Zbornik njegovih pričevanj in spominov izide v decembru pri Založbi Borec v zbirki Sila spomina. V njem bo predstavljena razvejana dejavnost Josipa Rusa v vseh njegovih življenjskih obdobjih. V prvem delu, ki nosi naslov Slovensko sokolstvo, vprašanje demokracije in dejanje Osvobodilne fronte, so spisi, ki zajemajo obdobje do leta 1945; v drugem delu – socializem in poveljni čas; v tretjem – spomini in intervjuji; in v četrtem – kaj so rekli drugi o Josipu Rusu.

O poti v Jajce na 2. zasedanje Avnoja je Rus obujal spomine v radijski oddaji leta 1977.

Takoj po nemški ofenzivi konec oktobra 1943 smo dobili sporočilo, da bo II. zasedanje Avnoja. V novembru – na Rogu je že zapadel sneg – smo morali delegati, izbrani na Kočevskem zboru, na pot, kam, bomo zvedeli na poti. Čas in vreme ne moreta biti zadržek. Sklepe Kočevskega zbora je treba brezpogojno izpolniti. Zasedanje je tako nujno, da se ne sme odlagati.

Zimski čas in daljava poti zame nista bila vprašanje. Zavedal sem se svoje odgovornosti, ne samo do OF, temveč tudi do sokolske organizacije, ki sem jo zastopal. Nisem dvomil, da je organizacija zasedanja v vestnih rokah. Prevzemalo me je bolj, kako bo zasedanje uspelo, število delegatov, če bodo iz vseh delov Jugoslavije, kdo bo, kakšno bo razpoloženje v kraju zasedanja. V januarju 1943 se je npr. dogodilo, da zaradi sovražne ofenzive nismo dospeli v Bihač na sedež Avnoja.

Vse je silno zanimivo, enkratni zbor v enkratnem času, zgodovinsko, ki ustvarja našo prihodnost. Zbrali smo se na Sinjem vrhu. Vodil je tovariš Avšič, preudarno in pogumno.

Cez reke, železnice in ceste – ponoči – smo prispeli v Otočac, ne da bi nas sovražnik oviral. Organizacija zvez je delovala brez zastoja. V Otočcu smo se srečali z delegati Zavnoha, ki so nas sprejeli iskreno, tovariško. Moralna višina hrvaške delegacije je bila tako učinkovita, da je pomenila jamstvo za popoln uspeh II. zasedanja Avnoja. Poleg predstavnikov iz vseh krajev in slojev so bili v hrvaški delegaciji tudi ljudje, znani umetniki, javni kulturni in politični delavci, po vsej preteklosti, življenju in delu značajne in pomembne osebnosti v hrvaški javnosti. Njihova prisotnost je dopolnjevala vsenarodni značaj delegacije in osvobodilnega gibanja. Bil je zbor ljudi brez osebnih in strankarskih računov, odločno, pogumno in brezkompromisno zavzetih za uresničevanje bratskega sožitja narodov Jugoslavije. Med nami in hrvaškimi delegati ni bilo razlik. Misli in hotenja so bila usmerjena k istim ciljem, ki jih označuje bratstvo in enotnost narodov Jugoslavije.

Pot v Jajce smo nadaljevali skupaj, kakor da smo enotna delegacija. Na težavni in nevarni poti do Livna in v Livnu, kjer smo se zaradi nadaljnjih navodil zadržali več dni, se je enotnost naših delegacij še bolj okrepila in skupaj smo prišli v Jajce.

Pred zasedanjem, ki se je pričelo 29. novembra, ko je nastala noč, ni bilo nobenih dolgotrajnih pogajanj za vodilne vloge, nobenih sumni-

čenj in nezaupanja, vladala je resnična enotnost, in pe- sem je izražala radostno razpoloženje zbranih delegatov iz vseh delov Jugoslavije, razen iz Makedonije.

Prihod tovariša Tita in sodelavcev smo pozdravili z burnim in iskrenim aplavzom. Pozdravili smo ga kot tovariša, ki pogumno in uspešno vodi osvobodilni boj, kot vrhovnega komandanta naše enotne ljudske vojske, ki se zaveda svoje velike odgovornosti in ki je vreden popolnega zaupanja. Če bi se bilo samo to zgodilo, bi bil zbor dosegel svoj namen. Izrazil je svojo popolno resnično enotnost.

Zavestne manifestacije ob sprejemanju sklepov za novo federativno demokratično državno skupnost narodov Jugoslavije so izražale popolno soglasje in potrjeva-

nje, jasno in enotno zavest nepreklicne enotne obveznosti in odgovornosti.

Rodila se je resnična bratska in enotna skupnost narodov Jugoslavije.

Rodila se je iz moralnega bogastva, ki je nastajalo v skupnem boju proti skrajnemu nasilju, izdajstvu in prevari in postalo izvirna, enotna last narodov Jugoslavije, nažlahtnejša in najmočnejša vez naše enotne ljudske skupnosti.

Zrasli smo do vrha svoje samostojnosti in svojih lastnih sil. Zato sami odločamo o svoji usodi, sami odgovarjamo za svoje odločitve in za njihovo izvajanje.

Uveljavili smo na najizvirnejši in samostojen način pravico do samoodločbe, ki pomeni suverenost, enakopravnost, svobodo in neodvisnost, prirodne zakone človeške družbe.

Postavljeni so bili trdni in trajni temelji Federativne demokratične Jugoslavije.

II. zasedanje Avnoja je enkratni primer izvirnega nastanka nove državne skupnosti narodov, ki so se svobodno odločili za demokratično enakopravno, skupno državno sožitje.

II. zasedanje Avnoja je edinstveni primer izpolnitve načela samoodločbe narodov po lastni neodvisni, samostojni odločitvi vsakega naroda za novo organizirano skupnost.

Nobene sovražne nakane doslej niso mogle omajati teh temeljev.

Nekaj misli o slovenski partizanski vojski

V teh dneh bo minilo 45 let od 2. zasedanja AVNOJ. Ob tem se spodobi, da se spomnimo pomembnega deleža, ki so ga za uspeh pri- spevali slovenski delegati. Zlasti pomembni so bili nastopi Borisa Kidriča-Petra Kalana, ki je govoril o izdajstvu begunske vlade v Londonu, generallajtnanta Jake Avšiča-Branka Hra- sta, ki je razkrinal izdaj-

stvo nekdanjih jugoslovan- skih generalov, in dr. Meto- da Mikuža, ki je govoril o boju slovenskega naroda za svobodo in federativno Jugoslavijo, v kateri bo vsem zagotovljena narodna individualnost. Govorili so še Josip Vidmar-Saša, Franjo Lubej-Drežec, Josip Je- ras in Edvard Kocbek-Pa- vle Tratar. Pečat k izraženi ljudski volji je bila ideja

slovenske delegacije, ki je Josipa Broza-Tita predlaga- la za maršala Jugoslavije.

Tito se je zavedal velikega deleža slovenske delegacije na zasedanju v Jajcu, zato je dan po koncu zasedanja za- njho priredil slovesno kosilo. Na njem je slovenskim dele- gatom zagotovil, da se poslej Slovincem ni treba več bati za narodno enakopravnost ter da se bodo za osvobodi- tev Primorske in Koroške bojevale enote vseh jugoslo- vanskih narodov. Tedaj se je oglasil generallajtnant Jaka

Avšič, ki je imel kot aktivni oficir prejšnje jugoslovanske vojske slabe izkušnje. Vpra- šal je, kako bo v novi Jugo- slaviji s slovensko narodno- osvobodilno vojsko in kakšen poveljniški jezik bo uporab- ljala. Josip Broz-Tito je brez omahovanja obljubil, da bo- sta v slovenskih enotah voja- ški pouk in poveljevanje po- tekala v slovenskem jeziku. Na žalost pa se je ob koncu vojne vodstvo jugoslovan- ske revolucije ravnalo po sovjetskih vzorih in uvedlo v JA podobno ureditev, ka-

kršna je veljala v Rdeči ma- di.

Generallajtnant Jaka Avšič je opisani Titovi obl- verjel in se vse do svoje s- ti zavzemal za njeno ure- čitev. Pri tem pa je treba- udariti, da v tej zvezi ni šlo- kakšno Avšičevo svoje- vost, ampak za program- izhodišča, ki so v Osvobo- ni fronti slovenskega nar- veljala vse od leta 1941.

Dejanski oblikovalec izhodišč je bil Boris Kid- Peter Kalan. Dokaz zato- predvsem njegov progr- politične šole oz. pouka (p- pis v fasc. 7/V-3-d v arh- IZDG), ki so ga morali v s- tembru in oktobru 1942- vladati vsi slovenski pa- zani.

Slovenski narodnoosvo- dilni vojski je bila posve- čena tema te politične š- ki jo je Kidrič razdelal v- vetih težah, in sicer: »1. P- lastna vojska v slovenski- rodni zgodovini z last- glavnim poveljstvom, las- mi poveljniškimi kadri, l- nim komandnim jezik- vojaško službo in borbo- lastnih tleh, hkrati pa sest- ni del enotne Narodnoos- bodilne partizanske voj- Jugoslavije ... Tudi v tem- zrcali naše pojmovanje p- vice slovenskega naroda- samoodločbe in naša vo- po slogi in enotnosti na- dov Jugoslavije; 2. Partiz- ska vojska je ljudska vojs- ki ima ljudsko komandno- stavo, ki služi hkrati lj- skim in narodnim interes- in ki je hkrati tudi najuč- kovitejše jamstvo za sre- prihodnost delovnega lj- stva Slovenije; 3. Partiz- ska vojska je politična v- ska, je vojska OF, politi- predstavnice slovenske- naroda in slovenskega lj-

stva. V nasprotju s protiljudskimi vojskami, ki morajo uklepati svoje člane v nevednost, stremi partizanska vojska za čimvečjo politično prosvetljenost svojih članov, tajti politično prosvetljeni partizani se bodo odločneje bojevali in zavestneje borili za svete cilje slovenske narodne osvoboditve in srečno bodočnost delovnega ljudstva Slovenije; 4. Na osnovi prvih dveh točk nazorov prikazati temeljno razliko med bivšo jugoslovansko armado in partizansko vojsko; 5. Zavestna disciplina v partizanski vojski za razliko od prisile discipline v protiljudskih vojskah. Prav zaradi tega, ker je partizanska disciplina zavestna, pa je lahko in tudi mora biti železna; 6. Ujuna potreba moralnopolitične enotnosti partizanske ojske; 7. Partizanska taktika za razliko od frontalne taktike. Moč partizanske taktike v borbi s sovražnikom premočjo. Velikanski pomen partizanske taktike za orbo malih narodov. Povezanost partizanske taktike s stalnim političnim delom med civilnim prebivalstvom. Glavni poudarek na potrebi konkretnega partizanskega odnosa do civilnega prebivalstva; 8. Napake, storjene v času tromesečne svobode; 9. Naloge pridobivanja novega orožja...«

Naštete teze zgovorno naznačujejo, kakšno slovensko partizansko vojsko je ustvarila OF in za kakšno skupno jugoslovansko vojsko se je izvezalo vodstvo slovenske revolucije. Vse to je med drugimi tudi uspešno in vsestransko uresničilo. Poudariti je treba, da je bila slovenska partizanska vojska tudi po evropskih

merilih vse prvine moderne armade. Izoblikovala je vrsto izvršnih rešitev za svoje pomožne službe, npr. narodno zaščito, varnostno-obveščevalno službo, tajne partizanske bolnišnice, relejne kurirske postaje, oficirske in podoficirske šole za vse mogoče smeri, skrivne partizanske delavnice in še marsikaj, toda poudariti je treba predvsem njeno celotno kakovost.

Na prvo mesto spadajo prvine njene moralnopolitične vrednosti. Predvsem velja poudariti, da je bila NOV Slovenije prostovoljska vojska, in sicer kljub temu, da so pri njenem večanju ponekod prišle do izraza tudi nekatere oblike prisilnega navedenja. Ker se je vseskozi bojevala globoko in zaledju sovražnikovih front, je imel vsak borec možnost pobegniti, zato je treba šteti za prostovoljce tudi mobilizirane, ki številnih priložnosti za beg niso izrabili. Zelo pomembno je bilo visoko spoštovanje človekove osebnosti. Za slovensko partizansko vojsko je bilo značilno, da se je puškomitraljez ali navaden borec lahko pogovarjal celo s komandantom bataljona ali brigade, ne da bi mu bilo treba stati mirno. To je prispevalo k velikemu zaupanju in ljubezni do partizanskih poveljnikov in k resničnemu tovarištvu.

Izredno vlogo je imela v slovenskih partizanskih enotah kultura. Pevski zbor je imela tako rekoč vsaka četa, bataljoni so izdajali žepne časopise, med NOB so delovali ali se na novo uveljavili mnogi pesniki, skladatelji, likovni in drugi umetniki. Predvsem pa je pomembno, da je bila slovenska partizan-

ska vojska bojno izredno učinkovita in trdoživa. Partizani smo morali biti boljši od Nemcev, ki veljajo za dobre vojake in ki so imeli za boj s partizani posebej izurjene enote npr. policijske polke SS in planinski polk Treck, sicer bi nas bili sovražniki zbrisali s sveta. Vse našete in druge oblike slovenskih partizanskih enot so prišle do polne veljave zlasti v sklepnih operacijah JA, ko so enote 7. in 9. korpusa in 4. operativne cone JA odigrale pomembno vlogo pri osvoboditvi slovenskega narodnega ozemlja in pri zajetju von Löhrove armade.

Ni brez pomena, da slovenski partizanski vojski priznavajo visoko bojno vrednost, zlasti mnogi tuji vojaški strokovnjaki. Posebej je treba omeniti Švicarsko armado. Za Švicarje niso zanimive bojne izkušnje partizanskih enot iz osrednjih delov Jugoslavije, ampak le slovenske partizanske izkušnje. Švicarji so slovenski partizanski vojski dali visoko oceno, njeno sestavo, strategijo in taktiko načrtno preučujejo, pa tudi poučujejo v svojih vojaških šolah.

In za konec: Če se že Švicarji ne sramujejo izkušenj iz nastajanja in bojevanja slovenske partizanske vojske, bi se lahko tudi naša armada brez sramu in nevarnosti zgledovala po švicarski armadi, kjer so v uradni rabi kar štirje jeziki (nemški, francoski, italijanski in retoromanski), vendar kljub temu tam nimajo nobenih težav ali problemov ne pri vojaškem pouku ne pri povelejanju.

Franci Strle

Svoboda

Iz Pesmi gora, romana, v katerega je Miško Kranjec neposredno zajel čustva, ki so prevečala udeležence in priče tistih nepozabnih dni svobode.

... Odpravil se je na pot jutraj, še preden se je zdani-
lo. Moral je na svojo Mrtvo Goro. Tam so ležali pokopani tisti, ki jih je imel v življenju najrajši. To ni bil nikak izlet. Bilo je pobožno, vdano romanje, romanje enega samega človeka, ki na tej poti ni hotel nikogar ob sebi. In res je njegovo srce prevečalo nekaj globoki pobožnosti podobnega. Ne verska pobožnost, marveč življenjska, nekoliko trpka, vdana pobožnost, ki se je rodila v globokem spoznanju vsega strašnega, kar se je bilo v teh štirih letih zgodilo, in v spoznanju, da je vsem, ki so ostali živi, naloženo težko breme odgovornosti ne zase, marveč za vse človeštvo, za prihodnost, odgovornost za otroke in otroke teh otrok, za svet, in še v spoznanju, da je življenje nekaj svetega, vzvišenega, nekaj, pred čemer se globoko skloni, pa ne gre, da bi se spet kdo našel, ki bi za svoje osebno zadoščenje šel in ubijal tisoče, stotisoče in cele milijone nedolžnih ljudi in otrok, ter da je potrebno vedno in povsod tudi življenje darovati za dobroto in lepoto sveta, človeštva.

Jutro je bilo lepo in Maks se je kasneje spominjal, da je, čeprav je vedno živel v gorah, doživel malo takih juter. Morebiti prav zaradi razpoloženja v svojem srcu, je mislil, zaradi čustev ob zavesti, da gre, da obišče tiste, ki so mu bili tako dragi, da bi kadar koli umrl zanje, a jih je moral sam pokopati. Življenje, tako je čutil globoko v svojem srcu in je to tudi vdano sprejel, je kruto: trga nam iz rok, kar imamo najrajši. Toda trga zato, je mislil dalje, da bi iz nas iztrgalo sebičnost, ter nas navadilo ljubiti splošnost, občestvo. Samo kdor se zna odpovedati osebni sreči, samo kdor se zna odpovedati enostranski ljubezni, zna in more osrečevati druge in mora ljubiti druge.

Svetost tega jutra je čutil v sebi tudi zato, ker se je zavedal, da na teh gorah ne leži zgolj pomladno jutranje razpoloženje s cvetjem in pesmijo ptic, da ne leži neka modrikasta, iz jutranje megle stkana tančica, za katero se dviga na vzhodu krvavordeč nebesni zastor z vzhajajočim soncem, marveč da zdaj, in to prvič v njegovem življenju, pa nemara tudi pri-

vič v zgodovini sveta, leži razprostrta med temi gorami neka edinstvena, veličastna stvar, ki nima pravega izraza, ker je doslej še ni bilo, da tu leži daritev človeškega življenja, krvava daritev slovenskega naroda in nad temi brezštevilnimi težkimi daritvami leži blesk in veličastnost svobode. Ne neka navadna vsakdanja svoboda, kakršno si zamišlja posameznik in si jo trga zase, marveč da je to vse večja, človečanska svoboda, Svoboda, simboli vse zemlje, vseh ljudi na tej zemlji. To ni več svoboda niti samo za ljudi, marveč tudi za vse drugo, tudi za gore, tudi za te njegove gore, za doline, za polja, gozdove, za ceste, za nebo, za sonce. Navadna svoboda je še vedno samo za nekoga, četudi za ves narod, Svoboda, to je splošnejša, občestvenejša, človečanska stvar.

In v tej veliki Svobodi so se mu te tako znane in tako njegove gore zdele drugačne, lepše, veličastnejše. Niso

ču in zdaj je po njem razlit vonj te darovane krvi. Zakaj, kamor se je ozrl, je čutil nekaj posebnega. Tam, glej, si je dejal, počiva Matija, tam Lah, Ljubo, Tone in še in še... Povsod, na vsakem vrhu, v sleherni dolini je bila najsvetejša daritev in povsod počiva eden brezštevilnih mučencev Svobode. Povsod leži blagoslov kri človeka, ki je vedel, zakaj jo daruje. Sanje tisočev in tisočev leži po gorah. In nad temi sanjami diha ena sama nekam otožna, pa spet vedra pesem. Kdo to poje? Ali ne pojejo fantje z njegove kurirske stanice? Ali pojo partizanski zbori, partizanske brigade? Partizani, raztreseni po vseh gorah? Ali že poje ves slovenski narod, ki mu srce kipi v eni sami radosti odrešenja? Ali pojo z narodom polja, travniki, gozdovi? Ali že pojo gore same? Tiste gore, ki so malemu Drejcu nekoč prinašale vzdihovanje njegove namišljene kraljice? Ta pesem zdaj ni več vzdihovanje, to je veličasten, pobožen psalm, resen, a vendar ves radosten in poln vedrine. Tako se mi zdi Maksu, kakor je bil doživel nekoč v otroških letih, ko je prišel nekje v veliko cerkev

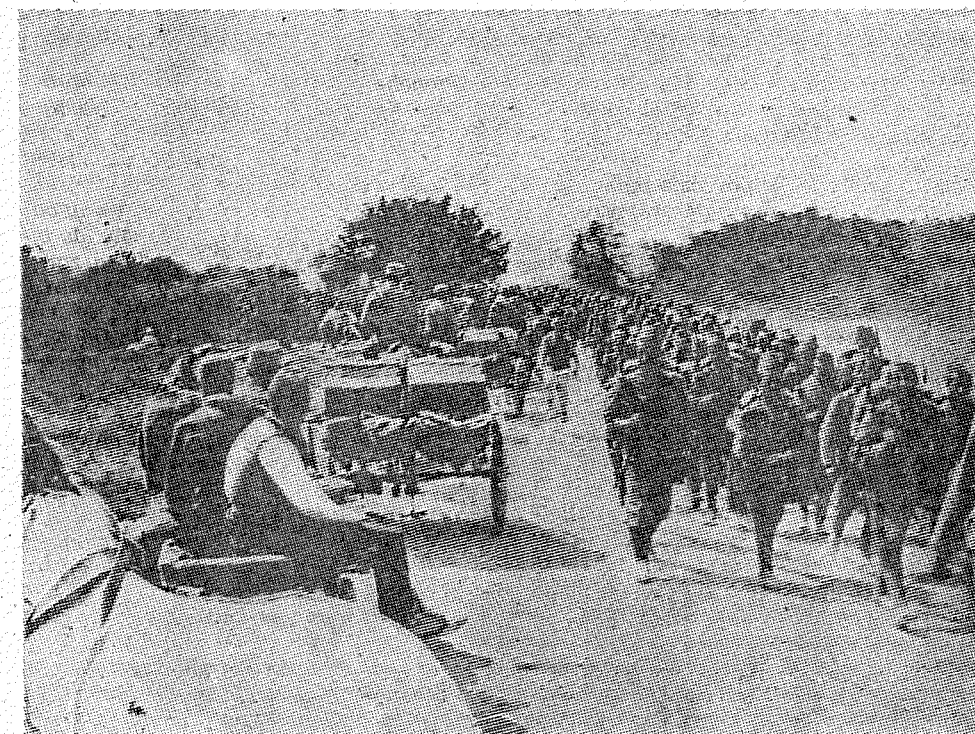
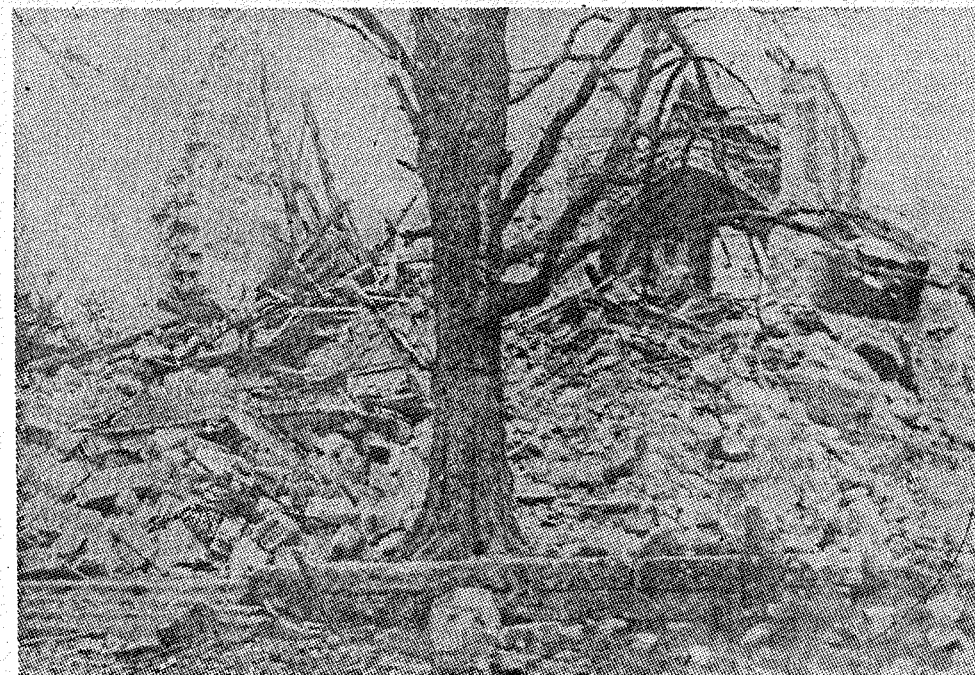

bile več same zase, odmaknjene. Bile so pretesno povezane z življenjem. Niso bile več zgolj gore, zdelo se je, da so se spremenile v eno samo svetišče, svetišče, v katerem je bilo darovano najvišje in največ, kar je mogoče na svetu, svetišče, v katerem je ves narod daroval svojo kri, svojo življenje. Opravičena je najvišja daritev v tem svetiš-

in je vsa cerkev molila enoglasno svojo veliko veroizpoved: »Jaz verujem v enega samega živega Boga...«

Zdaj se je kakor veličastna simfonija zlivalo vsepovsod, a stokrat mogočnejše in z drugačno, veličastno vsebino: »Jaz verujem v eno samo, veliko resnično Svobodo...«

Slovenci in Jugoslovani

Dne 12. aprila 1913 je naš veliki pisatelj Ivan Cankar predaval v ljubljanskem Mestnem domu pod okriljem socialistične Vzajemnosti.

Od tega predavanja, v katerem je Cankar kleno razložil takratni slovenski narodni položaj in program, je minilo petinsedemdeset let.

Od tedaj pa do danes je slovensko »pleme«, ki je bilo preživelo 650 let pod Avstro-ogrskim jarmom in v primežu germanizacije, preraslo v svoboden, enakopraven in ustvarjalen evropski narod.

Po prvi svetovni vojni, po združitvi z jugoslovanskimi narodi leta 1918, po triindvajsetletnem malo plodnem sožitju v oni monarhiji, po narodnoosvobodilni vojni in socialistični revoluciji v letih 1941 do 1945 ter po triinštiridesetih letih življenja v SFRJ si je slovenski narod priboril in utrdil tudi svojo državnost.

Kljub temu burnemu razvoju, ki je terjal nemalo znoja in žrtev, Slovenci še danes ne morejo povsem mirno gledati v obraz svoji prihodnji usodi. Ne samo, da so se morali na ljubo miru odreči celoviti ozemeljski združitvi svojega narodnega življa, katerega del je ostal izven njihovih republiških meja, in da so morali pravične postulate programa Zedinjene Slovenije nadomestiti z realističnim programom svojega enotnega kulturnega prostora; tudi v spremenjenih razmerah, znotraj zvezne države, v katero so stopili po svoji volji in jo marljivo soustvarjali, morajo marveč še vedno biti na braniku svoje nacionalne samobitnosti in kulturnopolitične suverenosti.

Cankarjevega predavanja »Slovenci in Jugoslovani« še po tolikih desetletjih ne moremo jemati zgolj kot dragotino v slovenski kulturni zapuščini, kot shranjen biser naše politične publicistike. Ne! To predavanje, iz katerega smo za pričujočo številko odbrali nekaj kratkih, posebno značilnih odlomkov, nam govori nadvse sveže, z aktualno močjo.

● Preden razložim svoje skromne misli o takoimenovanem jugoslovanskem vprašanju, kolikor se nas Slovencev tiče, moram nekaj povedati, kar bi bilo drugače samo ob sebi razumljivo, kar pa je dandanašnji treba še posebej poudariti. Izjavljam namreč, da ne govorim v imenu nobene stranke, še manj pa seveda v imenu celokupnega naroda, temveč čisto ponižno samo v svojem imenu. Ta izjava je bila potrebna zategadelj, ker sem v teh zadnjih tednih in mesecih opazil, kako govore v imenu celokupnega naroda oblastni ljudje, ki si jih ta narod prav gotovo ni bil izbral za svoje besednike.

● Za človeka z naravno kmečko pametjo, ki bi prav nič ne vedel, kaj je diplomacija, kaj politika in kaj državni pravdnik, bi ne bil jugoslovanski problem kar nič kompliciran in bi sploh noben problem ne bil. Tak človek bi rekel: »Če mislijo ti narodi, da so si sorodni in da bi najlaže in najbolje živeli, če bi bili združeni, naj se zgodi po njih želji, naj si v božjem imenu zgrade zvezno republiko jugoslovansko! Koristen za vesoljno človeštvo je samo narod, ki je zadovoljen in ki ima pogoje in prostora, da uveljavi vso svojo moč!«

● Ta najnaravnejša rešitev jugoslovanskega vprašanja se nam vsem zdi doslej še utopija in je morda res. Ovire so tako silne in mnogoštevilne, da se nam zde popolnoma nepremagljive. Utopije pa imajo že od nekdaj to čudno lastnost, da se po navadi uresničujejo.

● Kakor ste videli, sem smatral jugoslovanski problem za to, kar je: namreč za izključno političen problem. Za problem razkosenega plemena, ki se v življenju človeštva ne more uveljaviti, dokler se ne združi v celoto. To je vse! Kakšno jugoslovansko vprašanje v kulturnem ali celo jezikovnem smislu zame sploh ne eksistira. Morda je kdaj eksistiralo, toda rešeno je bilo takrat, ko se je jugoslovansko pleme razcepilo v četrto narodov s četverim čisto samostojnim kulturnim življenjem. Po krvi smo si bratje, po jeziku vsaj bratrance – po kulturi, ki je sad

večstoletne separate vzgoje, pa smo si med seboj veliko bolj tuji, nego je tuj naš gorenjski kmet tirolskemu ali pa goriški viničar furlanskemu. Bodi tega zgodovina, bodi kriv kdorkoli – jaz, ki dejstvo konstatiram, ga čisto gotovo nisem zakrivil.

● Toliko bodo priznali gotovo tudi najbolj hripavi ilirci: ako pride kdaj do političnega združenja jugoslovanskih narodov – in ne samo moja vroča želja je, temveč tudi moje trdno prepričanje, da do tega združenja res pride – tedaj se to ne more izvršiti drugače, kakor da se združijo enakopravni in enakovredni narodi. Že sama ta enostavna misel nam kaže polje, kjer moramo sejati in orati ne le zase, temveč za vse jugoslovanstvo. To pa je naše lepo domače slovensko polje. Pod avstrijskim valptom, v svoji ječi in revščini in mnogoštevilnih nalogah smo povzdignili svojo kulturo tako visoko, da je kras in veselo. To je izraz narodne moči, ki ne zaostaja prav nič za tisto močjo, ki se je pojavila pred Lozengradom in pri Kumanevem. Glejmo, da bomo v sebi zdravi, močni in vsaj duševno bogati (če ne drugače), tako da nekoč ne pridemo k bratom prosit miloščine, temveč da jim prinesemo darov; ali pa še bolje – da si pridejo bratje sami po te darove, preden bi jih mi ponujali.

● O kakšni ilirski navdušenosti pa v slovenskem narodu še govora ne more biti – to veste prav dobro vi sami in neumno bi se zdelo, če bi se lagali drug drugemu v obraz.

● Ostane še stvar, ob kateri človek ne ve, če bi se razsmejal ali razjokal. To je jugoslovansko jezikovno vprašanje, ki ga niso postavili avstrijski diplomatje, mojstri v neumnosti, temveč navdušeni ljudje, ki nobene jezika ne znajo. Posledice tega vprašanja že trdno občutimo – naši listi pišejo tako zanikrno slovenščino, da se zgražajo ob nji že upokojeni poštni uradniki. Jaz spoštujem radikalnost, ki je bila od nekdaj lepa čednost mladine. Ali če ta radikalnost zahteva, da pade slovenščina, samo zato, ker sta padla Odrin in Bitolj, tedaj hvaležno odklanjam to radikalnost.

dr. Janko Prunk

Slovenci in suverenost

Objavljamo del študije, ki jo je dr. Janko Prunk pripravil za nedavni zbor slovenskih kulturnih delavcev, posvečen vselej aktualnim in tudi še danes odprtim vprašanjem suverenosti slovenskega naroda. Celotno besedilo, ki zajema pregled »slovenske politične volje« vse do naših zdajšnjih dni, bo objavljen v eni naslednjih številčk revije Borec.

Med prvo svetovno vojno se je na Slovenskem zlasti od leta 1917 začelo pogosto uporabljati in zahtevati narodno samoodločbo in narodno suverenost. Res pa so Slovenci to zahtevali v okviru skupnega jugoslovanskega naroda Slovencev, Hrvatov in Srbov.

Razlog za takšno stapljanje slovenskega naroda v nekem enotno projektiranem jugoslovanskem narodu je bilo dvojne narave: po eni

strani je izviralo iz zmotnih idealističnih premislekov o jugoslovanskem kulturnem narodnem unitarizmu, po drugi strani pa je bilo takšno poudarjanje za Slovence politična strategija v boju za osvoboditev izpod nemškega jarma na temelju principa narodne samoodločbe in pravice do združitve vseh razkosanih delov »enotnega naroda« v skupno državo.

V takšnem smislu so for-

mulirane vse slovenske politične zahteve in programi med prvo svetovno vojno.

Tako najpomembnejši slovenski politični program med prvo svetovno vojno – majniška deklaracija govori o združitvi vseh ozemelj Slovencev, Hrvatov in Srbov v habsburški monarhiji na temelju narodnega načela in hrvaškega državnega prava v samostojno državno telo, prosto vsakega tujega gospodstva, zgrajeno na demo-

kratični podlagi. To je implicitno izražena zahteva po samoodločbi in »jugoslovanski« narodni suverenosti.

Še bolj eksplicitno je to povedal v neke vrste svojem testamentu tik pred svojo smrtjo Janez Ev. Krek v članku »Za narodno zedinjenje, 4. sept. 1917 v časopisu Hrvatska država: »Pomni Slovenec, Hrvat in Srb, da si sin enega slovanskega ljudstva na jugu Evrope in da ti občutka te edinosti ne bo vzel nihče, če si ga sam ne pustiš vzeti. Pomni: narodno življenje ni mogoče brez države. Beseda o enakopravnosti je stara. Mnogo tvojih ljudi se je slepilo z njo, gola resničnost pa je pokazala, da ni enakopravnosti brez svobodnega in samostojnega državnega razvoja. Vedi in uči se od Poljakov, ki kljub svoji tako imenovani avtonomiji trpijo v sedanjí vojni, da narodna avtonomija brez državnosti nima življenjske vsebine – zato pa: zedinjenje, in zedinjenemu narodu enotno, samostojno in svobodno državo!...« (J. Prunk, Slovenski narodni programi, Ljubljana 1986, str. 179).

Podobno je formuliran politični program Slovencev, Hrvatov in Srbov iz monarhije, leto dni pozneje tik pred njenim zlomom, 24. septembra 1918 v znani zagrebški izjavi: »Mir temelji edino na enaki svobodi malih in velikih narodov. Dejstvo, da je narod Slovencev, Hrvatov in Srbov etično enoten narod ter da mora ta enotnost ostati po splošno priznanem načelu nerazdeljena in brezpogojna, tako glede na njegov neprekinjen teritorij, kakor tudi na državno pripadnost. – Naš narod sprejema misel splošnega miru, ki se mora opirati na pravico samoodločbe narodov v že priznanem smislu, da mora narod sam odločiti o svojem življenju ter skleniti ali hoče ustanoviti samostojno državno celoto v skupnosti z drugimi narodi.« (Slovenec, 3. okt. 1918). Ko je dr. Anton Korošec, predsednik Jugoslovanskega kluba v dunajskem parlamentu 1. oktobra 1918 prebral to izjavo, je na koncu še poudaril, da »je ni umetnosti na svetu, ki bi mogla Hrvate in Srbe ločiti od Slovencev, ki bivajo v tej državni polovici, kakor tudi onstran državnih meja. Slovenci, Hrvati in Srbi hočejo biti skupaj, skupaj živeti in skupaj umreti!« (Slovenec, 3. okt. 1918). Prav osupljivo, kolikšna idealizacija in vera v nekaj neznane in nedoločnega! Pač izraz tedanjega časa in položaja.

Že po proglasitvi narodnega osvobođenja in ustanovitvi Države Slovencev, Hrvatov in Srbov so slovenski kulturni delavci na dveh sejah kulturnega odseka Narodnega sveta 16. in 18. nov. razpravljali o položaju in perspektivah slovenskega naroda v jugoslovanski državi. Bili so zelo različnih mnenj o bodoči državni ureditvi, ali naj bo republika, ali monarhija, ali naj ima centralistično ali federalistično obliko. Med večino udeležencev razprave je prevladovala skrb za bodoči položaj slovenskih narodnih interesov in bojazen, da utegne teža centralizma, majorizacije in pravoslavja ogroziti slovensko narodno samobitnost. Medtem, ko so tisti člani kulturnega odseka, ki so bili pripadniki liberalne Jugoslovanske demokratske

stranke izražali prepričanje, da krfska deklaracija (v bistvu unitaristična in centralistična, op. J. P.) zagotavlja Slovincem svoboden avtonomen razvoj, so pripadniki Slovenske ljudske stranke (SLS) sodili, da bo »potrebno dati v novi državi Slovincem največja poročstva za ohranitev slovenske samobitnosti in kulturne avtonomije«. V tem smislu sta najbolj jasno argumentirala v tistem trenutku ena najjasnejših glav v SLS, urednik Slovencev dr. Izidor Cankar in znani slikar Rihard Jakopič. Resolucije, ki je zahtevala kulturno avtonomijo za slovenski narod, ne glede na obliko državne ureditve, in je bila v tistem trenutku neke vrste slovenski narodni program, niso objavili zaradi nasprotovanja JSD, kateri so se njeni člani podredili.

V tistem času je svoje gledanje na jugoslovansko državo objavil tudi voditelj socialističnih mladinov inž. Anton Štebi. Izrazil je svoj kritični odnos do Srbov, ki da imajo drugačne civilizacijske poglede od Slovencev in bi se zato skupna država slabo razvijala. Zavrnil je možnost zedinjenja Države SHS s Kraljevino Srbijo in se zavzemal za razvoj samostojne države SHS do Drine. Ta njegov pogled je bil v tistem trenutku tako samosvoj, da se je od njega nekoliko distanciralo celo samo uredništvo socialistične revije Demokracija pod vodstvom Alojzije Štebi – Antonove sestre.

Na drugi strani so slovenski liberalci, organizirani v JSD, na sestanku svojega izvršilnega odbora 21. nov. zatrdili, da vidijo politično, gospodarsko in kulturno prihodnost jugoslovanskega ljudstva le v enotni državi Srbov, Hrvatov in Slovencev in se zavzeli za centralistično in unitaristično ureditev. (M. Zečević, SLS in jugoslovansko zedinjenje, Maribor 1977, str. 170). Takšno stališče je pripomoglo k sklepu Narodnega vijeća v Zagrebu o takojšnji brezpogojni združitvi s Kraljevino Srbijo in do realizacije take združitve 1. dec. 1918.

V Slovenskem narodnopolitičnem programu nov. 1918 ni bila teoretično razdelana in razglašena slovenska narodna državna suverenost, vtopljaljo so jo v skupno narodno državno suverenost Slovencev, Hrvatov in Srbov. »Slovenska narodna državnost« (tako jo imenuje na osnovi analize normativnih pravnih aktov slovenske narodne vlade Jure Perovšek v svoji razpravi v Prispevku za zgodovino delavskega XXV/1985) je novembra 1918 živel samo via facti v samostojnem življenju in delu Narodne vlade za Slovenijo. Jasna predstava o nacionalni suverenosti in lastni državnosti federativni državi z drugimi jugoslovanskimi narodi bo v slovenski politiki misli dozorela šele v prvi jugoslovanski državi. (J. Prunk, Slovenski narodni programi, Ljubljana, 1986, str. 43-44).

Prva leta v novi jugoslovanski državi so pomenila za Slovenski narod veliko neznanje in pokazalo se je, da se resnično ni znašel oziroma so bili on in njegovo vodstvo za nekaj časa zmedeni in obupani. Temu sta bili vzrok dve dejstvi. Z vstopom v jugoslovansko državo je slovenski narod vstopil v po-

polnoma drugačen civilizacijski krog, v katerem so bile navade političnega, socialnega obnašanja, gospodarskega, kulturnega življenja in sploh miselnosti bistveno drugačne od tistih, ki jih je živel in poznal slovenski narod. Takšnega sekularnega prehoda iz enega civilizacijskega kroga v drugi, kot je bilo s slovenskim narodom ob razbitju habsburške monarhije in ustanovitvi jugoslovanske države, ni doživel v tem času noben evropski narod in zato ni čudno, če so se v slovenskem narodnem življenju pojavili neki simptomi zgubljenosti in nelagodnosti. Druga stvar, ki je usodno vplivala na takšno razpoloženje v slovenskem narodu, pa je bila nesrečna razkosanost naroda in narodnega ozemlja, usoda, ki se je je narod pred in med 1. sv. vojno najbolj bal. Od matice naroda v jugoslovanski državi je bila ločena skoraj tretjina narodnega telesa in ta ločitev je bila s koroškim plebiscitom in rapalsko mirovno pogodbo, v jeseni 1920, videti dokončna. Tako se slovenskega naroda v jeseni 1920, ko so v jugoslovanski državi volitve za konstituanto, lotevali malodušje in dvom, kako bo z njegovim preživetjem. Zato v programih slovenskih političnih strank nimamo samozvestnih programov o slovenski narodni samoodločbi in suverenosti. Pri strankah je opaziti, da so še precej negotove in da se ne znajdejo v novem državnem okolju in pred novim beograjskim vodstvom. (Melita Pivec, Programi političnih strank in statistika volitv Slovenci v desetletju 1918–1928, str. 359).

Šele februarja 1921 je bila slovenska javnost seznanjena z izjavo slovenskih kulturnih delavcev, ki so se zavzemali za ohranitev individualnosti svojega naroda in proti unifikaciji. »V imenu mirnega medsebojnega delovanja in napredovanja, medsebojne bratske edinosti zagovarjajo slovenski kulturni delavci takšno ustavo, ki daje državi potrebno moč na zunanji, a obenem možnost razvoja imanentnim silam posameznih gospodarsko-kulturnih edinic na znotraj. Glede na vse to se izrekajo slovenski kulturni delavci za avtonomijo slovenskega, že tako dovolj razkosanega ozemlja...« (Naši zapiski, 1921, številka?)

Izjavo je sestavila skupina socialističnih disidentov: dr. Dragotin Lončar, Albin Prepeluh in Fran Erjavec, podpisalo pa jo je 49 slovenskih kulturnih delavcev iz vseh slovenskih političnih tabarov in neodvisni. Slovenska liberalna stranka, čvrsto vztrajajoč pri unitarizmu in centralizmu, v čemer je videla inštrument boja zoper konkurenčno klerikalno buržoazijo, je liberalne podpisnike te izjave, med njimi zlasti Ivana Prijatelja, ostro napadla. Klerikalna SLS je ravnala mnogo pametneje: narodno avtonomistične zahteve deklaracije kulturnih delavcev je dvignila na svoj ščit in vzela za svoj program, ki ga je nekaj dni pozneje predložila kot svoj ustavni predlog. Ta predlog se je zavzemal za avtonomijo Slovenije v sicer enotni državi z avtonomno pokrajinsko skupščino, ki bi imela zakonodajno pravico na svojem

ozemlju, izvzemši zadeve, ki bi po ustavi sodile v pristojnost državnih organov. »Glede na ne dovolj afirmirano slovensko državno-pravno tradicijo je bila to nekakšna kompromisna zahteva nekaj manj od federacije in nekaj več od navadne upravne de-

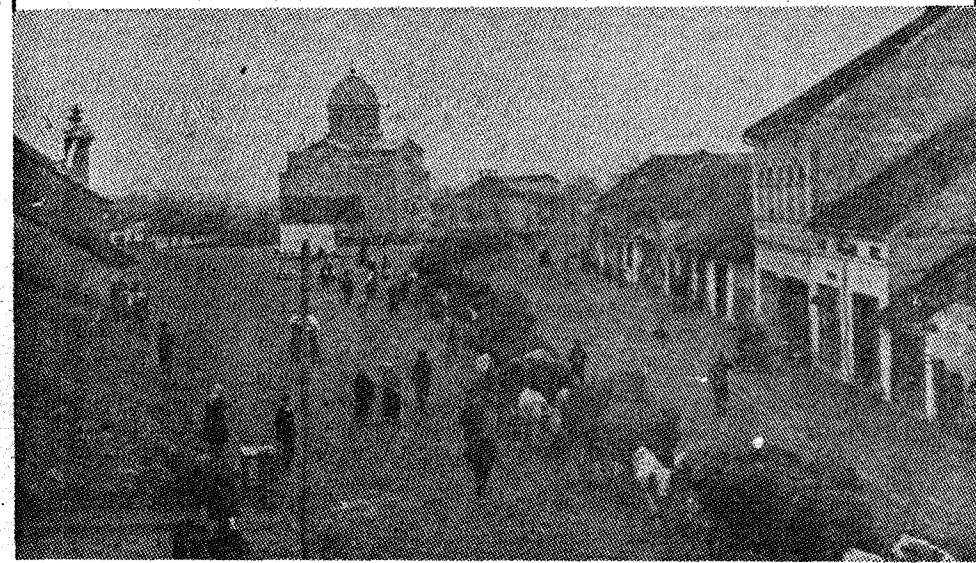
centralizacije«. (M. Zečević, Na zgodovinski prelomnici, Slovenci v politiki jugoslovanske države 1918–1928, Maribor 1987, str. 193).

Hiter gospodarski razvoj v jugoslovanski Sloveniji, hitra industrializacija in modernizacija socialne struktu-

re, ter kulturni razvoj, h kateremu je mnogo pripomogla leta 1919 ustanovljena slovenska univerza v Ljubljani, so v naslednjih letih prispevali k dvigu slovenske narodne samozvesti, ki se je izražala v zahtevi po samoodločbi in suverenosti.

Prva svetovna vojna je spremenila Evropo v veliko pogorišče in njene narode v mučenike, prav vzpon iz ruševin, katerega cilj je bila tudi ustanovitev skupne države jugoslovanskih narodov, za katero je najtežjo ceno plačal s svojim trpljenjem in junaškim žrtvovanjem srbski narod, pa je vreden trajnega zgodovinskega občudovanja.

Iz romana srbskega pisatelja Dobrice Čosića

Čas smrti

... Pred polnočjo, ob sključenem molku Nikole Pašića in polkovnika Živka Pavlovića, vojvoda Putnik, sede v postelji in naslonjen na tri blazine, ob svetlobi dveh svetilk z drhtečo roko napiše svoj zadnji ukaz komandantom armad, o katerega vsebini se je dolgo pogovarjal s Pašićem in Pavlovićem. »Napočil je trenutek, ko se spričo razmer moramo umakniti skozi Črno goro in Albanijo. V naši vojski sta morala in disciplina popustiti in vera v rešitev domovine je izgubljena. Stanje vojske je sploh nepovoljno. Bati se je, da se bosta zdaj, med umikanjem skozi Albanijo in Črno goro na Jadransko primorje, še povečala pobitost in razsulo v enotah, kakor tudi razkropitev in predajanje sovražniku v večjem obsegu. Da bi do tega ne prišlo, je treba vojakom pojasniti cilj našega umika in jih prepričati o njegovi potrebnosti. Kapitulacija bi bila najslabša rešitev, ker bi z njo izgubili državo, naši zavezniki pa bi nas popolnoma zapustili. In tedaj bi ne bilo nikogar, ki bi računali z nami, nas oskrboval z denarjem, orožjem in z vsemi potrebnimi in zastopal naše koristi. Bili bi popolnoma izgubljeni. Edina rešitev iz te naše situacije je umik na Jadransko primorje. Tam se bo naša vojska reorganizirala, oskrbela s hrano, orožjem in municijo, obleko in vsemi drugimi materialnimi potrebščinami, ki nam jih pošljejo naši zavezniki, in bomo spet dejavni, s katerim bodo naši zavezniki morali računati.

Država ni izgubila svoje biti; obstaja še naprej, čeprav na tujem ozemlju, dokler obstajajo vladar, vlada in vojska, kakršna koli naj bo že njena moč. Pripravljenost

zaveznikov, da nas podpirajo do kraja, in njihova neizčrpna moč bosta nazadnje zlomila sovražnika, naša domovina pa bo spet svobodna in povečana.

Prepričajte vse, da je ta umik naša državna potreba, rešitev države, in da je v teh težkih dneh naša rešitev v vztrajnosti, potrpljenju in skrajnem požrtvovanju vseh nas z vero v končni uspeh naših zaveznikov in da je zaradi tega...«

Preneha pisati in se z obrazom obrne k stenam: kateri stavek naj bo zadnji? Najreje bi ugasnil svetilko, poslal proč Pašića in Pavlovića in se sam, v mraku domislil tistega svojega zadnjega stavka srbski vojski. Postelja mu podrhteva. Zaradi vetra ali od njega? Tista zadnja beseda ni treba, da bi bila zmaga. Že preveč je bilo v državi, zmagi in upanju v druge, to so Pašićeve misli, to je politično dožemanje vojne in zgodovine. Zdaj je treba nekaj reči o usodi človeka in naroda na tej zmrznjeni zemlji v mraku. Ali samo: Pazite na zdravje! Končati z zdravjem. Bolnemu človeku ni potrebna ne svoboda in ne domovina. Posmešnil bi se mu Živojin Mišić. In mnogi, mnogi. Ob takšnem času so stri Grki dejali: »Mesto niso zidovi, mesto so ljudje« in se umaknili na odprto morje. Tudi on bi moral reči: Domovina ni državno ozemlje, domovina je svoboda...

Naj pokličem zdravnika, gospod vojvoda?

On strogo pogleda svojega pomočnika in pripiše zadnji stavek svojega zadnjega ukaza:

treba je vztrajati do konca.

Odločna beseda borcev

Na osmi seji občinskega odbora ZZB NOV Jesenice so pregledali družbenopolitične in gospodarske razmere v občini. Predsednik Stane Križnar je ob naštevanju napak dejal, da na vse mogoče razlage o njih borci ne bodo pristali, nujno pa je potrebno ugotoviti, katere so napake, ki so povzročile sedanjost razmere na Kosovu ter Jugoslaviji. Vse borce pa je pozval na pogum in da se s kritičnim duhom, predvsem pa z delom, lotijo družbenih nalog, ki ne prenesejo več odlaganja.

V razpravi je sodelovalo 25 članov in gostov. O gospodarskih razmerah v občini je največ govoril predsednik iz-

vršnega sveta skupščine občine Tomaž Kršmanc. Navedel je, da so tudi v jeseniški občini težave, saj je železar- na, največja delovna organizacija na tem območju, zaradi odplačevanja večjih kreditov, kot je bilo predvideno, v težkem finančnem položaju. Kljub temu pa je razveseljivo, da so ob polletnih rezultatih ugotovili pozitivne kazalce. Tovariš Kršmanc je poudaril pomen negospodarstva v tej občini. Prepričani so, da se bo tudi v prihodnje zagotavljala približno enaka višina sredstev kot doslej, predlagajo pa tudi, da bi zdravstveno skupnost na Gorenjskem organizirali na drugačen način.

Jože Gazvoda se je vključil v razpravo in dejal, da vse borce in občane globoko vznemirjajo gospodarske, politične, nacionalne in socialne razmere v državi. Globoko so zaskrbljeni, ker ni dovolj enotne volje za razreševanje nakopičenih problemov, ker se razraščajo nacionalni pritiski, ker se razbija enotnost v državi. Slovenija je pod močnim pritiskom, ker ne more pristajati na vse ustavne spremembe. Zavedamo se obveznosti do federacije, saj desetina prebivalcev naše republike prispeva za skupne potrebe četrtino sredstev. Močno podpirajo upravičene zahteve delovnih ljudi, da se na odgovorna mesta izvolijo sposobni, predani ter delovni kadri. Ugotovili so, da v tem okolju živi

in dela veliko delavcev iz vseh delov Jugoslavije in da življenje teče v zožitju. Predstavljena je bila zahteva, da se spoštuje ustava v vseh delih Jugoslavije in da se tudi po njeni spremembi vsebina ne sme oddaljiti od sklepov avnoja. Z vso odločnostjo obsojajo in zavračajo podtikanje in neresničnost o Sloveniji v nekaterem jugoslovanskem tisku. Službam, delovnim in drugim organizacijam so naslovili zahtevo, da z vso odgovornostjo skrbijo za socialni položaj delavcev, ki z uspešnim delom ne dosežejo dovolj za preživetje.

Ob koncu seje so sklenili, da bodo vsi člani odbora zagovarjali navedena stališča tam, kjer sicer delujejo.

Branko Blenkus

Ob 46-letnici 5. SNOUB Ivan Cankar

Narod si bo pisal sodbo sam...

Peto SNOUB »Ivan Cankar« je ustanovilo Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet s svojo odredbo 16. septembra 1942. leta, sestala pa se je na slovesnem zboru vseh sestavnih enot 28. septembra 1942 v vasi Lapinje na Kočevskem. Ob ustanovitvi je brigada štela od 350 do 360 partizanov in partizank in je bila oborožena s težko strojnico, enajstimi puškomitraljezi, puškami, pištolami in bombami. V popolni sestavi je imela tudi ves poveljniški kader, kar je bilo za tiste čase prava redkost.

Cankarjeva brigada se je borila na Dolenjskem, Notranjskem, v Beli krajini in zahodni Hrvaški (Žumberak in Gorski kotar), kjer so se kovalale najbolj dragocene vezi bratstva in enotnosti. Od svoje ustanovitve 1942 do osvoboditve je vodila 293 pomembnejših bojev, od katerih jih je 230 potekalo na odprtem terenu, poleg tega pa je napadla 63 postojank ter jih od teh 23 zavzela. Cankar-

jeva brigada je izbojevala številne zmage. Napad in uničenje belogardistične postojanke v Pletterjah 19. februarja 1943. leta sodi med pomembnejše zmage bork in borcev Cankarjeve. V Pletterjah pa so belogardiste dokončno pregnali.

Pravgotovo so in bodo ostale zmage in porazi cankarjevcev zapisani v zgodovino z velikimi črkami. Velikimi črkami, kot so bile, denimo, velike žrtve 4. bataljona na Javorovici nad Šentjernejem. Ta samotna gorska vasica je 16. marca 1944 za kratek čas postala krvavo prizorišče dejanja, kjer je padlo 125 borcev, le desetim je uspelo prebiti obroč.

Ta kratek opis Cankarjeve smo namenili preživelim borkam in borcem 5. SNOUB Ivan Cankar, ki so se v soboto, 19. novembra v ljubljanskem Domu JLA udeležili letnega zbora ob 46-letnici ustanovitve brigade. Namenili smo ga tudi mladim, ki nadaljujejo tradicije Cankarjeve prav v času, ko

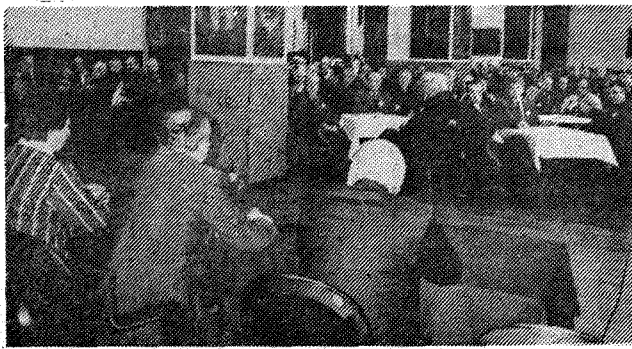
mnogim preživelim že pojmajo moči, saj čas vendarle zahteva svoje...

Po krajšem uvodnem nagovoru Ivana Japlja je zbranim govoril Alojz Hren, ki bo tudi v prihodnje predsednikoval odboru skupnosti 5. SNOUB »Ivan Cankar«. V svojih mislih se seveda ni mogel izogniti evforiji ob reformah in ustavnih spremembah, zlasti pa napadom na slovensko vodstvo. »Narod si bo pisal sodbo sam«, kot je izrekel Ivan Cankar, je tudi stališče borcev Cankarjeve, ki se prav tako zavzemajo za samobitnost in suverenost slovenskega naroda.

Ob koncu zbora so razrešili dosedanj odbor skupnosti borcev Cankarjeve in izvolili

novoga. Najzaslužnejšim posameznikom in organizacijam so izročili plakete, priznanja in odličja. Plaketo Cankarjeve brigade je prejelo tudi naše uredništvo TV-15 Naš tovariš. Prenašanje izročil na mlajše rodove, sodelovanje s pripadniki JLA in TO, razvijanje samoupravnega sistema, zbiranje dokumentarnega gradiva, še nadaljnje sodelovanje z domaćimi občinami in nadaljevanje s športnimi prireditvami so samo ene izmed nalog skupnosti borcev Cankarjeve. Kljub težavam sedanjega časa jim nalog ne bo težko uresničevati, vsaj zatrdili so tako na zboru v Domu JLA v Ljubljani.

Jože Čurin

Javke brez hajke tudi v Avstriji

Po nedavni javni predstavitvi Javk brez hajke v Ljubljani je 17. novembra tudi Zveza koroških partizanov v Celovcu pripravila tiskovno konferenco na sedežu Zveze Slovenskih organizacij. Zbrali so se številni (slovenski in nemški govoreči) novinarji, uvodno razlago pa je imel Janez Wutte-Luc, predsednik Zveze koroških partizanov v Celovcu; ta je pred leti tudi sprožil zamisel o nekakšni koroški partizanski magistrali. Po daljšem iskanju so se odločili za zgodovinsko-turistično izvedbo, ki nevsiljivo nudi skupno 155 javk na obeh straneh državne meje, ki naj ne bo ločnica, ampak povezovalka obmejnih predelov. Slikovito je prikazal strah naših aktivistov in drugih partizanskih sodelavcev tik pred koncem vojne, da jih bodo partizani po vojni pozabili. Ne samo Javke brez hajke, ampak tudi druge številne akcije, vključno s slikanjem najbolj poznanih domačij, dokazujejo, da do pozabe ni prišlo.

Dr. Anton Skobir, predsednik Skupnosti koroških partizanov v Ljubljani, je poudaril posebno obmejni in mednarodni pomen javk, Radio Lipičar pa je opisal njihov turistični pomen in

možnost.

V drugi točki dnevnega reda je bila predstavljena posebna številka Vestnika koroških partizanov s slovenskimi nemškimi članki, ki pomeni izvedbo zamisli o zbiranju gradiva o medvojnem sodelovanju slovenskih in nemških govorečih Avstrijcev – protifašistov. Izdajo tega Vestnika je zato zadovoljno sprejel in celo nudil strokovno pomoč Dokumentacijski arhiv avstrijskega gibanja (DOW) na Dunaju. Ta Vestnik naj bi na predvečer petdesete obletnice priključitve Avstrije k nacističnemu raj-

hu in začetku genocida nad koroškimi Slovenci, prispeval k osveščanju javnosti, obenem pa opozoril na gibanje, ki tudi danes še vedno vidi v koroških Slovencih sovražnika, ki ga je treba s sredstvi nasilne germanizacije izničiti. O tem sta spregovorila dr. Marjan Štrum, tajnik Zveze slovenskih organizacij v Celovcu in prof. Olga Kastelic-Marjetka, predsednica uredniškega odbora Vestnika Koroških partizanov.

Tretja točka predstavitve v Celovcu pa je bilo poročilo o poteku dela za skorajšnjo izdajo publikacije, ki ima še

delovni naslov »Peršmanov vodič«. V njem naj bi bil kratek prikaz protifašističnega delovanja na Koroškem, tako z vojaške, kakor tudi s politične, zdravstvene in tudi drugih strani. Gradiva je zbranega za debelo knjigo, izšlo pa bo v manjši knjižici. Delovni naslov »Peršmanov vodič« je nastal zato, ker v tamkajšnjem muzeju NOB številni obiskovalci stalno sprašujejo o podrobnostih, številkah in tudi imenih ter krajih, kar jim želimo podati v opisani izdaji. Obisk Peršmanovega muzeja je nad vsemi pričakovanji. O tem je poročal največ dr. Mirko Messner.

Rado Lipičar

Sestali so se borci Cankarjeve

V klubu UNZ Maribor so se sestali na skupščini pododbora V. SNOUB Ivan Cankar borci Cankarjeve brigade, ki živijo na Štajerskem. Tajnik pododbora Jože Košir je povedal, da je delo pododbora zamrlo, poživili pa naj bi ga s tesnejšo povezavo z odborom brigade v Ljubljani. V odboru naj bi poleg ohranjanja izročil okrepili tudi razvoj ljudske obrambe in družbene samozaščite ter skrbeli za zbiranje dokumentarnega gradiva o bojni poti brigade. Sodelovali bodo z enotami JLA, Teritorialne obrambe in mladinskimi pohodnimi enotami. Navezali bodo stike s krajeveno skupnostjo Ivan Cankar in osnovno šolo Ivan Cankar. Skrbeli bodo tudi za obeležja

iz NOB, ki so danes posvečena borcem Cankarjeve brigade. Pri svojem delu se bodo naslanjali tudi na mestni odbor ZZB NOV Maribor, ki kaže posebno razumevanje za delo odborov in pododborov posameznih partizanskih enot. Razpravljali so tudi o podeljevanju priznanj in odlikovanj, k oživitvi dela odbora pa bodo prispevali s tovariškimi srečanji in pogovori z borci. Ne bodo pozabili tudi na svoje bolne in starejše soborce. Za predsednika odbora pododbora Cankarjeve brigade so izvolili Jožeta Koširja, za podpredsednika Rudija Rogla, za tajnika pa Toneta Križana.

Marjan Kos

Spominska lipa padlim

Prvega oktobra 1988 so borci nekdanjega Jurišnega bataljona 18. slovenske divizije na Smuki pri Starem Logu v spomin padlim tovarišem posadili spominsko lipo in odkrili ploščo 16 padlim. Preživelim borcem, krajanom iz Kočevja, Starega Loga, Smuke in njene okolice sta spregovorila predsednik ZB občine Kočevje tovariš

stenčnih zahtevah po demokratičnem razvoju. Mladini, ki jo resnično skrbi naš jutri, moramo razumno in umirjeno priznati njihova razmišljanja in krivico do odlaganja.

Predstavnik delovne organizacije »Medved« je v imenu delavcev te organizacije prevzel obe obeležji v varstvo.

Nace Karničnik in nekdanji komisar bataljona Andrej Šturm. Oba sta se splošnim odobravanjem dotaknila tudi težkih razmer v domovini, o potrebni enotnosti Slovencev tudi težkih razmer v domovini, o potrebni enotnosti Slovencev v svojih ek-

Pred proslavo je bil zbor skupnosti borcev bataljona, na katerem so izvolili svoj odbor, ki ga bo vodil nekdanji borec Ivo Jelen. Osrednja tema na zboru je bila pisanje monografije enote, ki jo bodo končali prihodnje leto.

Andrej Šturm

»Boji so dosegli svoj vrhunec v ofenzivi med 15. marcem in 27. aprilom na območju Lašč, Kot, Sv. Petra, Smuke, Gornje in Dolnje Tople Rebre, Komolca, Rdečega kamna, Krišlerjev in kote 691, Kravskega vrha, Mengvasa, kote 416 in ob cesti Smuka – Stari log. Boji so trajali brez predaha noč in dan. Poleg artilerije in minometalcev je sovražnik uporabljal tudi metalce ognja. V juriših, napadih in protinapadih so položaji menjavali gospodarja iz dneva v dan, iz ure v uro.

V nekem takem hitrem odločnem naskoku je naš bataljon prodril ob cesti daleč v zaledje sovražnika, skoraj do Starega loga, kjer je ob cesti razbil močno zasedo nemških vojakov in jim zaplenil protitankovski top. Top so borci vlekli in skrili v eni izmed mnogih vrtač, kjer so ga gozdni delavci odkrili šele po osvoboditvi.

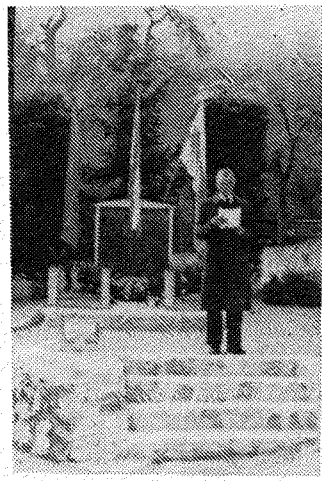
Pobočja Roga so se tresla od eksplozij tisočih in tisočih granat, min in rafalov mitraljezov. Koliko je padlo v teh bojih naših borcev – partizanov ne bomo nikoli točno ugotovili, prav tako tudi ne števila padlih sovražnikov. Padli so borci, komisariji in poveljniki. V teh nekaj dneh, neprestanih bojov, je samo v našem jurišnem bataljonu padlo 19 borcev...

Skrb za spominska obeležja

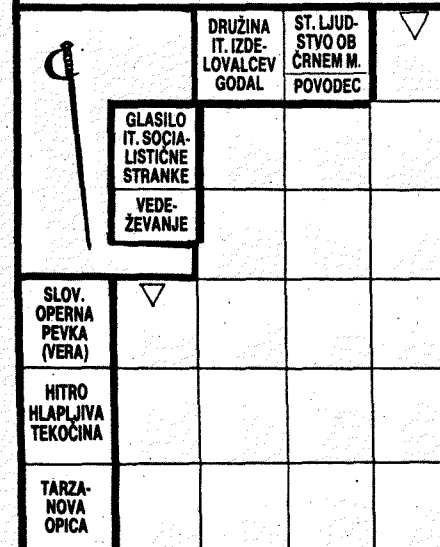
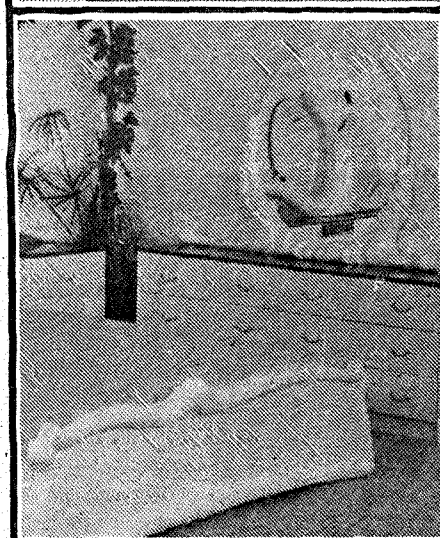
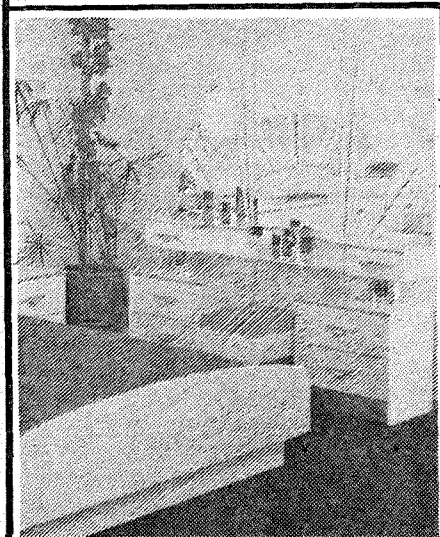
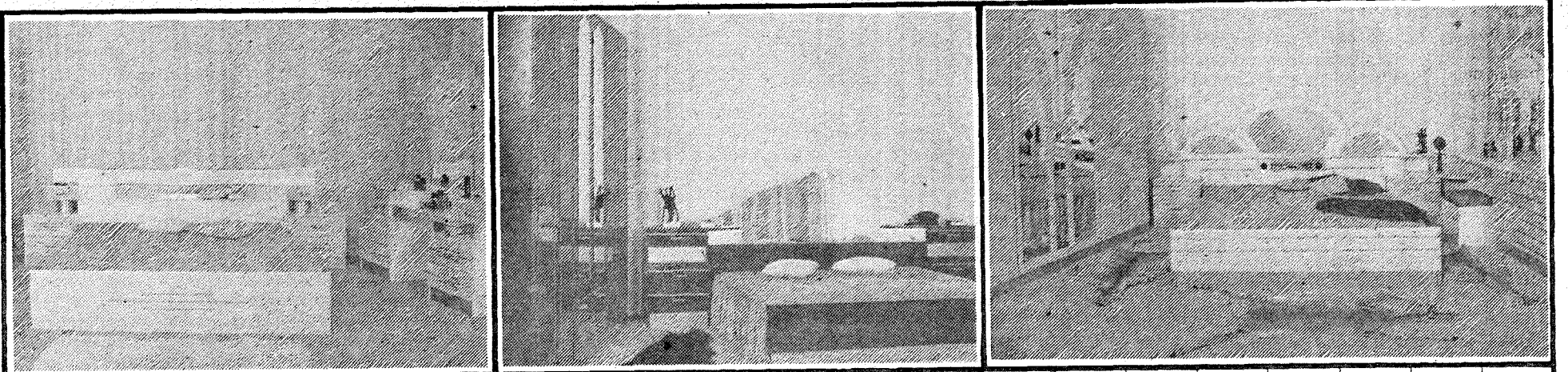
Krajevna organizacija ZB NOV Vrhpolje v občini Domžale skrbi za spominska obeležja na svojem območju. Letos so pri osrednjem spomeniku pozidali stopnice in ga osvetlili. Finančna sredstva je prispevala krajevna skupnost v obliki dotacije, zidarska dela pa so opravili člani borčevske organizacije. Ta ureditev je prispevala k lepšemu videzu samega kraja, je pa tudi izraz zahvale našim padlim krajanom.

Jože Novak

Pred 1. novembrom so učenci podružnične osnovne šole skupno z učiteljicami uredili spominsko obeležje, položili vence in prižgali svečke. Na dan mrtvih je bila ob 9. uri dopoldan žalna slovesnost pred spomenikom 35 padlih borcev in žrtvam fašističnega nasilja. Predsednik borčevske organizacije Tone Peterka-Gregor je

**i
m** | TOVARNA
POHIŠTVA
IZTOK
MIREN

MILAN LINDIČ	▽	▽	UPORABA	LITERAT SAMOKOVLJICA	KUP	POČELO TAOIZMA	STANE LIPAR	▽	▽	KOMUNIKACIJSKI OBJEKT	PAUL NEWMAN	MAKED. POLIT. DELAVKA (VERA)	AMERIŠKI SLIKAR (ABRAHAM)	GLEDA LIŠČNIK BORŠTNIK	RUSKI SKLADatelj (CESAR)	SODNIK V GRŠKEM MIT. PODZEMLJU
DOVRŠNI PRETEKLI ČAS							VRSTA HLAC									
NOTNO ZNAZENJE, NOTA							NAJVIŠJI VRH AMERIKE									
VODILO, AGENS							PRITOK SELDE IZBRANA DRUŽBA				IME PREBIVALCA PO KRAJU PRODNIK					
ODISEJEVA DOMOVINA						GLAVNI ŠTEVNIK SL. LITERAT (JOŽE)			ILIRSKA KRALJICA VRSTA TOLKALA						KANDIRANI POMORANČNI OLUPKI	AVTOR VINKO KORENT
EMIL ADAMIČ			TOVORNJAK PREKUCNIK	MAJHNA DOLINA PISATELJ WILDE						KOŠIR SL. NOVINAR IN PIS. (ZORAN)						JUŽNO-AMERIŠKA DRŽAVA
DEGAS EDGAR	REKA V JUŽNI AMERIKI	ZVEZA DRŽAV GOROVJE V BOSNI				GL. MESTO GRČIJE SODOBNIK KELTOV					VELIKAN NEKDANJI OSOMO- SOLEC		IRSKA (ORIG.) NADLEŽNA ŽUŽELKA			
▷									GR. BOG LJUBEZNI TEK, APETIT					IMENIT- NOST, OD- LIC- NOST	NADA VIDMAR VRSTA VRBE	
▷																
VZOR						STEKLE- NICA ZA SODAVICO	KNJIGA ZA NAJ- MLAJŠE									
AMER. PISATELJ (FRANK)							ST. DEL MARIBORA GRADBENI STROJ						RIMSKI PESNIK IGRALKA TURNER			
OGULIN		NEDOLOČEN, NEPRI- JETEN OBČUTEK	PESNIŠKI POLNOSTIK ZEMELJ. SILA						GRŠKA BOGINJA MORJA	IT. PO- PEVKAR SKAND. M. IME						
DEL SKELETA						SLAV- NOSTNA PRIREDITEV								IRIDIJ STARO BRENKALO		
KRAJ PRI LJUBLJANI						OŠTEVAN ČLOVEK PISEC FLEMING									FRANC. FILM. IGRALEC	ZDRAVNIK ZA ZUNA- NJE BOLEZNI
	KOSILO							SRBSKO M. IME AM. PEVKA (YOKO)								
						FR. REKA, PRITOK SARTHE SELEN					RISBA TONE KROVNIK	OČKA				
											PREBI- VALEC TRENTE	REKA IN DEPARTMA V FRAN- CIJI	ŽIVČNI PRETRES	ETIOPSKI KNEZ KRHK KOVINA		
PRAŠIČ STARI SLOVANI		MAJHEN PRT	NEUMNOST, NESMISEL ODHOD Z BOJISČA			IT. PISEC (UMBERTO) NEMŠKO Z. IME			GL. MESTO UZBEŠKE DESKA V PLOTU							
							ALBERT EINSTEIN	PESNIK PONIZ	SAMOSTAN. PREDSTOJ. KOS POHIŠTVA						MESSINA MESNA JED	
			ŽGANI APNEVEC	SLOV. PEVEC ZABAVNE GLASBE												
				NEMŠKI PIANIST (CARL) KONICA									SL. LIT. ZGODOVI- NAR (JOŠIP) LAJT			
			AM. PISEC (EDGAR ALLAN) NIZOZEMSKA				MESTO V ZAHODNI FRANCIJI							ZETTER- LING DELAJSKA ENOTNOST		
REKA ANIZA (NEMŠKO)							PREBI- VALKA EVROP. DRŽAVE					PISMENI ODGOVOR				
ČRNA TKANINA ZA POD- LOGE												PRISTAŠ DEIZMA				

V spomin na tovariša Maria Fantinija – Sassa, poveljnika udarne divizije »Garibaldi Natisone«

V noči čez reko

Italijanska udarna divizija »Garibaldi Natisone«, ki ji je poveljeval tovariš Mario Fantini-Sasso, se je sporazumno s štabom IX. Korpusa NOVJ in odobrenjem italijanske C. V. L. (Corpo volontari della Libertà) opredelila 7. novembra 1944. za operativno odvisnost od IX. Korpusa NOVJ.

Italijansko divizijo so tedaj sestavljale: 156. brigada »Bruno Buozzi«, 157. brigada »Guido Picelli« in 158. brigada »Antonio Gramsci«. Oddelki divizije so se do odhoda na levo stran Soče borili okrog Gorice, v Goriških Brdih, širom Furlanije, Benečije in Režije.

28. novembra 1944. se je bataljon »Mazzini« premaknil na levo stran Soče in se vključil v XXX. divizijo IX. Korpusa. Vse ostale enote divizije »Garibaldi Natisone« so se začele pripravljati za prehod na levo stran Soče 24. decembra 1944. O pripravah in pohodu 156. brigade »Bruno Buozzi«, v katero se je vključil tudi štab divizije, je garibaldinec Tarcisio Rizzi-Harlem, pripadnik te brigade, pripovedoval tako: »Naš bataljon »Fronte della gioventù« je 24. decembra taboril v Spodnjem Tribilu, na ozemlju severno-vzhodne Benečije. Tu so nas vse borce zdravniško pregledali. Pregledali so nam tudi stanje orožja, obutve in obleke. Vse tiste, ki so bili v kočljivem zdravstvenem stanju, so izločili iz bataljona. Ob 11. uri so nam pripravili obilno menažo, ki smo jo použili skupaj s prebivalci kraja. Kmalu po obedu so nas sklicali v zbor in odkorakali smo v Zgornji Trbil, kjer so nas že čakali ostali oddelki brigade.

Pozno popoldan, ko so identitete poskrbeli za večje količine hrane in drugega blaga, so nas na prostoru pred vaškim pokopališčem v sestavi celotne brigade sklicali v zbor. Tu smo v vrsti z vsem orožjem z enominutnim molkom počastili spomin na soborce, ki so bili pred nekaj dnevi pokopani na tem pokopališču. Po opravljenem častnem pozdravu padlim soborcem smo v gosjem redu krenili na svoj težki pohod, ki je v hudi zimi, po zasneženih in ledenih stezah

Mario Fantini – Sasso

s prehodom dveh rek, trajal več dni in noči.

V nekem kraju smo bili že prepričani, da nas je sovražnik že odkril. Priletela je raketa in padla prav ob koncu kolone. Ker pa je bil naš cilj še pred polnočjo doseči Sočo, je padlo povelje takoj podaljšati razmik eden do drugega in s pospešenim korakom nadaljevati pohod. Kot kurir sem pešal skupaj s Titom Angelijem, namestnikom komisarja brigade; zato sem bil s prenašanjem povelj v stalnem diru. Posebno hudo je bilo, ko se je pretrgala zveza s prenašanjem povelj eden do drugega po koloni. Tedaj sem tekel od čela pa do konca in obrat-

no. Ko smo prispeli na Livenk, naše zadnje vasi na desni strani Soče, smo se spustili v smer med Kamnom in Tolminom. ko je predhodnica dosegla glavno cesto Gorica-Kobarid, se je takoj razporedila na položaje in nam iz obeh strani zavarovala dohod do Soče. Na desnem bregu Soče je komandant brigade Mario Zulian-Sandro prejezdil del brega Soče in določil kraj, kjer naj bi reko prebredli.

Kot izkušen komandant je Sandro dobro poznal sovražnikove navade, zato je malo pred polnočjo dal povelje, naj se vsi do golega slečemo in pripravimo za prehod Soče. Točno ob polnoči, kot je komandant predvideval, so sovražnikove posadke v Tolminu in okolici v pozdrav božiča začele streljati v noč.

Nastal je pričakovani trenutek in ob sovražnikovem drdranju mitraljezov in pokanju pušk, ki so preglašovali naše neizogibno ropotanje opreme, smo se pognali v vodo. Ko je prva skupina dosegla levi breg Soče, se hitro oblekla in obula ter je takoj zavzela položaja in zasedami nas zavarovala od morebitnega sovražnikovega presenečenja iz te strani reke. Dobro se spominjam, da tista božična noč leta 1944. je bila zelo mrzla, toplota zraka se je sukala okrog 15° pod ničlo. Ko smo se do golega slekli in sezuli, smo eni privezali skupaj čevlje in si jih dali okrog vratu, drugi v na-

hrbtnik, odvisno od količine blaga, ki smo ga posamezno nosili. Orožje smo zavili v obleko, ki smo jo skupaj s še drugim blagom tiščali med visoko dvignjenimi rokami. Nekateri so si obleko in čevlje privezali na konec puške ali mitraljeza in jo dvignili visoko čez ramena. Večidel borcev se je držal navodil nadrejenih. Nekaj je bilo tudi takih, ki se niso hoteli sleči in so ledeno mrzlo Sočo prebredli kar oblečeni. Vodo smo bredli, kolikor je bilo mogoče hitro, ali tudi pri tem so nastajale težave. Najhujše je bilo tistim, ki so bili bolj nizke rasti; tem je gladi na vode segla celo do pazduhe. Divizijskega zdravnika, dr. Lea Levija-Galeno, doma iz Ledada, ki je bil precej nizke postave, je vodni tok odnesel v neko globino. Šele ko so soborci opazili, da njegov klobuk plava po vodi, so se ovedli, da mu grozi resna nevarnost in ga poslednji trenutek rešili. Noč je bila zaradi mesečine zelo svetla. Skaljena voda pa je zakrila vse in marsikdo je z boso nogo brnil v podvodno kamenje in zavpil, kar nas je spravljalo v nevarnost. Med vodo in ledeno mrzlim zrakom smo se počutili, kot da bi nas nekdo z ostrim rezilom rezal.

Ko smo se vsi spravili na levi breg Soče, smo se hitro obuli in oblekli. V koloni smo z našo neodložljivo nalogo krenili naprej. Na novem nepoznanem ozemlju smo postajali več ali manj vsi vznemirjeni. Zavedali smo se, da gremo naproti težkim nalogam, ki nas bodo vpletle v krvave boje. Odhajali smo iz naše Furlanije in za seboj puščali nezaščitene svojce, izpostavljene divjanju sovražnika. Tolažilo nas je destvo, da se borimo ramo ob ramo s Slovenci proti skupnemu sovražniku in da bomo dokazali, da eno je fašizem, drugo pa italijansko ljudstvo.

Po desetih dneh težkega pohoda, ko smo prekoračili tudi reko Bačo in prehodili več hribovitih naselij, smo končno prispeli na Cerkljansko. Medtem, ko je 156. brigada »Bruno Buozzi« nemo-teno brez vsakih izgub prispela na Cerkljansko, sta se za njo pomikali še ostali dve brigadi. 158. brigada »Antonio Gramsci« je bila napadena nekje pred prekoračenjem reke Bače. Napadli so jo najprej italijanski vojaki bersaljeri – »republikani« in nato še Nemci, ki so uporabljali tudi minomete. Brigada je utrpela izgubo treh mul z nekaj hrane in drugega blaga. Večje izgube je utrpela 157. brigada »Guido Picelli«, ki se je zadnja pomikala v smer reke Bača. Tedaj je bil sovražnik očitno že seznanjen o premikih nekih partizanskih enot in je brigado pričakal na položajih tako, da jo je, ko je brigada nesluteno dosegla sotesko reke Bača, silovito napadel. Presenečeni garibaldinci so

156. brigada »Bruno Buozzi« je pristop k operativni odvisnosti od IX. Korpusa NOVJ slavnostno proslavila. O tej slavnosti je zidni časopis prištabne čete brigade, »Tra un pidocchio e l'altro«, z dne 20. novembra 1944. v smiselnem prevodu objavil tako:

»DAN, VREDEN SPOMINA

Včeraj smo borci 156. brigade »Garibaldi Natisone« slovesno proslavili pristop k IX. Korpusu. Proslavi sta prisostvovala poleg komandanta in komisarja brigade tudi komandant in komisar divizije. Prijetnemu vzdušju je botrovala tudi narava, ki nam je pripravila prelep sončen dan. Vsem prisotnim je dogodek vtil vero v mladost in nas napolnil z vedrino in ponosom. ... Iz zbornega mesta se sliši točna in jedrnata povest starešin, ki ob pripravah slavnosti mirno čakajo na nastop, saj zaupajo v stopnjo izurjenosti svojih oddelkov.

Ko se borci bataljonov razvrstijo in pripravijo, se na povelje komandanta brigade prične mimohod. Prvi otvorijo mimohod borci z minometi, ki predstavljajo bolj majhen, a pogumen oddelek, lepo sestavljen in opremljen. Sledi bataljon »Manara« s petjem partizanske pesmi, sijajen kot vedno nam daje vtis, da je njegovo izročilo zvestega in hrabrega oddelka neizpodbitno. Z nič manjšo udarnostjo in ponosom gredo mimo borci bataljona »Miniussi«, čigar slavni boji so še vedno prisotni. Nato sledijo borci bataljona »Fronte della gioventù«, ki smelo tekmujejo z ostalimi bataljoni. Mimohod zaključujejo borci komaj ustanovljene bataljona »Val Natisone«, ki nam vzbudi občudovanje zaradi že dosežene izvrstne stopnje izurjenosti in navdušenja borcev.

Ob koncu mimohoda je komandant brigade srečen, zadovoljen in ponosen. Komandant in komisar divizije čestitajo komandantu brigade z besedami polnimi pohvale.

Na povelje tovariša Piave se bataljoni urno razporedijo v polkrog. Tu spregovori borec tovariš Silvio in v kratkem nagovoru, ki se nanaša na spodbujanje našega boja, obrazloži tudi razloge o naši odvisnosti od IX. Korpusa. Prepričljivo prikaže smisel današnje slovesnosti.

Tovariš Vanni je s svojo znano sposobnostjo govora prižgal iskro navdušenja med borci. Poudaril je, kako neizmerno pomembna je zvestoba, predanost boju in pripravljenost na žrtve. Po končanem govoru so vsi zapeli partizansko pesem »Attraverso valli e monti«.

Slovesnost se je zaključila s praktičnimi vajami o spretnosti uporabe orožja in športnimi igrami.

Vtisi tovarišev Sasso in Vannisa bili, da je med borci visoka morala, kar daje upanje, da se bo tako nadaljevalo do konca zmage. – «

se takoj organizirali v protinapad in se rešili z občutnimi izgubami. Sovražnikov napad je brigado prisilil, da je spremenila smer pohoda. Namesto da bi krenila za ostalimi brigadami, je odšla čez hribovite predele nad Podbrdom in Davčo in se po večurnim pospešenim maršem pojavila na Cerkljanskem.

Po prehodu Soče se je divizija borila na ozemlju severne Primorske, delu Gorenjske in Notranjske. V začetku marca 1945. se je divizija priključila tudi 20. »Tržaška« brigada (Triestina d'Assalto), ki je delovala v sestavi XXX. Divizije IX. Korpusa. Po odhodu divizije na Dolenjsko aprila 1945. pa še 24. brigada »Fratelli Fontanot«, ki je delovala v sklopu VII. Korpusa NOVJ. Deli divizije so 6. maja 1945. skupaj s silami IV. jugoslovanske armade in drugimi slovenskimi enotami ykorakali v Ljubljano. 20. maja 1945. pa je celotna divizija prispela v Trst in v spremstvu oklepne enote organizirala svoj mimohod. Garibaldinci udarne divizije »garibaldi Natisone« so bili demobilizirani 24. junija

1945. v Vidmu. Po izjavi komandanta divizije Maria Fantinija Sassa, se je v diviziji borilo nekaj čez 5000 garibaldincev, od katerih jih je okrog 1500 padlo.

Tovariš Sasso si je tudi po končani vojni prizadeval za dobre sosedske odnose. Kot dolgoletni predsednik AN-PI-VZPI za Goriško pokrajino je bil povezan tudi z obzorom ZZB NOV občine Nova Gorica in sodeloval pri urejanju in postavitvi spominskih obeležij in spomenikov padlim italijanskim in slovenskim partizanom. Veliko truda je vložil tudi pri postavitvi spomenikakostnice v Trziču (Monfalcone), kjer počiva mnogo italijanskih in slovenskih partizanov, med njimi tudi naš narodni heroj Evgen Matejka-Pemc. Tovariš Sasso se je udeležil nešteti partizanskih proslav in srečanj. Večkrat je tudi s svojimi garibaldinci obiskal bolnišnico Franjo in nemalo-krat je bil tudi na proslavah te partizanske sanitetne ustanove, kjer so našli varjen kotiček tudi njegovi ranjeni in bolni garibaldinci.

Ivo Gabrijelečić

Garibaldinci, ki bredejo Sočo (risba)

SKUPŠČINA OBČINE

POSTOJNA

čestita vsem delovnim ljudem in občanom za dan republike – 29. november

Jule Sočan – Tomaž Skala

Komandant s kamero

Jule Sočan-Tomaž Skala je večplastna oseba. Bil je ilegalni organizator prvih akcij v okupirani Ljubljani, komandant narodne zaščite, komandant Šerčerjevega bataljona in pomemben obveščevalec in partizanski fotograf. Je nosilec partizanske spomenice in eden izmed redkih, ki je bil med vojno vseskozi na pomembnih funkcijah, od maja 1941 do Trsta 1945.

Pritegnila pa me je predvsem njegova fotografska dejavnost, ki je postala že v začetku okupacije in narodno-osvobodilnega boja spremljevalka dogajanj.

V tem času še ne moremo govoriti o organizirani fotografski dejavnosti, ampak o posameznih ljubiteljskih fotografijah med ilegalno in v partizanskih enotah in terenu, še posebej zato, ker je bilo v začetku fotografiranje v nasprotju z načelom konspirativnosti. Takrat so se s fotografiranjem ukvarjali v glavnem vodilni v partizanskih enotah. Najbolj aktivni v tem obdobju so bili Jule Sočan, Mirko Bračič in Jože Kotnik.

Jule Sočan se je rodil v Mostu na Soči, sredi lepih gor. Že v zgodnji mladosti je ljubil naravo in življenje v njej in jo je pozneje hotel vedno in povsod zabeležiti na filmski trak in ujeti tako, da bi bilo pozneje v fotografiji čutiti čimveč resničnosti, vsebine in življenja. Leta 1914 se je petletni fantič z očetom, ki je bil pomožni poštni uslužbenec in domo-

liko planinaril. Prehobil je celo Triglavsko pogorje. Narava v gorah ga je tako očarala, da je že kmalu občutil željo, da bi posnel vse lepe trenutke in doživljanje na svojih pohodih. Posebno ljubezen je gojil do Krvavca, kjer je pozimi veliko smučal in fotografiral čudovite zimske pejzaže.

Zaradi svojega naprednega mišljenja je bil Jule Sočan že od leta 1924 do začetka okupacije leta 1941 vedno v težavah za zaposlitev.

Jule je bil tudi zelo dober in znan nogometaš pri ASK Primorje, ki je takrat igralo v prvi ligi. Aktivno igranje nogometa mu je omogočalo, da je kljub napredni usmeritvi dobil zaposlitev.

Jule Sočan je bil že pred začetkom vojne dobro pripravljen na nove okoliščine in s tem v zvezi tudi na nove dolžnosti. Že v prvih dneh

du. Tam so s pomočjo II. grupe odredov (Zdravkovega bataljona) in dogovoru s komandantom Francem Rozmanom-Stanetom in Dušanom Kvedrom z vlaka rešili okoli 350 internirancev – zavednih Slovencev, ki so jih peljali v internacijo. To je bila skupna akcija NZ iz Ljubljane, II. grupe odredov in čete Šerčerjevega bataljona.

Po tej pomembni akciji je Jule Sočan-Tomaž Skala odšel v Šerčerjev bataljon, s sabo je vzel tudi dva fotoaparata in nekaj filmov. V začetku julija 1942 je bil postavljen za komandanta Šerčerjevega bataljona, ki je takrat štel približno šeststo ljudi. Prav tako je tudi pridno fotografiral: taborišče Šerčerjevega bataljona, posamezne skupine partizanov z bradami in triglavkami, dolge pohode, neme straže, posamezne hiše na Notranjskem, kjer so bile znane partizanske javke in aktivisti, ki so celo vojno sodelovali z NOB... Večino teh posnetkov je poslal v Ljubljano, da bi jih razvil fotograf-simpatizer OF v svojem stanovanju. Tragično naključje je hotelo, da je fotograf ravno kar sušil 120 Sočanovih posnetkov nad ognjem, ko so Italijani izvedli eno mnogih nenapovedanih racij v Ljubljani; tako jih je v strahu pred odkritjem zažgal. Resnično je škoda teh 120 posnetkov, ki bi bili neprecenljive vrednosti za podživiljanje začetkov upora in prvih partizanskih enot.

Po italijanski ofenzivi julija in avgusta 1942 je bil Jule Sočan-Skala v štabu III. grupe odredov zadolžen za obveščevalno delo. Prav tako je veliko fotografiral, napravil je tudi vrsto posnetkov spopadov, ki so žal prav tako propadli. Kljub vsemu mu jih je uspelo nekaj rešiti. Ti so izredno dragoceni, saj na dokumentaren način prikazujejo borce in štab III. grupe odredov, njihovo opremo, življenje, premike s položaja na položaj med Travno goro in Jelenovim žlebom avgusta 1942.

Zaradi slabih izkušenj z razvijanjem v Ljubljani je tovariš Jule ubral drugo pot za ohranitev dokumentarnih posnetkov tistega časa in prostora. Posnete filme je spravil v steklenice, ki jih je odlagal na skrivna mesta. Zgodilo se mu je tudi, da ni dovolj zaprl steklenice, tako, da je vlaga po nekaj letih uničila posnetke. Idealno je bilo, če je bil v bližini kak zanesljiv fotograf, ki mu je lahko fotografije izdelal. Kljub vsemu smo lahko zadovoljni, da se je ohranilo vsaj toliko posnetkov.

Po italijanski ofenzivi je bil tovariš Jule Sočan-Skala nekaj časa v štabu Notranjskega odreda. Od tam je januarja 1943 na lastno željo odšel v Tomšičevo brigado, kjer je zamenjal padlega komisarja 1. čete 1. bataljona Tomšičeve brigade. Za ta korak se je odločil zato, ker je bilo v Tomšičevi brigadi več življenja, bojev... Do septembra je s Tomšičevo preromal Notranjsko, Dolenjsko in Belo krajino. Bilo je veliko pretresljivih dogodkov, akcij. Človek bi težko izbral dogodek, ki bi bil zanimivejši od drugih, bolj presrečljiv..., zato naj fotografije podajajo zvesti prikaz resničnosti, ki jo je trajno zabeležilo le oko fotografa.

Naši borci v osvobojenem Trstu, maja 1945.

Septembra 1943 so Juleta Sočana-Skala »nekako najdlji« in ga postavili za politkomisarja posebnega bataljona VOS, kjer so bili zbrani najboljši borci brigad. Fotografiral je dolge naporne pohode, posamezne borce, pripravljanje zased, akcij... Bil je preverjen borec z mnogimi izkušnjami, ki jih je moral posredovati naprej, zato je bil, ko je prišel v Glavni štab pri Črmošnjicah v Beli krajini postavljen za obveščevalnega oficirja pri obveščevalnem oddelku GŠS. Zdaj je bil na Primorskem, pa spet na Dolenjskem in že nekaj dni kasneje v Hrvaškem Zagorju...

Vseskozi je fotografiral, čeprav je imel težave s pomanjkanjem filmov, razvijalcev. Negative je pošiljal po raznih kanalih v Ljubljano, velikokrat se je žal zgodilo, kot smo že opisali, da so se izgubili prav tisti posnetki, ki so izražali največjo fotografsko moč.

V GŠS je bil med drugim odgovoren za kontraobveščevalno delo. Delo je bilo odgovorno in naporno. Jule Sočan je imel premalo izkušenj. Zanimivo je, da je tovariš Jule vseskozi opravljal odgovorna obveščevalna dela, ne da bi dobil kasneje priznanje. Nekako so pozabili nanj. Zaradi skromnosti je imel večkrat težave. Prav tako ga je prizadela novica, ki jo je v štabu komande mesta Trst sporočil general Dušan Kveder-Tomaž, da slovenske partizanske vojske ni več in da se mora podrediti JA. Funkcije obveščevalnega oficirja pri Vrhovnem štabu v Beogradu ni prevzel, nato pa se je takoj demobiliziral.

Po osvoboditvi je bil Jule Sočan na ministrstvu za notranje zadeve in pozneje pri komiteju za turizem, dokler ni prišel na delovno mesto, ki ga je vseskozi pogrešal in ki je ustrezalo njegovi izobrazbi – v podjetje Javna razsvetljava (Elektro-Ljubljana).

V fototeki Muzeja ljudske revolucije Slovenije hranimo okoli 300 fotografij tovariša Juleta Sočana. Ko ne bi bilo kopice nesrečnih trenutkov, bi bila njegova fotografska zapuščina še obsejnejša. V pogovoru z avtorjem fotografij sem imel občutek, da mu manjka košček pestrega in pogumnega življenja, ki ga je upodobil s fotoaparatom v svojih najzgodnejših borčevskih časih. Vsekakor pa je Sočanova zapuščina enkratna.

Dejan Vončina

Na pogrebu padlega obveščevalca Tomšičeve brigade v Ribnici septembra 1943.

Prijetni trenutki s Starihovo družino iz Dragomlje vasi v Beli krajini oktobra 1943

Prihod Tomšičeve brigade v Ribnico 10. septembra 1943.

Partizani jeseni 1943 zaplenili italijansko orožje in zastavo.

Na Dolenjskem: v sredini Jule Sočan, obveščevalni oficir pri obveščevalnem oddelku GŠS

ljub preselil na Jesenice. Že na Jesenicah je bil Jule v solskem društvu in se je leta 1917 kot naraščajnik udeležil vsesokolskega zleta v Pragi. Sočanovi so se po prvi svetovni vojni preselili v Ljubljano.

Jule je hodil na realko, toda revščina v družini petih otrok ga je prisilila, da se je začel učiti za elektromehanika. Zelo je ljubil znanje, zato je že v osnovni šoli rad postavljaj vprašanja in se oglašal takrat, kadar se mu je zadelo, da stvari niso na pravem mestu. Zaradi tega je imel pogoste težave z učitelji in nasploh.

Vedno je imel dovolj časa za redno sodelovanje v solski organizaciji in za planiranje. Že leta 1924, v zvezi z dogodki v Trbovljah, je pregovoril nekatere svoje tovariše, da so izstopili iz telovadnega društva, ker je njihov načelnik orjunaš in sodelavec pri sramotnem zločinu.

Ljubezen do planin je Juletu vcepil njegov oče, ki je bila navdušen planinec, tako, da je že kot mladenič ve-

okupacije je sam našel povezavo z OF. Maja in junija 1941 je začel po navodilih organizirati skrivno razdeljevanje ilegalne literature (Poročevalec, Delo) in propagandnih letakov. Sočan se je vseskozi zavedal pomembnosti fotografskih dokumentov, tako je že v ilegali začel fotografirati objekte, hiše, kjer so imeli ilegalne sestanke. Zaradi uspešnega dela je bil septembra 1941 sprejet v KPS, hkrati je bil imenovan za komandanta NZ v Ljubljani. Osebnost je organiziral več akcij. Odmevna akcija v začetku 1942 je bila na Bregu Ljubljani, kjer so petdeset metrov vstran od policije v pičlih dvajsetih minutah izmaknili finančni službi 45 pušk, nekaj revolverjev in strelivo (par tisoč nabojev).

V sodelovanju z NZ na ljubljanski železnici je kot komandant NZ več mesecev pripravljaj obsežno akcijo napada na vlak pri Verdu. Tako je že v partizanih v začetku junija 1942 uspešno vodil veliko akcijo pri Ver-

Ivan Jan:

Kronika Gorenjskega odreda

Ob upoštevanju v prejšnji številki opisanih gorenjskih razmer nastajanje, rast, življenje, bojevanje in delovanje Gorenjskega odreda zaradi boljšega pregleda in razumevanja lahko razdelimo na pet obdobji. Vsako s svojimi obeležji.

Prvo obdobje

To je čas nastajanja odreda iz čet, ki so preživele hudo zimo 1941–42. Zato obdobje zajema čas po dražgoški bitki in še nekaj preje, ki je zaključen z bojem dela Selske čete 27. marca 1942 v Malem Rovtu nad Crngrobom. Tedaj je padlo kar 15 borcev, med njimi pa tudi pobudnik in vodja gorenjskega NOB Stane Žagar, član glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet. Padla pa sta tudi Ivan Tomažin, obveščevalec Cankarjevega bataljona ter Matija Udvarc-Vajs, španski borec in komandir Selske čete. Cankarjev bataljon je izgubil tudi Antona Vidica, intendanta in še več perspektivnih borcev. Tudi v tem primeru gre za izgubo najdragocenejšega vodilnega kadra, ki ga je na Gorenjskem že tako primanjkovalo. To prvo obdobje potem zajema čas od prvih povelj glavnega poveljstva slovenske partizanske vojske z dne 4. aprila 1942, ki govore o ustanavljanju odredov in grup odredov. Tedaj je bilo ukazano, naj bi čimprej ustanovili tudi štab 1. grupe odredov (Gorenjske) ter Gorenjski in Kokrški odred. Ker pa tedaj zaradi pomanjkanja partizanov, zaradi izdajstev in aretacij na terenu in strahovitega okupatorjevega nasilja, predvsem pogostega streljanja talcev, ni bilo pogojev za ta korak, je odred mogel biti oblikovan šele v juniju 1942. Tako tudi Kokrški (čez dobra dva meseca torej).

Tako je prvo obdobje o nastajanju Gorenjskega odreda zaključeno okoli 20. junija 1942, ko je bil odred dejansko ustanovljen.

Hkrati s nastajanjem odreda spremljamo tudi snovanje vse od povelja 4. aprila pa do ustanovitve odreda.

Drugo obdobje

Le-to lahko opredelimo za ves čas obstoja in delovanja prvega odreda tam od 20. junija do 26. decembra 1942.

To je bil tudi najhušji čas gorenjskega partizanstva sploh in gorenjskega odreda posebej. Ze porajanje odreda je bilo krčevito, zvezano s posebnimi napor in s prihodom okoli 100 prostovoljcev, ki jih je glavno poveljstvo poslalo v pomoč gorenjskim partizanom iz Ljubljane.

ske pokrajine. Ustanovitev odredov je bil dejansko po prvi, poletni vstaji 1941 in zimski v decembru 1941, že tretji poizkus množične vstaje, ki jo je na vsak način glede na številni proletarijat in druge pogoje, hotelo razplamteti glavno poveljstvo in osrednje politično vodstvo. Vsi ti ofenzivni in množični poizkusi, izvrševanje teh teženj za vsako ceno, pa so na močno okupirani Gorenjski terjali občutne, že kar nenadomestljive izgube. Zaradi discipliniranega izpolnjevanja povelj o novi vstaji in zaradi širokopoteznih akcij, ki so jih takoj po ustanovitvi Gorenjskega in Kokrškega odreda začeli izvajati gorenjski partizani, so v tem napetem, prelomnem in težkem 1942. letu, gorenjski partizani vse prepogosto padali. Načrti o osvoboditvi dela Gorenjske so bili prezahtevni, preoptimistični in spričo prej omenjenega neštvarni, saj niso zadosti upoštevali ne okupatorjeve moči, ne geografskih in ostalih razmer, ne pomena pokrajine.

Prvi komandant prvega Gorenjskega odreda Andrej Žvan-Boris Černe, narodni heroj. Padel 24. marca 1945 na Poreznu.

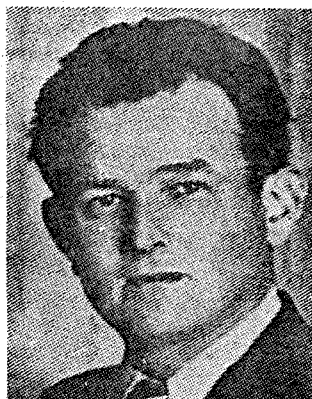
ne za okupatorja, ki je za nobeno ceno ni smel prepustiti partizanskemu nadzoru. Zato je prirejal hajko za hajko in poleti 1942 pravo ofenzivo z okrepljenimi policijskimi silami. Le malo je manjkalo do resničnega uničenja gorenjskih partizanov.

In v to ofenzivo je prišla v pomoč gorenjski grupi odredov tudi II. grupa iz Ljubljanske pokrajine. S seboj je prinesla udarnost in smelega načrta glavnega poveljstva, prav v odnosih med obema grupama pa se je pokazala velikanska razlika

v taktiki in dotedanjih izkušnjah. Prišlo je celo do dramatičnih sporov in nesporazumov, v bistvu pa je nemška ofenziva hudo prizadela obe grupi. Poletni čas je bil toliko težji tudi zato, ker so se prav tedaj s svojim rušilnim delovanjem pokazali tudi snovalci prikrite bele garde, ki so bili tesno povezani z okupatorji.

Zato je bilo 1942. leto najbolj krvavo

Že v uvodu naj bo povedano, kakšne hude rane je okupator zadal gorenjskim partizanom v 1942. letu. Medtem ko so partizanske enote v Ljubljanski pokrajini, kjer so bili okupatorji Italijani naglo naraščale in uspešno osvobajale prva ozemlja, so gorenjski partizani skupno z organizacijami KP in OF na terenu hodo krvaveli. Med številnimi borci je prav zaradi prej navedenega padlo tudi veliko in vse preveč vodilnega kadra. Naj navedem le nekaj poglavitnih, že pred vojno preizkušenih organizatorjev in voditeljev.

Polde Stražišar-Rudi, prvi politkomisar prvega Gorenjskega odreda. Padel je 8. avgusta 1942 na Poklju ki pod Lipanco.

Poleg že imenovanih Staneta Žagarja in tovarišev, so padli tudi Stane Žagar ml., pa talentirani junak, četni poveljnik Jaka Bernard, pa komandant in politkomisar 1. grupe odredov Jože Gregorčič-Gorenj in Lojze Kebeš-Stefan, Kebešev namestnik Viktor Kežar-Peter, politkomisar GO (Gorenjskega odreda) Polde Stražišar-Rudi, španski borec Franc Počotnik, ki je bil intendant GO, znameniti bohinjski revolucionar Tomaž Godec, komandir čete Polde Ravnihar, Komandant Cankarje-

vega (drugega) bataljona Albin Zemva-Izidor, Matija Blej-Matevž, komandant Kokrškega odreda, predviden za novega komandanta GO, Leon Skapin-Lado, politkomisar Kokrškega bataljona in še grozljiva vrsta drugih. Ali, povedano drugače: padel je en član-delegat glavnega poveljstva slovenske partizanske vojske, dva komandanta grupe odredov, politkomisar 1. grupe odredov, en njegov namestnik, en politkomisar odreda, dva komandanta odredov, dva komandanta bataljona, en bataljonski politkomisar, sedem komandirjev čet, štirje četni politkomisarji in več vodnikov. Mrtvih ali zajetih pa je bilo okoli 250 gorenjskih borcev, h katerim moramo prišteti tudi številne padle in zajete borce in funkcionarje 2. grupe odredov, ki je krvavela na Gorenjskem v juliju in avgustu.

Tem žrtvam pa je treba dodati tudi čez 300 aretiranih aktivistov KP in OF, ki so jih pobrala strahotna izdajstva in vdori gestapa v osvobodilne organizacije. Že v 1941. letu so okupatorji pobili 146 talcev, 1942. leta pa so okupatorji mesarili še huje, kajti pomorili so kar 359 talcev. Med temi je bilo dobro polovico nosilnih organizatorjev upora in NOB. Grozljive številke, ki že same po sebi veli-

Albin Zemva-Izidor, prvi komandant 1. bataljona – Cankarjevega GO. Padel 5. oktobra 1942 v Hrašah pod Stolom.

ko povedo. Do konca junija 1942 je okupator tako pokončal kar tri sestave okrožnih partijskih vodstev in vodstev OF Gorenjske.

Tako je do začetka 1943. leta padlo za en močan odred samega, v različnih spopadih in organizacijah preizkušenega, kadra!

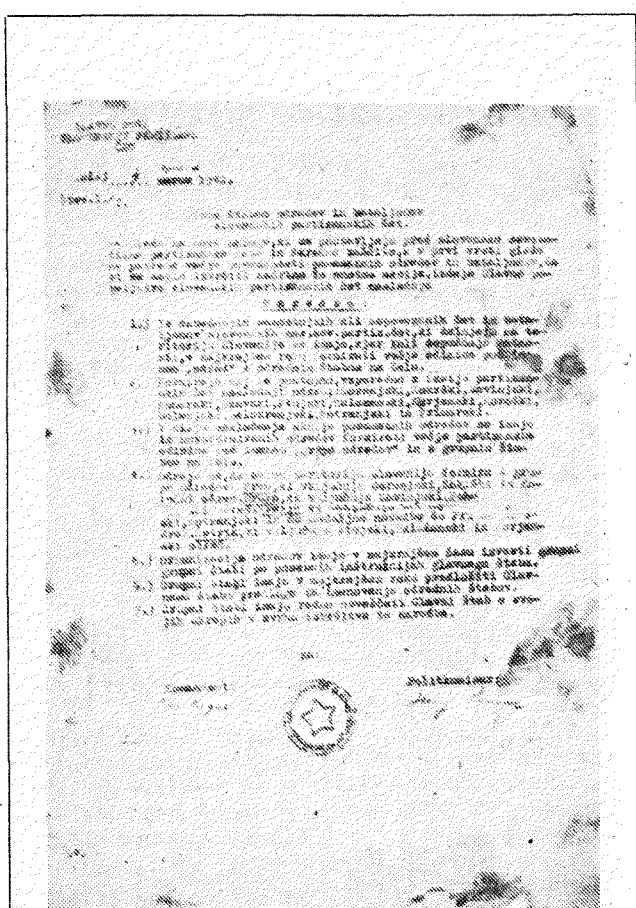
To seveda velja za vso Gorenjsko. A brez teh osnovnih podatkov tudi snovanje in delovanja Gorenjskega odreda ni mogoče pravilno dojeti in oceniti.

K temu, drugemu odbodju sodi tudi ustanovitev in de-

je ples in glasba, sem odgovarjala tudi jaz. Kakor vem, ta akcija ni bila namenjena za likvidacijo karabinerske čete, temveč je bilo zmenjeno, da na ta dan vozi tovornjak iz Bovca z nabrano slanino, ki jo je sovražnik pobiral od prebivalcev. Ker tovornjaka ni bilo, je bila žrtev patrolja.

S tem prispevkom želim poudariti, da brez zavednega ljudstva celotne Bovške ne bi bilo takih uspehov. Upam, da o vseh teh prispevkih trud ni bil zaman in da bodo znanjci znali to ceniti. Zopet smo pred težko preizkušnjo naroda. Vem pa samo to, da je v enotnosti moč!

Dora Dolinšek

Povelje Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet z dne 4. aprila 1942 o ustanovitvi odredov in grup odredov, med drugimi tudi Gorenjskega, ki pa je spričo razmer mogel biti sestavljen, tako kakor Kokrški, šele sredi junija 1942.

Matija Verdnik-Štajzi, nato Moti in potem kot Tomaž, prvi politkomisar 1. bataljona GO-Cankarjevega. Na Koroškem v Svecah podleгал rani 2. februarja 1942. Tam je tudi pokopan. Odlikovan je bil z redom narodnega heroja.

lovanje štaba 1. grupe odredov – Gorenjske, ki je obstojal od 4. aprila do 26. decembra 1942 in je vseskozi moral polagati hude izpite, med katerimi je bilo veliko prizadevanj in žrtv. Sem sodi tudi

2. bataljon – Poljanski, ki je bil pod neposrednim grupnim poveljstvom.

A kljub silovitim okupatorjevim pritiskom, preganjanju in napadom, s katerimi so gorenjsko partizanstvo in NOB sploh resnično prignali blizu uničenja, ga uničiti vendarle niso mogli. Kljub zdesetkanim partizanskim vrstam so gorenjski partizani ostali v svoji pokrajini in tudi vzdržali. Kolikor jih je pač ostalo. V teh tridih časih so umik z Gorenjske na primer v Ljubljansko pokrajino, imeli za dezertacijo, seveda posebne vrste. Tudi to sodi k razumevanju in oceni. To, drugo, obdobje je gorenjsko partizanstvo spomladi 1942 začelo le z 280–300 borci. Po hudih bojih in dramatični dinamiki, ko se je število borcev neprestano večalo in padalo, je bilo ob koncu 1942 spet število borcev podobno prejšnjemu.

Se bo nadaljevalo

Vsi borci smo bili kulturniki

Petje spada prav tako h kulturi kot kakšna druga dejavnost. Zato trdim, da smo bili kulturniki vsi borci. Ko smo zapeli kakšno partizansko ali domačo narodno, ni bilo borca, ki se ne bi pridružil. Prav tako so kulturni delavci po enotah imeli prave bisere med borci, ki so po potrebi nastopili s kako igro ali skečem. Prav malo je bilo potrebno – že smo lahko nastopali. Velikokrat sem sam nastopal v skeču »brivec«, ki je vselej požel ogromno smeha pri prebivalstvu. Ta skeč se je nekako odvijal tako.

Merd borci, ki so bili kot gledalci, smo vselej enega določili, ki se je na poziv brivca, to sem bil jaz, odzval vabilu za bretje. Moj pribor je bil navaden nož, smetana, ki smo si jo preskrbeli pri vaščanih in dve pokrovki, ki sem ju pobral na nekem gradu. Za ogledalo mi je služila ovalna slika konjske glave. Ko se je »mušterija« za bretje prijavila, sem ga posadil na stol, ogrnil s kakšnim prtom, začel mazati s smetano in ga začel briti tako, da mi je obrato smetano na roki sproti pojedel. Vmes pa sem se delal, da nimam ostre britve. Zato sem mu prekrizal nogi, mu dal v roke pokrovke in ko sem ga z nogo na eno njegovo nogo pritiskal, je vrtil pokrovke, ki so seveda rožljale. Tako sem nože »brusil«. Ko sem z britjem nadaljeval in videl, da ima smetano rad, sem mu odslej smetano z nožem nadeval kar v usta. Nazadnje sem ga še malo počesal in nato proti gledalcem pokazal sliko konja, nato še k njemu...

Od smeha so se držali za trebuse, seveda pa je bilo vse odvisno od naju; skeč je bilo treba izpeljati kar najbolj smešno. Vselej je bil naš trud v kulturni dejavnosti poplaskan z obilo ploskanja.

Srečko Grašič

Bovška dolina se nam je podrobno razkrila

Revija NOB in ohranitev revolucionarnih tradicij, ki izhaja v Bovški dolini, nam je v številki 3–4 prinesla veliko dokumentarnega, zgodovinskega branja ter odkrila podrobnosti, ki jih marsikdo ni vedel.

Dokumentacija je videti dobro preverjena. Kot osnutek je treba pohvaliti zbirko poezij, namenjeno žrtvam na Golobarju. Zahvala gre vsem sodelujočim, posebna zahvala pa avtorju tovarišu prvoborcu Ivanu Mlekužu-Zdenku. Tako obširnega in podrobnega prispevka o Gornjem Poščju še ni bilo, dasiravno ima Bovška veliko dobrih prvoborcev, le za pero je

težko prijeti. Tovariš Mlekuž je to storil, kljub slabemu zdravju, zato iskrena hvala kar v imenu vseh Bovčanov in okoličanov.

Najbolj mi je všeč njegov prispevek o prihodu prve čete partizanov na Bovško v jeseni leta 1942. Bilo nas je samo peščica aktivistov, ki smo zato vedeli. Kakšne skrbi in priprave so bile, kako smo prehranjevali to četo! Tovariš Franc Kenda-Romec, oče komandirja Nikolaja se je požrtvovalno postavil za intendanta; to nalogo je vestno izpolnjeval, posebno prvi teden po prihodu te čete, ko še ni bil teren organiziran. Kasneje smo napredni mladinci

odigrali svojo vlogo. Akcije so se bliskovito razširile najprej po vasi, malo kasneje pa po celi Bovški.

Druge akcije v decembru 1942 se dobro spominjam, ker sem bila tudi žrtev. Aretirana sem bila v noči na 24. december 1942. Med obtožbami delovanja za partizane mi je žena »marešala«, rekli smo ji Sivka, rekla, da sem jaz kriva smrti nedolžnega brigadirja. Pomolila mi je krvave cunj, češ da je to nedolžna kri uboge žrtve. Skojevca so tedaj podučili, da na vse odgovarjamo – »nič ne vem«, da sem še mlada in da me te stvari ne zanimajo; da grem samo tam, kjer

Franjo Bavec-Branko

Iz zgodovine 30. divizije

(nadaljevanje)

Neuspešno proti Goriškim Brdom

Patrulje, poslani na Livek, so ugotovile, da je namesto štaba 27. divizije tam okoli 400 Nemcev. Prav tako ni bilo nikjer v tem delu Benečije ne 17. ne 20. brigade. Povsod so se patrolje še 18. novembra spopadale z nemškimi patroljami. V takem položaju je štab 18. brigade sklenil, da se močno zavaruje preko noči in ob zori naslednjega dne krene proti Goriškim Brdom. Tja, so menili, naj bi se umaknila štab in enote 27. divizije. Toda, sovražnik je po vsem sodeč dobil točne podatke od svojih izvidniških patrolj v spopadu s partizani, pa tudi od izdajalskih domačinov iz vasi Matajur. Še v noči z 8. na 9. november je popolnoma obkolil enote 18. brigade na pomembnejših okoliških hribih okoli vasi Matajur.

Da so imeli domači izdajalci prste vmes, pa dokazujeta ta podatka. Tudi tukaj je sovražnik uporabil posebno taktiko. Njegove enote na položajih na okoliških hribih so bile zakonspirirane. Čakale so na začetek bojev. Ponoči pa je zapadel še prvi sneg in s tem mnogo otežil položaj partizanov. Matajur in okoličje je popolnoma pobelil. Štab brigade pa je že prejšnji večer izdal poveje za pomik brigade. Ob prvi zori naj bi šli proti reki Idriji, toda izvidniška patrolja je sporočila prihod sovražne kolone štiridesetih mož iz smeri Mašere. Takoj je šel na položaj 1. bataljon in pričakal sovražnika izpred vasi Matajur.

Ta kolona je imela nalogo direktno napasti vas Matajur in presenetiti partizane, nakar bi jih okoliške sile uničile. Toda, ker je bila brigada pripravljena za pot, se je zgodilo ravno narobe. Sovražna kolona je padla tik pred vasio v partizansko zasedo. Ob prvih rafalih so jo skoraj uničili, nato pa so se od vseh strani oglasile težke strojnice. Partizani so se v hipu našli v boju za življenje in smrt.

Sovražnik je tedaj uporabil še smučarske enote, ki so udarile v hrbet zasedam zavarovanja brigade in jih vse, razen na vrhu Matajurja, uničile. Tam je s težko strojnico odbijal nemške napade narodni heroj Benečan Marko Redelongi in preprečil, da zavzamejo vrh Matajurja. Tako je ostala edina še prosta pot na vrh Matajurja. Tja sta se tudi umaknila glavnina in štab brigade. Boj je trajal ves dan; šele proti večeru je sovražnik prenehal napadati Matajur, pa zavzel je vse položaje okoli njega. V vasi Matajur pa je brigada pričako-

vala napad. Presenečeni so bili, ko so se pojavili vojaki, ki so skoraj uničili 1. bataljon vsaj njihovo prvo kolono. Sum, da je nek domačin izdal, je utemeljen tudi z dejstvom, da se je ponoči po grapi neopazno približala jurišna skupina nemških avtomatičarjev tik pod hišo, kjer je bil čez dan štab 18. brigade. Ob prvih streljih so ti takoj zajurili proti hiši, kjer pa jih je sprejela zaščitna četa brigade, prav tako v glavnem obročena z brzostrelkami. Skupaj so takoj jurili na Nemce in jih večji del pobili in celo zaplenili dve brzostrelki. Tako je propadel nemški načrt uničenja štaba 18. brigade. Nemci so tudi najbrž vedeli, da so partizani že 24 ur v vasi, nad prebivalstvom pa se niso znašali.

V Markičih

Sovražnik je kljub temu zadal enega najtežjih udarcev 18. brigadi, saj je imela med spopadom 33 mrtvih, čez 60 lažje in težje ranjenih, izgubila je konje in mule, vse težke minomete, strojnice, okoli 200 borcev pa se je moralo samostojno prebijati iz nemškega obroča. Borci so se ogorčeno borili po ves dan po skupinicah, zato jih niso veliko ujeli. Sovražnik pa je kljub velikanski premoči in prednosti obkolitve ter smučarskih enot imel čez 40 mrtvih, največ iz prvega spopada, ob napadu zasede 1. bataljona.

Kljub popolnemu obkoljenju na vrh Matajurja se je celotna preživela skupina, skupaj z ranjenci blizu 200 borcev in bork, prebila med njihovimi zasedami, in to na položajih v smeri, katere sovražnik ni pričakoval: v njegovo zaledje proti Šentlenartu-Cedad. Zjutraj so Nemci naslednjega dne ob zori oprli močan topniški in minometski oženj na vrhove Matajurja in potem s strašanskim ognjem krenil tja, kjer je prejšnji dan neuspešno obkolil partizane. Medtem pa je bil štab 27. divizije (Goriške) v dolini Idrije, v vasi Markiči, kamor je prispela naslednjega dne skupina 200 borcev in bork. Ranjence so odpeljali v bolnico v dolini Idrije. Napaka pa je pri vsem tem bila, da ni bil 18. brigado nihče obvestil ob prihodu na Matajur o položaju, ki je nastal ob prodoru Nemcev na Livek. Od napada divizije tako ni bilo nič, prav tako se je umaknila 17. brigada. Tudi ona ni poskrbela za obveščanje 18. brigade. To pa je pripeljalo do obkolitve 18. brigade in usodnega boja naslednjega dne.

(se bo nadaljevalo)

Bersaljeri v Baški grapi

(nadaljevanje in konec)

Postojanka štev. 107

29. junija, je bilo v Koritnici mirno. Zvečer so bersaljerji po strugi Bače reševali ranjence na Grahovo ter po tej poti dobili tudi živež in strelivo. V istem času so vojkovci napadali postojanko 107, kljub žilavosti branilcev so partizani uničili bunkerje ter ob zori prešli v končni napad. Pod čuvajnico so položili razstrelivo, da jo je razneslo; v ruševinah so dobili pet mrtvih bersaljerjev in enega ranjenega. Ostali so poskakali čez oporni zid v potok in med grmovjem dosegli čuvajnico 107/bis, ki je bila že nekaj ur pod močnim ognjem. Zvečer je padel tudi ta bunker, žrtvi pa sta bila en oficir in en bersaljer, preostali iz obeh čuvajnic so zbežali v Podbrdo, razen dveh, ki so jih zasledili partizani, vendar jima je uspelo pribežati v čuvajnico 106. Nemška komanda, ki na svojo sramoto ni uspela poslati okrepitev v Baško grapo, je z oklevanjem zbrala druge skupine, ki bi prišle na pomoč oblegancem v Baško grapo. Vendar je ta pomoč narasla le na dve četi »Alpenjäger« 136. regimenta, dve četi policije in dve avtoblind, sedem panzerjev (tankov?) in eno baterijo metalcev 140 milimetrskih. Eden izmed teh panzerjev je takoj naletel na mino in bil uničen in tako nemška pešadija ni mogla prodreti dalje od Podmelca. Dva tanka z nekaj vojakov sta prispela do Grahovega in se napotila proti Koritnici, vendar so jih borci 2. bataljona Vojkove brigade zaustavili. Ta bataljon sta potem zamenjala 1. in 2. bataljon Gradnikove brigade.

Pozno ponoči, 30. junija, so na ponovna opozorila komandanta 2. čete, ki so sledila od 29. junija, da se nahajajo v težkem položaju, pripeljali z vlakom v Podbrdo nove okrepitev (dva voda policije TODT in en vod policije Alpenland) toda zaradi pozne ure je bila akcija odložena na 1. julij. Zaradi take počasnosti je preteklo mnogo krvi, saj so bila oporišča 1., 2. in 4. čete že na robu moči. Boj je namreč trajal že 48 ur...

Dramatičen položaj je nastala, ko je komanda 1. čete menila, da se mora moštvo v bunkerjih v Koritnici nekoliko odpočiti. Tako ga avtor opisuje (na podlagi nekega slovenskega besedila): ...tudi tretjo noč napadov, Italijani nudijo žilav odpor... garniziji na Koritnici ne preostaja drugega kot vdaja. Primanjkovati je začelo streliva, moštvo, ki je bilo obklojeno, je hotelo pridobiti na času, zato so se začeli pogajati, toda po slabi uri se je boj še bolj razbesnel.

Partizane so bersaljerji še dvakrat odbili, vendar so se ob prvi dnevni svetlobi, 1. ju-

zbežalo na Grahovo, druge so partizani ujeli.

Manjši spopad, opisuje italijanski zgodovinar – poročevalec, se je odvijal naslednje jutro pri bunkerju 99, precej bersaljerjev so partizani zajeli kasneje pri »Sfrondi«, ob zori 1. julija pa je začel napadati sektor 2. čete 1. bataljona Vojkove brigade. Tega dne so partizani uničili še zadnjo čuvajnico, ki se je še upirala od Oblok do Podbrda, za konec pa navaja še nevzdržen položaj, ki ga je imel sektor 4. čete zaradi napada gradnikovcev. Bersaljerji so bili razporejeni v dveh hišah z majhno razdaljo in ko so hoteli po vrvi

Bataljon bersaljerjev »Mussolini« je bil 28. aprila 1945 še vedno na svojem mestu, kljub katastrofalnim novicam, ki so bile zavite v nejasnosti zaradi oddaljenosti. Vojaki so bili prepričani, da so opravili le svojo dolžnost, zato niso bili v strahu. To jutro pa so dobile 1., 2., 4. in 5. četa ukaz, da zapustijo Baško grapo in se namestijo v bližini sv. Lucije. Nihče jih ni vznemirjal. Pridružila sta se jim dva voda alpinov, ki so oblekli črne srajce. 29. aprila so ostali okrog Sv. Lucije, imeli so le manjši spopad pri Idriji ob Bači.

Zvečer jih je komandant nemške policije obvestil, da je prišel ukaz, da se morajo umakniti proti Tolminu in dalje proti Kobaridu. Alpini, ki so bili nastanjeni okrog Tolmina, so že odšli in zvečer prispeli v Furlanijo. Od 29. na 30. april so bersaljerji uničili vse dokumente ter nekaj orožja in drugega materiala in ob zori, 30. aprila, odšli. Še pred odhodom je nemški oficir z najvišjim činom, t. j. kapitan policije, svojim šeststotim možem in tridesetim oficirjem povedal: Odslej med bataljonom bersaljerjev in nemškimi četami ne obstoji nobena povezanost več. Vsak lahko odloča po svoji volji, ker je vojna prešla v končno fazo.

Nemške čete so se podvzdale naprej ter izkoristile prevozna sredstva. Za njim so odhajali bersaljerji. Ko so šli skozi Tolmin, so bili tu le še domobranci. Toda, tudi ti so odšli za njimi ter jih začeli obstreljevati, vendar so jih bersaljerji utišali.

Pri Idrijskem so jih zaustavili partizani. Nastal je majhen spopad, nato so bersaljerji zasedli vas. Pojavili so se parlamentarci in zahtevali pogajanja. Od Livka se je namreč pomikala kolona partizanov. Na zahtevo parlamentarcev so bersaljerji položili orožje. Partizanski komandant je izjavil, da bo pridržal le oficirje, vojaki pa da bodo lahko odšli domov. Neki oficir je bil proti položitvi orožja, vendar je moral popustiti. Napravil je veliko napako, kajti potem so partizani odpeljali v ujetništvo vse vojake. Zgodovina bataljona »Mussolini« se je tako tudi končala.

lija, okrepili. Desetina partizanov je pod zaščito rafalov naskočila bunker, ki je bil že precej razmazan ter ga z eksplozivom vrgla v zrak, zato posadka ni mogla več vzdržati. Od tridesetih bersaljerjev, je bilo za boj nesposobnih kakih deset, pet jih je

dobiti iz ene hiše v drugo menažko vode, so jo partizanski streli vso prerešetal. Hranili so se z mesom mule, ki se je zatekla.

Konec bojev

Naslednji dan so se Nemci le odločili poseči v boj. V po-

moč iz Podbrda so poslali blindiran vlak z dvema četa divizije »Brandenburg.« Protiofenziva iz Baške grape se je začela, iz Idrije pa je v tem času odšel proti Bukovemu bataljon »Heine«. Pot to premočjo partizani niso mogli več vzdržati, svoje poslanstvo so več kot opravili. Tudi njihovo poročilo navaja, piše italijanski zgodovinar, da so se partizani tudi tokrat umaknili obkolitvi, zanimivi pa so tudi njegovi končni podatki o padlih bersaljerjih, kjer da so izgube očitne: od šeststopenetdeset mož jih je bilo najmanj sto deset onespособljenih za bojevanje, med mrtvimi in ranjenimi. Sedemintrideset jih je padlo, od osemdesetih ranjenih jih je naslednje dni umrlo še sedem. Ocenjuje se, da je bilo na napadenem sektorju petintrideset odstotkov izgube moštva. Nemci so imeli na sektorju Sv. Lucija šest mrtvih in več ranjenih, nekaj mrtvih so imeli tudi alpini »Tagliamento«. Neposredno v bojih so imeli Nemci okrog trideset mrtvih in ranjenih.

Štirinajst dni po tem boju je bilo sorazmerno mirno, sledili so le majhni poskusi napadov. Partizani so počivali, bersaljerji pa se niso mogli odpočiti, ker so morali obnavljati bunkerje. Kljub zmanjšanemu številu moštva so morali še naprej varovati progo. Nemška komanda je postojanke sicer okrepila z moštvom, strelivom, orožjem in hrano, vendar so bersaljerji morali sami obnavljati bunkerje.

2. avgusta so med cerkvijo sv. Jurija in Grahovem ubili nemškega oficirja nadporočnika Wolfa, ki je bil za zvezo med nemško in italijansko komando. Zato so zahtevali od bersaljerjev, da izvršijo povračilo, kar do odklonili. Zato so Nemci na tem mestu ustrelili pet partizanov, dva pa obesili... V knjigi je navedenih več akcij v Baški grapi, pa tudi drugod. Še vedno navaja izgube, ki so jih utrpeli bersaljerji. Partizanske izgube omenja le redko, še o tem se večkrat naslanja na partizansko poročilo, pristavi pa, da jih je bilo verjetno več.

Prevedel in priredil
Janez Jeram

SKUPŠČINA OBČINE

JESENICE

Vsem delovnim ljudem, predvsem pa vsem
borcem čestitamo za dan republike
– 29. november

PODJETJE ZA PTT PROMET KOPER

se pridružuje čestitkam za dan republike

SKUPŠČINA OBČINE

KOPER

IZVRŠNI SVET
IN DRUŽBENOPOLITIČNE ORGANIZACIJE

čestitajo za dan republike – 29. november

NAGRADNA KRIŽANKA

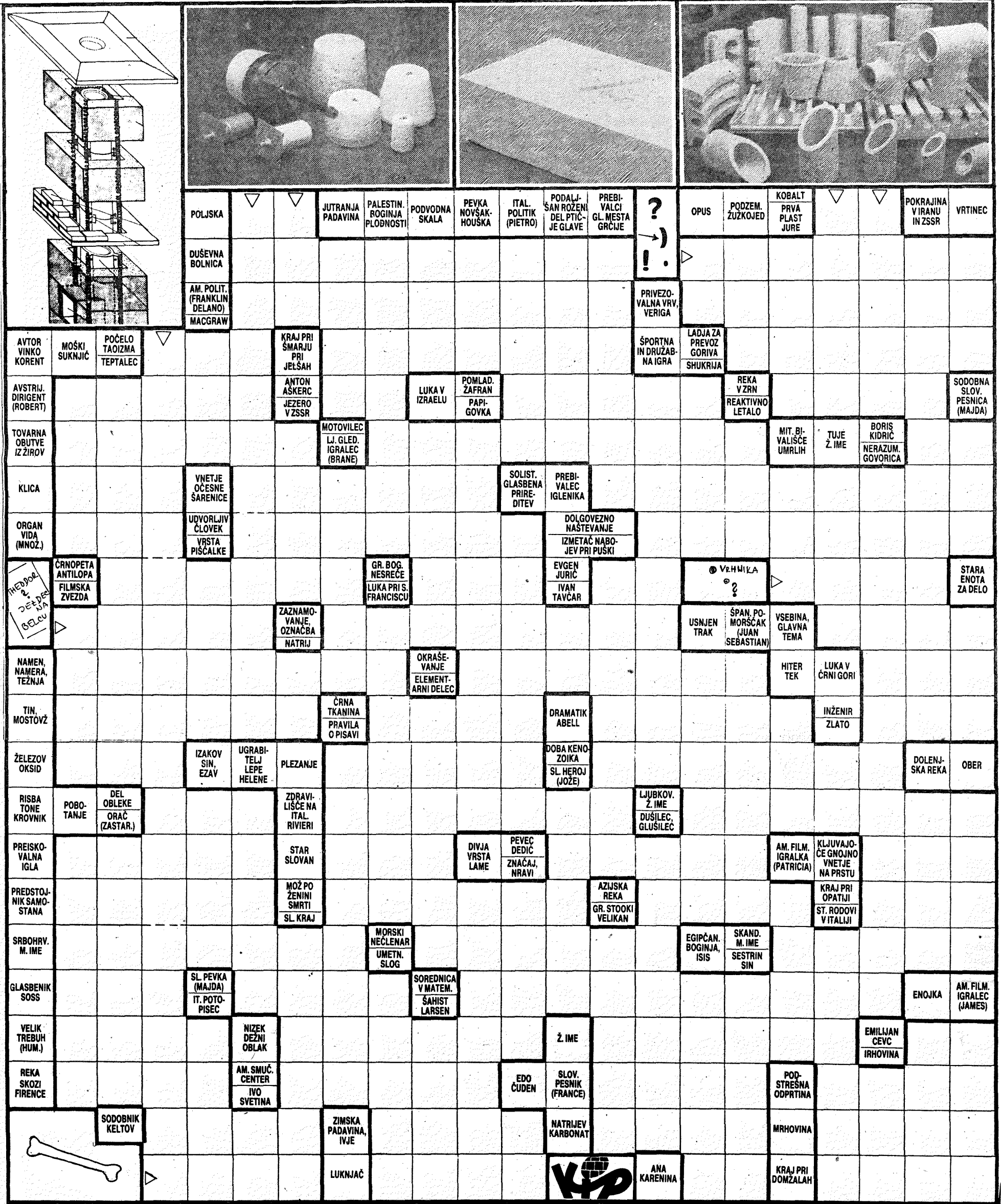

Nagradni razpis

Praznično nagradno križanko je s svojimi izdelki popestrila delovna organizacija KIP iz Ljubljane. Rešitev pošljite najpozneje do petka, 9. decembra 1988, na naslov: Uredništvo TV-15 Naš tovariš, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana. V spodnji levi kot kuverte pripišite KIP. Tri reševalce s pravilno rešeno križanko čakajo knjižne nagrade iz programa založbe Borec.

Nagradni kupon

Ime in priimek: _____
Naslov: _____

The crossword grid contains the following clues:

Across:

- 1. POLJSKA
- 2. DUŠEVNA BOLNICA
- 3. AM. POLIT. (FRANKLIN DELANO) MACGRAW
- 4. AVTOR VINKO KORENT
- 5. MOŠKI SUKNJIČ
- 6. POČELO TAOIZMA TEPTALEC
- 7. AVSTRIJ. DIRIGENT (ROBERT)
- 8. TOVARNA OBUVE IZ ŽIROV
- 9. KLICA
- 10. ORGAN VIDA (MNOŽ.)
- 11. CRNOPETA ANTILOPA FILMSKA ZVEZDA
- 12. NAMEN, NAMERA, TEŽNJA
- 13. TIN, MOSTOVŽ
- 14. ŽELEZOV OKSID
- 15. RISBA TONE KROVNIK
- 16. PREISKOVALNA IGLA
- 17. PREDSTOJNIK SAMOSTANA
- 18. SRBOHRV. M. IME
- 19. GLASBENIK SOSS
- 20. VELIK TREBUH (HUM.)
- 21. REKA SKOZI FIRENCE
- 22. SODOBNIK KELTOV
- 23. ZIMSKA PADAVINA, IVJE
- 24. LUKNJAČ
- 25. ANA KARENINA
- 26. KRAJ PRI DOMZALAH

Down:

- 1. JUTRANJA PADAVINA
- 2. PALESTIN. ROGINJA PLODNOSTI
- 3. PODVODNA SKALA
- 4. PEVKA NOVŠAK-HOUŠKA
- 5. ITAL. POLITIK (PIETRO)
- 6. PODALJ-SAN ROZENI DEL PTIČJE GLAVE
- 7. PREBI-VALCI GL. MESTA GRČIJE
- 8. ?
- 9. OPUS
- 10. PODZEM. ŽUKOJED
- 11. KOBALT PRVA PLAST JURE
- 12. POKRAJINA V IRANU IN ZSSR
- 13. VRTINEC
- 14. PRIVEZOVALNA VRV, VERIGA
- 15. ŠPORTNA IN DRUŽABNA IGRA
- 16. LADJA ZA PREVOZ GORIVA SHUKRIJA
- 17. REKA V ZRN REAKTIVNO LETALO
- 18. MIT. BI-VALIŠČE UMRlih
- 19. TUJE Ž. IME
- 20. BORIS KIDRIC NERAZUM. GOVORICA
- 21. SODOBNA SLOV. PESNICA (MAJDA)
- 22. SOLIST. GLASBENA PRIREDITEV
- 23. PREBI-VALEC IGLENIKA
- 24. DOLGOVEZNO NAŠTEVANJE IZMETAČ NABOJEV PRI PUŠKI
- 25. EVGEN JURIC IVAN TAVČAR
- 26. VEHMIKA
- 27. STARA ENOTA ZA DELO
- 28. USNEN TRAK
- 29. ŠPAN. POMORSČAK (JUAN SEBASTIAN)
- 30. VSEBINA, GLAVNA TEMA
- 31. HITER TEK
- 32. LUKA V ČRNI GORI
- 33. INŽENIR ZLATO
- 34. DOBA KENOZOIKA SL. HEROJ (JOŽE)
- 35. LJUBKOV. Ž. IME DUŠILEC, GLUŠILEC
- 36. AM. FILM. IGRALKA (PATRICIA)
- 37. KLJUVAJO-ČE GNOJNO VNETJE NA PRSTU
- 38. KRAJ PRI OPATJI ST. RODOVI V ITALIJI
- 39. EGIPČAN. BOGINJA, ISIS
- 40. SKAND. M. IME SESTRIN SIN
- 41. ENOJKA
- 42. AM. FILM. IGRALEC (JAMES)
- 43. EMILIJAN CEVC IRHOVINA
- 44. EDO ČUDEN
- 45. SLOV. PESNIK (FRANCE)
- 46. NATRIJEV KARBONAT
- 47. MRHOVINA
- 48. PODSTREŠNA ODPRTINA
- 49. MORSKI NEČLENAR UMETN. SLOG
- 50. SOREDNICA V MATEM. SAHIST LARSEN
- 51. Ž. IME
- 52. NIZEK DEŽNI OBLAK
- 53. AM. SMUČ. CENTER IVO SVETINA
- 54. ZIMSKA PADAVINA, IVJE
- 55. LUKNJAČ
- 56. ANA KARENINA
- 57. KRAJ PRI DOMZALAH

Pred izidom v Založbi Borec

Zbornik o koncentracijskem taborišču Dora

V dolgi verigi nemških fašističnih koncentracijskih taborišč zavzema taborišče Dora posebno mesto.

Dora je taborišče, ki je nastalo avgusta 1943. leta v gorovju Harz. Dora je pravzaprav ogromna podzemeljska tovarna, kjer se je izdelovalo in sestavljalo nacistično tajno povračilno orožje V-1 in V-2. To taborišče je bilo skrito in zelo zavarovano, ker je bilo povezano z največjo skrivnostjo, od katere si je Hitlerjevo vodstvo obetalo odločilen preobrat in izhod vojaških operacij. Iz Dore ni odšel nihče živ do konca vojne. Tisoče in tisoče jetnikov je odpegljala iz podzemlja le smrt. Vsak mesec jih je umrlo povprečno 1500. Med jetniki je bilo okrog 800 Jugoslovancev, predvsem Slovencev. Osvoboditev je dočakalo le nekaj desetlin.

Nastanek Dore je zelo zanimiv, saj je nadaljevanje zgodovine o tajnem orožju, ki se je začelo načrtovati v tridesetih letih na otoku Usedom blizu kraja Peenemünde. To bazo so Angleži avgusta 1943. leta porušili. Nemci je niso mogli več obnoviti, zato so jo morali preseliti na novo tajno mesto. Sedaj je nastopil SS vodja Heinrich Himmler, ki je imel na voljo na stotisoče delavcev-internirancev. Razpolagal je z njihovim delom in življenji.

Prve delavce za novo obožrivo bazo Dora so pripeljali iz Buchenwalda takoj po razdejanju Peenemünde. Sledilo jim je na tisoče in tisoče novih delavcev-internirancev, ki so širili rove, pripravili prostore za tovarno, montirali stroje in potem delali v polmračju do 12 ur dnevno. Ti jetniki od avgusta 1943. leta do

spomladi 1944. leta niso videli belega dneva. Razmere v podzemlju so bile pošastne tako, da so terjale dnevno na desetine žrtev. Ubijali so jih mraz, lakota, žej, bolezn, apnenčev prah, mrčes, nesnaga in težko fizično delo. V polmračju podzemlja so se dogajale neverjetne tragedije...

Kljub nečloveškemu trpljenju in stalnim opominom pred smrtno kaznijo so interniranci sabotirali izdelavo raketnega orožja, ki je bilo sestavljeno iz 40 tisoč delov. O tem so pred nekaj leti pisali nemški časopisi in trdili, da bi se brez samožrtvovanja internirancev lahko druga svetovna vojna drugače končala. Raketa V-2 je namreč začetnica raketnega orožja, ki so jo pozneje isti konstruktorji izpopolnjevali v ZDA in SSSR.

Vse države, ki so imele svoje državljane v Dori, so kmalu po končani moriji izdale spomine, zbornike in literarna dela o tem skrivnostnem taborišču.

Pri nas imamo pripravljeno gradivo za Zbornik, ki so ga desetletja zbirali bivši interniranci Dore med preživetimi tovariši, v raznih evropskih časopisih, arhivih in dokumentacijskih centrih.

Tudi mi želimo seznaniti naše ljudi s koncentracijskim taboriščem Dora in se vsaj s spominom oddolžiti vsem, ki so bili pokončani v tistem strašnem peklu in maloštevilnim preživelim internirancem, ki jih bodo strahote podzemlja spremljale do konca življenja.

Ivanka Milovanović

Višji invalidski prejemki in stalne občinske priznavačnine

I. S sklepom predsednika Republiškega komiteja za borce in vojaške invalide je bilo odločeno o drugi medletni uskladitvi invalidskih prejemkov po zakonu o vojaških invalidih (invalidskega dodatka, dodatka za postrežbo in tujo pomoč, dodatka za samohranilce in družinskega dodatka) in po zakonu o civilnih invalidih vojne (denarna pomoč) za 19% od 1. julija 1988 naprej. V navedenem odstotku povečanja sta upoštevani medletni uskladitvi pokojnin v SR Sloveniji v obdobju od 1. julija do 30. novembra (za 10 oziroma 8%), medtem ko so bile medletne uskladitve pokojnin do 1. julija 1988 upoštevane s prvo uskladitvijo za 72%.

Razlika v višini invalidskih prejemkov od 1. julija do vključno 1. novembra bo izplačana skupaj z izplačilom usklajenih zneskov za december 1988, najkasneje pa do konca tega leta.

II. V skladu s sklepom odbora udeležencev družbenega dogovora o priznavač-

nah udeležencev NOV se bodo od 1. julija 1988 uskladile – do 40% – tudi stalne občinske priznavačnine. Odstotek uskladitve bo večji od 40% za upravičence, ki so imeli do sedaj nižje priznavačnine od minimalno določenih po kriterijih in merilih odbora udeležencev, manjši od 40% pa za tiste, ki so doslej prejeli stalno priznavačnino v višjem znesku, kot bi jim šla po kriterijih odbora udeležencev, pa za takšno odmero ni bilo posebej utemeljenih razlogov.

Za 40% (v vseh primerih) pa se bodo uskladili tudi zneski, ki jih posamezni udeleženci NOV prejemaajo iz naslova potrebe po postrežbi in tuji pomoči. Upošteva se prvo že izvedeno uskladitev stalnih občinskih priznavačnin znaša skupno povečanje stalnih priznavačnin med letom (od 1. julija 1988 naprej) 124%.

Razlika v višini prejemkov od 1. julija do vključno 1. novembra bo izplačana skupaj z izplačilom usklajenih zneskov stalnih priznavačnin za mesec december 1988.

V El Shattu, v nedeljo, 27. novembra

Komemoracija na pokopališču našega partizanskega »zbjega«

V počastitev 45-letnice izhajanja časopisa »Slobodna Dalmacija« in v počastitev dneva republike organizira uprava tega dnevnika 4-dnevni zlet v »El Shat'88« (od 26. do 30. novembra 1988) in obisk krajev v Egiptu, kjer so med NOB (1943–1946) bili partizanski begunci iz Dalmacije in od drugod, med njimi tudi 350 Slovencev – predvsem nekdanjih internirancev, ki so se v jeseni 1943 priglasiili za vstop v NOVJ in odhod v domovino, so pa zaradi onemoglosti in starosti bili poslani v »Jugoslovanski partizanski »zbjeg« – najprej v kraje južne Italije, nato pa v Egipt (število ljudi v »jugoslovanskem partizanskem »zbjegu« v južni Italiji in Egiptu je bilo skupaj 39.674, samo v Egiptu jih je bilo 28.120. V tem taborišču je bil tudi književnik Igo Gruđen iz Nabrežine pri Trstu in drugi). Skupaj je v El Shattu umrlo 715 ljudi, med partizanskimi begunci v južni Italiji pa 345 oseb, od tega največ otrok. Repatriacija se je končala 24. marca 1946.

V počastitev 40-letnice prihoda prvih partizanskih beguncev iz južne Italije v Egipt (oziroma iz Dalmacije) so leta 1984 obnovili in uredili medvojno pokopališče našega »zbjega« in postavili spomenik.

Zalna slovesnost, ki se je bo udeležilo 80 izletnikov in predstavnikov DPO iz Dalmacije, bo v nedeljo, 27. novembra 1988 na pokopališču v El Shattu ob navzočnosti pripadnikov egiptovske armade, ki je prevzela skrb nad spomenikom in skupnim pokopališčem. Komemoracije se bodo udeležili tudi predstavniki ambasade SFRJ v Egiptu in drugi.

Albert Klun

V korak z mladimi – za napredek in razvoj!

To je bila osnovna misel zborna borcev Skupnosti Notrarskega odreda, 4. novembra letos v Ljubljani, na katerega je preko 70 borcev prišlo od blizu in daleč.

Prišli so Čabranci, soborci in predstavniki 8. in 10. SNOUB, Jurišnega bataljona, 18. divizije, pa Zveze združenj borcev domicilnih občin Cerknica in Postojna ter Delovne organizacije Kovinoplastika Lož, Republiškega odbora. Z nami je bil komandant VP 2507 Velike Bloke, kjer domuje naša spominska soba, učenci in učitelji Osnovne šole Notrarskih Osnov Cerknica pa so zboru poslali pozdravno brzojavko.

Poslušali smo poročilo predsednika, izvolili odbor in nadzorno komisijo za naslednja

štiri leta, sprejeli program dela in se poklonili spominu umrlih soborcev.

Ob tem, da iz družbeno aktivnega življenja še ne bomo odšli in se bomo, zvesti svojim partizanskim izročilom, povsod zavzemali za resnično svobodo človeka in za poštene medsebojne odnose, delavost, napredek in razvoj, smo si kot glavno in osebno nalogo v program zapisali: monografijo. Zbirati predmete, spomine, drugega dokazila o obstoju in dejavnosti odreda je torej osnovna dolžnost prav vsakega člana te skupnosti. Kdor hrani še kakšne predmete, zapiske, spomine ali želi kako drugače pomagati pri zbiranju le-teh naj sporoči odboru! Ta ima sedaj enajst članov, za delo na

vseh področjih pa se predvideva še štiri.

Ladica Štritof

Domicilni odbor borcev in aktivistov Briško-beneškega odreda (Ljubljanska sekcija) obvešča člane, da bo tradicionalno srečanje v decembru zaradi praznika dneva republike v četrtek, 8. decembra 1988 ob 18. uri v domu JLA (soba 141/II, Trg OF).

Na tokratnem srečanju nam bo tovariš Danilo Perčič prikazal filme iz delovnih akcij odreda v Livku, čez Sočo in Kožbani. Vabljeno!

Odbor sekcije

Ob 70-letnici bojev za severno mejo

Prva slovenska suverenost

V Mariboru so minulo soboto izjemno slovesno proslavili sedemdeseto obletnico bojev za severno slovensko mejo in slovenstva. Osrednja proslava je bila v Unionski dvorani, kjer je na svečani akademiji govoril predsednik Predsedstva SR Slovenije Janez Stanovnik. Nastopili so ugledni slovenski dramski umetniki, akademski mešani pevski zbor Boris Kraigher in Mariborski oktet. V muzeju NO so odprli razstavo Boj za slovensko severno mejo 1918–1918. Pri mariborski založbi Obzorja sta izšla: Zbornik Boj za Maribor 1918–1920 in pesniška zbirka generala Rudolfa Maistra, oboje so predstavili v mariborski umetniški galeriji. V Domu ustvarjalcev so pripravili literarni večer Podružnice Društva slovenskih pisateljev Maribor. Nastopili so gojenci mariborskega studia z odlomki del slovenskih avtorjev, ki se ukvarjajo s prelomnim ugotovjem in z recitalom Maistrove poezije.

»Jubilej ni samo priložnost za nostalgijo in simbo-liko, ampak predvsem priložnost, da se spomnimo svojih korenin, da se ozremo v zgodovino, da iz nje potegnemo poduk, izkušnje in napotila za sedanjost. V luči tistih pomembnih dogodkov se namreč zrcalijo dileme današnjih dni. In kakšna so ta sporočila? Predvsem tale: v odločilnem trenutku sta potrebna čista vest in pogumno srce. To dvojje je general Maister s svojimi borci vred imel – ni se oziral na nekatere politike, ki so o njegovem delovanju govorili kot o Maistrovi opereti. S tem, da je vojaško (z velikim vojaškim ugledom) prevzel poveljstvo nad tem ozemljem, je napravil več kot vse tedanje diplomatske konference. Popolnoma tuja sta jim bila vsake nacionalni šovinizem in tudi lažni avstromarksizem, ustvarili pa so nam prvo moderno slovensko državo – res samo za mesec dni, vendar prvo državo. Dokazal je tudi, da Slovenci imamo pravico na svojo državo in da imamo tudi silo in sposobnost to državo ustvariti, obdržati in izvajati.

Kar se je dogajalo v naši narodni revoluciji, se mi zdi nadaljevanje tega istega semena, govori pa nam, da suverenost ne temelji samo na zakonih in črkah, temveč na moči – moč je tista, ki piše zakone in črke, ne pa obratno!

(iz besed Janeza Stanovnika na proslavi)

je. Krajša spominska svečanost je bila še pred Maistrovom spomenikom na Leninemovem trgu, kjer so položili

venec.

Med udeleženci v nabito polni dvorani je bilo deset borcev za severno mejo (teh je živih le še okoli 180) počastilo mnogo Mariborčanov in njegove okolice z njihovim celotnim vodstvom ter predsednik Janez Stanovnik.

»Zdaj so trenutki, ko moramo bolj kot doslej pokazati, da so nas zgodovinski predniki, kakršni so Maister in njegovi soborci naučili tudi državnosti, ki nam govori o tem, da moramo v odločilnih trenutkih svoje zgodovine pokazati enotnost, ki je naša, s katero smo prodirali in napredovali doslej in v kateri bomo zmagovali poslej« je med drugim dejal predsednik Predsedstva SR Slovenije Janez Stanovnik.

Drago Miklavc

Spominske partizanske smučine – vabljeni na tek v spomin na Mrtvi bataljon

Začelo se je leta 1975, ko je Cerknjo oživilo spomin na partizansko zimsko »olimpiado« pred 43 leti. Spominska zimsko-sportna srečanja so na pobudo takratnih udeležencev začeli prirejati v Cerknju, ko so ugotovili, da je smučanje priljubljen šport in rekreacija tudi pri borcih. Povezali so tradicijo – spomin in potrebo. Pokojni Stanko Petelin je v svoji knjigi »Triglavska – 31. divizija« zapisal tudi tole:

Po partizanskem dnevniku, ki ga je izdala divizija in se je proslavljal kot edini odporniški dnevnik v Evropi, je 31. divizija (prej Triglavka) spet priredila nekaj, čemur v okupirani Evropi ni bilo primere. To je bilo smučarsko tekmovanje, ko so se 19. in 20. januarja 1945 najboljši smučarji – partizani pomerili v patrolnem teku, veleslalomu in skokih. Najdlje je skočil Rudi Finžgar – inciator tekmovanja (31 m), v veleslalomu je bil najhitrejši Janez Štefe, najboljša patrolja pa je bila iz Prešernove brigade. Prav iz cerkljanskih »Partizanskih smučin« so vznikle v zadnjih letih številne iniciative za organizacijo športnih srečanj, posvečenih v spomin na dogodke iz NOB. Starejši od Partizanskih smučin je le Kurirski smuk, ki ga prireja KO ZB

NOV Javornik-Koroška Bela že več kot 30 let. Kurirskemu smuku in Partizanskim smučinam so sledila memorijalna zimska športna tekmovanja, zlasti v teh: Tek kurirjev v Ovčicah na Dolenjskem, Dupljski tek po poteh Kokrškega odreda, Cerkljanski tek po poteh Gorenjskega odreda, Trnovski maraton, Bloški teki, Patroljni tek Staneta Žagarja na Sr. Dobravi, Tek po smučinah partizanske Pokljuke in drugi. Da bi se borci NOB v spominskih smučinah pojavljali bolj organizirano in bolj masovno, je odbor skupnosti borcev v VII. SNOUB F. Prešerna v Kranju na pobudo »zagnancev« ustanovil jeseni 1983 posebno komisijo. Ta odločitev odbora je slonela na podatkih, da se število borcev, ki se pojavljajo na smučeh (teki, alpska) hodiijo v gore, kolesarijo, tečejo za sebe in na množičnih prireditvah, iz leta v leto več. Seveda se borci smučarji na navedenih spominskih prireditvah pomerijo med seboj z mladimi v posebni kategoriji in na ustrezno krajših in lažjih progah. Čeravno so tudi takšni tekmovalni nastopi borcev v deti povsem neokvalificirani, ne prepisuje posebnih pozornosti, ker gre bolj za to, da smo na spominskih športnih priredi-

tvah aktivni in tako pomagamo ohranjati izročila NOB.

Pred nami je nova zimska sezona, ki nas vabi v partizanske smučine. Ponavljamo naše v TV-15 že večkrat objavljeno vabilo vsem tistim borcev NOB, ki so večji smučarji, bodisi alpske vožnje ali teka na smučeh, da se nam pridružijo.

Program smučarskih prireditev, ki se posvečajo dogodkom iz NOB in ki bodo v svoj spored vključevale tudi kategorijo za borce, bomo objavili v našem časopisu, čim prej bo mogoče. Zagotovo pa se bomo smučarji-tekači to zimo prvič srečali v Pokljukih partizanskih smučinah v spomin na »Mrtvi bataljon«. Spominska slovesnost ob 45. obletnici boja 3. bagalijona Prešernove brigade na Pokljuki, ki bo v soboto, 17. decembra 1988 ob 12.00 uri pri spomeniku, bo spremljana s spominskim smučarskim tekom za borce in mladino, tekmovanjem v biatlonu in skoki za pionirje na obnovljeni skakalnici pri Šport hotelu.

Torej borci – smučarji, pričel je čas kondicijsko-prilagodljivega obdobja, ker boste v partizanskih smučinah deležni osebnega zadovoljstva in dobrega počutja le, če si boste pravočasno nabrali dovolj telesne kondicije.

Komisija za rekreacijo borcev pri VII. SNOUB, F. Prešerna Kranj

naš TOVARIS

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je delovala v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem.

TV-15 je glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije, ki sta njegova ustanoviteljici. Izdajatelj je Založba Borec s sedežem v Ljubljani. Naslov uredništva: Ljubljana, Miklošičeva 28/I. Telefon: 327-780. V uredništvu smo: glavni urednik – ZVONE KRŽIŠNIK, odgovorni urednik – VIKTOR KONJAR, novinarji-uredniki – ŽIVA DROLE, BOJAN KUNTARIČ, MILENKO STRAŠEK, BOJANA ŽOKALJ-JESI, redaktorica-lektorica – MIRANDA MRČELA, tehnični urednik-oblikovalec – DRAGO SETNIČAR, vodja uprave – IGOR MIRTIC, tajnica uredništva – MARA OKORN. Uprava in naročniški oddelki: Ljubljana, Miklošičeva 28. Telefon: 327-780. P. P. 598. Žiro račun: Založba Borec (TV-15) 50101-603-45772. Člani časopisnega sveta TV-15: predsednica – MIRA SVETINA, DUŠAN BENKO, RASTKO BRADAŠKA, MILAN FILIPIČ, TONE GOŠNIK, FRANC KONOBELJ, MARIJAN LAH, FRANJO MAROŠEK, IVO OREŠNIK, JOŽE OBLAK, ZORKA PERŠIČ, IVAN REPINC, JOŠT ROLC, VANDA ŠKODNIK, BLAŽ LAVRIČ, VLADIMIR DEJAN, MARINKA LEVIČNIK. TV-15 izhaja kot tisk. Cena izdaja: 700 din. Tisk in korektura: CGP Delo, Ljubljana. TV-15 je oproščen temeljnega prometnega davka po mnenju Sekretariata za informacije IS SRS (42/1-72 z dne 12. 4. 1974).